

# حسن المشرب في صرف لسان العرب



بمطبعة الخزانة بمدينة قران

| صفحه |                                       | صفحه |                                    |
|------|---------------------------------------|------|------------------------------------|
| ٥٨   | فصل نون تأكيد                         | ٢    | مدح علم صرف                        |
| ٦٥   | مضاعفده ادغام احكامى                  | ٣    | تعلم كيفية درس                     |
| ٦٤   | امر بي لام ادغامى                     | ٩    | اقسام سبعه                         |
| ٦٥   | مثال اوچون ع قاعده                    | ١٢   | فصل متعدى ولازم                    |
| ٦٩   | اجوف قاعده لرى                        | ١٣   | فصل ابتدا واجتماع ساكنين           |
| ٧٤   | معقل اللام لرده اولان قاعده لر        | ١٤   | فصل اعلال                          |
| ٨١   | باب ثانى                              | ١٥   | فصل اشتقاق                         |
| ٨٤   | باب ثالث                              | ١٥   | مباحث اسماء                        |
| ٨٦   | باب رابع                              | ١٦   | ثلاثى مجرد مصدر لر ييننك اوزانى    |
| ٨٩   | باب رابع دن ناقص واوى                 | ١٨   | مصدر ميمى ، نوعى ، عددى            |
| ٩١   | حين ده ادغام وفك ادغام                | ١٩   | ثلاثى مزيد مصدر لر لرى نينك اوزانى |
| ٩٣   | عم صباها بيانى                        |      |                                    |
| ٨٤   | باب سادس                              | ٢٢   | فصل فى اسم الفاعل                  |
| ٩٦   | مهموز لر احوالى                       | ٢٥   | فصل فى اسم المفعول                 |
| ٩٧   | المرتبة الثانية فى الثلاثى المزيد فيه | ٢٦   | فصل فى الصفة المشبهة               |
|      |                                       | ٢٨   | فصل فى صيغ المبالغة                |
| ٩٩   | افعال بابى معنالى                     | ٢٨   | فصل فى اسم الزمان والمكان          |
| ١٥٧  | باب تفعيل                             | ٣١   | فصل فى اسم التفضيل                 |
| ١١٥  | باب مفاعله                            | ٣٢   | فصل فى المصغر                      |
| ١١٣  | باب افتعال                            | ٣٣   | فصل فى المنسوب                     |
| ١١٥  | افتعالده اولان انواع ادغام            | ٣٥   | فصل فى المذكر والمؤنث              |
| ١١٩  | باب انفعال                            | ٣٧   | فصل فى المثنى والمجموع             |
| ١٢٢  | باب تفعل                              | ٤١   | اوزان جموع                         |
| ١٢٦  | باب استفعال                           | ٤٦   | جزء ثانى فى مباحث الافعال          |
| ١٢٨  | باب افعوعال                           | ٤٨   | المرتبة الاولى فى الثلاثى المجرد   |
| ١٢٩  | المرتبة الثالثة فى الرباعى المجرد     | ٥١   | حروف مضارعت نينك كسره لى بولماق    |
| ١٣١  | المرتبة الرابعة فى الرباعى المزيد     |      |                                    |
|      |                                       | ٥٣   | بيان نواصب مضارع                   |
| ١٣٣  | تاريخ انعام تأليف                     | ٥٥   | امر قاعده سى                       |



# بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

علوم عربیه = فنون ادبیه = معارف لسانیه: اسماری ایله  
 تعبیر ایدلکان اون دن زیاده علوم شریفه ننگ مبدأ و مدخلی  
 بلکه اکثرندن اولی و افضلی علم صرف ایله علم نحو در  
 شیخ احمد بن علی بن مسعود مراح الارواح ده (الصرف ام  
 العلوم والنحو ابوها و یقوی فی الدرایات داروها و یطغی  
 فی الروایات عاروها) دیوب صرف و نحو ننگ ما لابد منه  
 اولماقینی، و صرف ننگ نحو دن تقدیمینی، و آئی بلمک عقل  
 اوچون قوت کا، و آندن غفلت اداء غرض ده زلت کا، سبب  
 بولماقینی افاده ایتمشد \* شیخ ابوالقاسم محمد بن عمر  
 الزمخشری مفصل ده (لا یجدون علماً من العلوم الاسلامیه  
 فقیها و کلامها و علمی تفسیرها و اخبارها الا و افتقارها الی العربیه  
 بین لا یدفع و مکشوف لا یتقنع) دیوب عامه علوم عربیه نی  
 کافه، علوم شرعیه اوچون موقوف علیه قیلماقنده علوم  
 مذکوره ننگ علی الخصوص صرف و نحو ننگ لزوم و وجوبینی  
 بیان، و شرافت لرینی اعلان اولدق کبی بونلرننگ فن  
 شریف و علم واجب اید و کنی انکار ایدن بدیهی بین گا منکر  
 کبی معاند سفیه بولماقینه اشاره بی گمان و اردر \*  
 لهذا علما اسلام جزاهم الله عنا خیر امنک سنه ظرفند عربی  
 و فارسی بیک کوب کتب صرف و نحو تصنیف ایتمشله و روح لری

اوچون صدقه جاریه قالدر مشلرولکن کتاب عربی وفارسی دن  
 تعلم اولاد ترکیه اوچون دفعه<sup>۱</sup> واحده ده فن مطلوب قه لغه  
 تحصیلنی ضم اولدقندن صعوبتلی بلکه دفعاتله تعلم واستماع  
 اولماغانده باعث حرماندر . تعلیم ده تجربه سی اولغان عالم کا  
 ظاهر درکه صرف فارسی لرده متعلم ترکی اوچون نفس ترجمه<sup>۲</sup>  
 عبارة فارسیه بردرس مشکل در فهم مضمون تحصیل ملکه  
 امری بتون مقطوع<sup>۳</sup> النظر قالمق یاخود صبی متعلمنی زیاده  
 تکلیفی وقسر ایله جنس تعلم دن تنغیر یا که فوق الطاقه  
 تحمیل ایله استعداد وحسن حالینه اضرار لازم کلور وبالجمله  
 هر لسان قومینه علوم آلیه نی لسان مألوف لری ایله تعلیم  
 محاسن تعلیمدن اولدغی کبی لسان غیر مألوف ایله بیان  
 علی الخصوص صبیان حقنده سرعت اخذ وسهولت فهم کا  
 منافی اولماقی ارباب وجدان کا عیان اولان احوال دن در .  
 بنا برین ابناء وطنمز اولان اولاد ترکیه اوچون ضیق لسان  
 وقصر وقت وزمان لرینه مناسب اوشبو ( حسن المشرب  
 فی صرف لسان العرب ) ایله موسوم اولان اثر عاجزانه مزی  
 بعون الله وکرمه وقوعا کنورلدی . مذکور مؤنث مثنی  
 مجموع مصغر ومنسوب بحث لری کتب صرف متداوله ده  
 ذکر ایدلماسه لرده مباحث صرف کا انساب اولدق لرنندن  
 ابن حاجب ننگ شافیه ده ذکر ایتدکی کبی اجمالاً کتاب مره  
 درج ایدلدی . مباحث افعال ده شرح مغزی ترتیبی  
 بلاد مزده مألوف ارباب تعلیم اولدقندن کویا دستور اتخاذ

ایدلدی . و شرح مذکور ننگ فوائد مندرجه سنی منقول  
 عنهای اولان کتب ثقات کا رجوع و تطبیق بعدندہ درج  
 ایدلدی . کتابزده بشر یتمز سببندن اولان زلاتمزوار  
 ایسه مُنصفانه تحقیق و تفتیش بعدندہ اصلاح یا کہ کند مزہ تنبیه  
 بیور سالر ممنونیتیزی اعلام ایدامز واللہ هو الموفق .  
 ارباب بصیرت اولان معلم لردن التماس دوستانہ مزدر کہ  
 تعلیم صبیانندہ اوشبو ذکر ایدلاچک اصولی اعتبار ایتکایلر  
 اولا متعلم ننگ تحمیلچہ ویرکان درسنی آچوق تقریرلہ مع  
 الملایمہ تفہیم ایدلر . صونکرہ حفظ و تکرار ایتدرکایلر . قواعدنی  
 اجرلہ ملکہ حاصل ایتمک اوچون ما فی الکتاب دن ماعد  
 امثلہ ایراد ایتکایلر ولکن مناسب فن اولماغان قاعدہ یا کہ  
 بحث وجواب القاسندن احتراز بیورغایلر بادی نظرده مفید  
 کبی کورولسده اکثر مادہده سبب صعوبت و باعث نفرت  
 اولور . تعریف کا محتاج اولان اصطلاح لردہ کلمہ ، لفظ ، اسم  
 فعل ، کبی نرسہ لردہ تعریف عربی نی غیر لازم بلکہ اصول تعلیم کا  
 مخالف بلکایلر . و ہر درس قبیلندہ درس اول امتحانینی  
 البتہ امرمہم کورکایلر . متعلم ننگ فہمی و حفظی تمام اولدقن  
 وقت درسنی تأخیر آفہ عظیمہ ایدکنندن آکاه اولغایلر\*  
 افادات سابقہ مزدن اکثر ناس متنبہ ایسہ لردہ بعض لر  
 اوچون فائدہ دن خالی اولماس ظنیلہ تحریر ایدلدی\* ہوندن  
 صونکرہ لسان و طنمزچہ نحو قسمنی دہ انشاء اللہ ترتیب نیتند  
 مز واللہ تعالیٰ ہو المستعان وعلیہ التکلیل وهو الذی یتولی  
 صرف قلوب العباد الی نحو السعادة والرشاد .

کتبہ عالم جان بن محمد جان البارودی

صرفہما اللہ تعالیٰ الی نحو الخیر الابدی

## حسن المشرب في صرف لسان العرب

قد تم طبعه عم نفعه بعونه سبحانه وكل يرجو غفرانه لسبع  
مضين من ربيع الاول ١٣٠٩ سنة تسع وثلثمائة والى  
من جيب مرتبه خادم العلم ببلدة قزان  
عالمجان بن محمد جان  
كان الله لهما وبلغهما آما لهما



وذلك بامضاء ناظر المطابع ببلدة بيطرسبرج لحدى وثلثين  
من ايول من ال ١٨٩١ سنة الميلادية



بمطبع الخزانة ببلدة قزان

# بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله وسلام على عباده الذين اصطفى ﴿ اما بعد ﴾ بس  
علم تصريف فن لازم و علم واجب در چونکه علم قرآن و حدیث  
او چون موقوف علیه بلکه مطلقا هر علم او چون محتاج الیه در .  
( صرف = تصريف ) نورلی معنی لر او چون بولغان بناء  
وصیغه لر نی معرفت در مثلا ضَرَبَ زمان ماضی ده بر ایرننك  
سوقماقنی بیان او چون لم يَضْرِبْ زمان ماضی ده بر ایرننك  
سوقماونی . يَضْرِبُ زمان حاضره یا استقبالده بر ایرننك  
سوقماقنی . لَا يَضْرِبُ زمان استقبالده بر ایرننك سوقماونی  
بیان او چون دیو بلمك \*

بناء وصیغه کلمه ننگ هیئت و روشی در \*  
کلمه معناسی اولان بر سوز در \*

کلمه نی باشقه غه قوشماینچه اوزندن معناسی فهم لانوب  
زمان فهم لانماسه اسم - اولور (زید، عمرو، حیوان، مسجد،

عمر و اسنك آخرنك  
(و) یازلور عمر  
اسندن امتیاز  
او چون منصوب  
بولغانده تنوین  
صورتی بولغان الف  
عمر و ده بولور  
عمرده بولاس امتیاز  
او چون (و) حاجت  
بولاس هـ

ضَرْبٌ، خُرُوجٌ) کبی مثلاً زید دیکاچ برکشی فهم لنه ولکن  
 زمان فهم لئمای . اگر اوزندن معناسی فهم لنگانده زمان  
 دخی فهم لانسہ - فعل - اولور ضَرْبٌ = سوقتی ایر، قتل =  
 اولتوردی ایر، یقول = ایتور ایر، لم ینصر = یاردم  
 ویرمادی ایر، لا یقتل = اولتورمس ایر، مثال لری کبی  
 هر قایولرنده معنالری برله زمان فهم لنگان . کلمه ننگ  
 معناسی اوزندان فهم لانسہ ایکنچی کلمه کا قوشو برله گنه  
 فهم لانسہ حرف بولور دخی ادات دیرلر من، عن، الی  
 ان، لو، لا، کبی . خرج زید من قزان فذهب الی کرمان =  
 چقدی زید قزان شهرندن بس کندی کرمان شهرینه  
 مثالند زید . قزان، کرمان، اسم لر در خرج ذهب فعل لر در  
 من، ف، الی حرف لر در کلمه ننگ جز لرینه دخی حرف  
 دیرلر وکاهار حرف مبنی دیرلر کلمه دن قسم بولغانینه حرف  
 معنی دیورلر (میزان) کلمه ننگ حروفنی (ف-ع-ل)  
 حرف لری ایله اولچانور بو حرف لر کا وزن میزان دیرلر  
 کلمه نی اولچاوده اوشبو حروف وزن دن باشقه تورلی حرف  
 بولماسه کلمه مجرد اسملی بولور حرف لری اصلی اسملی  
 بولور باشقه حرف بولسه مزید فیه اسملی بولور . باشقه  
 آرتق حرفی حرف زائد اسملی بولور \*

❁ اسم ❁ حرفاری اعتباری ایله اوچ قسم بولور ثلاثی -  
 رباعی - خماسی ثلاثی اوچ حرفلی رباعی دورت حرفلی  
 وزننده ایکی لام اولور . خماسی بش حرف لی بولور

( فَلَسْ ) فَعْلٌ وزنك جيز و باقر آفچه معناسنك ( فَرَسْ ) فَعْلٌ وزنك آت معناسنك  
 ( كَتَفْ ) فَعْلٌ وزنك اينك باشي ( عَضْدْ ) فَعْلٌ وزنك يوقاري بَلَاكْ ( حَبَرْ ) فَعْلٌ وزنك  
 ياز و قاره سي و عالم ( عَنَبْ ) فَعْلٌ وزنك اوزوم ( اَبَلْ ) فَعْلٌ وزنك توه ( قُلْ ) فَعْلٌ وزنك ده يوزاق  
 ( صَرْدْ ) فَعْلٌ وزنك چيچق آولاچي بر قوش ( عَنَقْ ) فَعْلٌ وزنك موين ( ضَارِبْ ) فاعل وزنك صوغوچي



معناسنك (مضرب) مفعول

وزنك صوغورماني  
 ديمك ( مساجد )  
 مفاعل وزنك مسجد  
 لر ديمك ( جاسوس )  
 فاعول وزنك  
 ياشرون خبر آلاچي  
 ديمك ( عنفوان )  
 فعلوان وزنك  
 ياشلك اول لري  
 ديمك ( سلاطين )  
 فعالين وزنك  
 پادشاه لير ديمك  
 ( احميرار ) افعيلال  
 وزنك بيمك قزار مق  
 ديمك ۵

\* ( جعفر ) فَعْلٌ وزنك  
 كشي اسمي ( درهم )  
 فعلل وزنك بر مثال  
 غه قريب آغر لقه  
 كوش آفچه

وزنكده اوج لام اولور اوشبو اوج قسم هر قايسوسي  
 مجرد بو اور ياكه مزيد فيه بولور مجرد - اصل حرفندن باشقه  
 حرف بوللاس . مزيد فيه اصل حرفندن آرتق حرف  
 بولور بس اسمنك آلتی قسمی بولور ( ثلاثی مجرد ) يعنى  
 اصل اوج حرفندن آرتق حرفی بولماغانی اون وزن ده بولور  
 فَلَسْ ، فَرَسْ ، كَتَفْ ، عَضْدْ ، حَبَرْ ، عَنَبْ ، اَبَلْ ، قُلْ ، صَرْدْ ،  
 عَنَقْ ، ( ثلاثی مزید فيه ) يعنى اصل اوج حرفندن زياده  
 حرف بولماغانی كوب وزنكده كلور كاها بر حرف كاها ايكي  
 حرف كاها اوج حرف كاها دورت حرف آرتق بولور

ضارب مضرب مساجد جاسوس عنفوان سلاطين احميرار  
 کبی (رباعی مجرد) اوچون بش وزن در جعفر درهم زبرج  
 برثن قمطر کبی (رباعی مزید فيه) اوچون عصفور قرطاس

فعل

( زَبْرَجْ ) فَعْلٌ وزنك زينت ( بَرَثْ ) فَعْلٌ وزنك آرسلان بارماغي ( قِمَطرْ )  
 فعلل وزنك صندوق ۵

( عَصْفورْ ) فَعْلٌ وزنك چيچق ( قَرطاسْ ) فاعل وزنك كسريله و ضميله ده فعلال  
 وزنك كشمدر كاغد ديمك ۵

\* (تدحرج) تفعَّل  
وزننك آونامق  
ديمك ۵  
(سفرجل) فَعَّلَل  
وزننك بهی در  
(قذعمل) فَعَّلَل  
وزننك قوتلی توه  
(جحمرش) فَعَّلَل  
وزننك قارچق  
(قرطعب) فَعَّلَل  
وزننك آز نرسه  
ديمك (عُضْرُوط) فَعَّلَل  
وزننك برجانور  
(قبعثري) فَعَّلَل  
وزننك الوغ توه  
(قَطْرَبُوس) فَعَّلَل  
وزننك يروشلی توه  
(خزعبيل) فَعَّلَل  
وزننك باطل معناسنه  
(خندريس) فَعَّلَل  
وزننك ايسكى  
اچمليك ۵

\* تدحرج کبی وزن لر کلور (خماسی مجرد) دورت صیغه ده  
کلور سفرجل قذعمل جحمرش قرطعب کبی (خماسی مزید)  
فيه بيك آزکلور بش وزنده عضر فوط قبعثري قطربوس  
خزعبيل خندريس کبی

بو آلتی قسم کا بولنکان اسم معربدر اما اسم مبنی ثنائی =  
ایکی حرفلی ده بولور ما من کم کبی \*

کاها اسم معرب ظاهرده ثنائی اولور ولکن اصلده ثلاثی  
بولور امثله - يد دم آب کبی اصلک يدي دمو ابو در \*  
(فعل ثلاثی و رباعی اولور و هر قايوس مجرد و مزید فيه  
بولور مجموع اقسام فعل دورت بولور \*

(ثلاثی مجرد) اوچون ماضی اوچ وزنده اولور ضرب علم  
شرف \*

(ثلاثی مزید فيه) اوزانی کلاچک ده بیان ايدلور انشاء الله  
رباعی مجرد اوچون ماضی فَعَّلَل وزنده دحرج کبی \*  
رباعی مزید فيه اوچون تفعَّلَل وزننك تدحرج کبی و باشقه  
وزنده ده کلور آزلق اوزره \*

### ❁ فصل ❁

اسم و فعل آراسنك مشترك يدي قسم واردر صحیح مهور  
مصاعف مثال اجوف ناقص لقیف \*  
(صحیح) حروف اصلیه سنده همزه و حرف علت و تضعیف  
اولاغان کلمه در ضرب ضرب کبی \*



( حرف علت ) اوج حرف در ( واو - یای - الف ) در  
 ساکن لی اولسونلر کرک حرکت لی اولسونلر وثب یسرباع  
 کبی اوشبو اوج حرف ساکن لی اولوب ما قبل لری ننگ حرکت  
 لری بونلر جنسندن اولسه حرف لین و حرف مد اسملی  
 اولور و او جنسی ضمه الف جنسی فتحه یای جنسی کسره در  
 یقول قال یبیع کبی اگر ما قبل لری ننگ حرکت لری  
 بونلر جنسندن بولماسه حرف لین اسمنگ اولور ولکن حرف  
 مد اولماسلر الف هر وقت حرف مد اولور و - ی کاه  
 حرف مد اولماسلر فقط حرف لین اولور لر اوجب ایسرکی  
 ( مهموز ) حروف اصلیه سندن ( ف ) برابرنده یا که ( ع )  
 برابرنده یا که ( ل ) برابرنده همزه اولان کلمه در ( امر سأل  
 قرأ ) کبی \*

فاء برابرنده همزه اولسه مهموز الفاء اسمنده اولور ( امر  
 امرأ ) کبی \*  
 عین برابرنده همزه اولسه مهموز العین اولور ( سأل  
 سوآلآ ) کبی \*

لام برابرنگ همزه اولسه مهموز اللام اولور ( قرأ قرآنآ ) کبی \*  
 ( مضاعف - یا که - اصم ) ثلاثی بولسه عین و لام برابرنگ  
 اولان حرف لری بر جنس دن اولور ( عددآ - عددآدا )  
 کبی . رباعی بولسه فاو لام اولی برابرنگ و عین و لام ثانیه  
 برابرنگ اولان حرف لری بر جنس دن بولور ضرر ضرر  
 کبی \*

### ❁ فصل ❁

مضاعف ثلاثی کا ادغام عارض اولور یعنی جنس داش ایکی

مضاعف ده جنس  
 داش حرف ایکی  
 ألوش بولغانندن  
 مضاعف آتالمشدر  
 و شکی بولغانندن  
 اصم دیولمشدر اصم  
 لغتک شدیدوقاتی  
 نر سه کا ایتولور ۵

( ادغام ) کوفه علماسی \*

تلنگ افعال وزننگ

سویلنور بصره

علماسی تلنگ ادغام

دیو افتعال وزننگ

سویلنور لغتک

کروتک معناسنه در

ادخال کبی صرف

علماسی اصطلاحنگ

ایکی جنس داش

بولغان حرف ننگ

اولدیسنی آخریکا

قوشوب ایتک در ۵

صحیح ماضی سنه  
اوخشاغان اوچون  
هر قابو صیغه لرنه  
اجوف ده اور تاسی  
حرف علت بولغاندن  
اجوف دیبولمشدر  
ومنکلم واحد صیغه  
سی اوچ حرفلی  
بولغاندن ذوالثلاثة  
دیبولمشدر بعث  
دمت کبی ۵

(ناقص فی) جزم  
حالته لامی حذف  
ایدلسکان اوچون  
ناقص تسمیه  
ایدلشدر و ماضی ده  
منکلم واحد صیغه سی  
دورت حرفلی بولغان  
اوچون ذوالاربعة  
دیرلر ۵

\* (معنل العین واللام)  
فی ایکی حرف  
علت جیبولغان  
اوچون لغیف دیبشدر  
وایکی حرف علت  
یناشه بولغان اوچون  
مقرون دیرلر  
(معنل الفاء واللام)  
فی ایکی حرف علت

حرف ننگ اولی نی ساکن لی قیلوب آخریکا قوشوب ایتولور  
اولکی حرفنی مدغم ایکنچی سنی مدغم فیه دیرلر چنانچه  
عد اصلده عدد دال اولی نی ساکن لی قیلنغان عدد بر  
دالی آخرکا قوشقاج عد بولغان \*

\* (مثال - یا که - معنل الفاء) فاسی برابرنده حرف علت  
اولان کلمه در وعد وعدا کبی \*

(اجوف = ذوالثلاثة = معنل العین) عین برابرنده حرف علت  
اولان کلمه در قال - قولاً - باع - بیعا کبی \*

(ناقص = ذوالاربعة = معنل اللام) لام برابرنده حرف علت  
اولان کلمه در رمی - رمياً - دعا - دعوة کبی \*

(لغیف) ایکی حرف علت جیبولغان کلمه در اکر عین ولام  
برابرند اولسه لر (لغیف مقرون = معنل العین واللام) اسمنه  
اولور قوی - قوة - حی - حیوة کبی .

اکر فاء ولام برابرنده اولسه (لغیف مفروق = ملتوی =  
معنل الفاء واللام) اولور وشى وشياً کبی .

(اسم ننگ) کاها فاء وعینی حرف علت اولور بین، ویل،  
یوم، کبی کاها هر اوچ حرفی حرف علت اولور واو یای  
کبی لکن بو ایکی نوعدن فعل اشتقاق ایدلس اسم ده ده  
نادر در \*

بولغاندن لغیف دیرلر ایکی حرف علت کلمه ننگ ایکی جانبند بولغان اچون مفروق دیرلر  
وکاها بو قسم کا ملتوی دیرلر کلمه ننگ ایکی طرفندن حرف علت احاطه ایتکان اوچون ۵  
\* (بین) بر مکان اسمیدر (ویل) جهنم چقوردر وعذاب کلمه سیدر ۵

## ❁ فصل فی المتعدی واللازم ❁

فعل = حدث = اش . فاعل = محدث = قلوچی . مفعول =

محدث = قیلنمش . هر فعل اوچون فاعل كرك بولور ولكن

مفعول واجب بولماس بعض حدث لرده كنه بولور

ضرب - نصر كبی سوقمائی - یاردم ویرمك - اولغانده

سوغوچی یاردم ویروچی اولور بونلر فاعل لر ودخی

سوغولمش یاردم ویرلمش اولور بونلر مفعول لر اوشبونوع

فعل لر كا متعدی = واقع = متجاوز دیولور ضرب زید عمراً

زید عمرونی صوقدی دیمك نصر بكر خالداً بكر خالدكا

یاردم ویردی دیمك \*

وبعض حدث لرده مفعول اولمس فاعل ایله تمام اولور خرج

ذهب كبی چقدی كندی دیمك چقمائی اولسه چقوچی

اولور ولكن چقولش دیمكان شی اولمس اوشاندای

كتمك اولسه كیتوچی اولور ولكن كیتولمش اولمس

بو نوع فعل لر كا غیر متعدی = لازم = غیر متجاوز

دیرلر خرج زید ذهب عمرو حسن بكر كبی \* فعل لازمنی

اوچ شی نيك برسی برله متعدی قیلنور (تضعیف عین )

عیننی شئلی قلمق برله فرج زید عمراً كبی شادلانردی

زید عمرونی دیمكدر اصلده فرج شادلاندى دیمكدر لازمدر

رانى تضعیف ایتمكله متعدی اولمشدر (همزه) كروتماك برله

متعدی اولور آجاست زیداً كبی اولتورتدوم زیدنی

دیمكدر اصلده جاست اولتوردم دیمكدر لازمدر \*

( \* متعدی ) ( واقع )

( متجاوز ) فاعل دن

مفعول كا اوتكان

فعل لر نيك اسم لر

یدر ( غیر متعدی )

( لازم ) ( غیر متجاوز )

مفعول كا اوتكان

فعل لر نيك نام لر

در ۵

( \* خرج زید ) زید

چقدی ( ذهب عمرو )

عمرو كندی ( حسن

بكر ) كوركام بولدى

بكر ۵

ودخی فعل کا متعلق اولان اسم کا (ب) کرنمک برلہ متعدی  
اولور ذہبت بزید کی بار دردم زیدنی اصلہ ذہبت ذر لازم در  
باردم دیمک انطلقت به دخی اوشانداق زیدنی یباردم  
بار دردم دیمک اصلہ باسز انطلقت لازم در باردم دیمک

### ❦ فصل فی الابتداء واجتماع الساکنین ❦

کلمہنی باشلاو (بدأ = ابتدا) اسملی کلمہنی ایتوب توقناو  
(وقف) اسملی کلمہنی کلمہ کا تونا شدروب ایتیمک (وصل) اسملی

کلمہنی کلمہ دن ازوب ایتیمک (قطع) اسملی در \*

ابتدا حرکت لی حرف ایلہ اولور ساکن ایلہ ابتدا مہجور  
ومتروک در ابتداسی ساکن اولان کلمہنی اولکی کلمہ کا

وصل ایدولماسہ اولینہ ہمزہ کتروب ایتولور وبو ہمزہ یہ  
ہمزہ وصل دیرلر ابن ابنہ اثنان اثنتان احتسب احمر

استنسخ کی اگر بو کلمہ لر اولدہ اولان کلمہ کا یا حرف کا  
وصل ایدولماسہ ہمزہ کتابندہ اولوب تلفظہ متروک اولور

زید ابن ابی بکر فاطمہ ابنہ عمر و احتسب اثنان الرجل  
احمر کی \* وقف حالندہ کلمہ ننگ اخیر ی ساکن اولور

حرکت برلہ وقف جائز بولماس جانی احمد کی \*

ابتدا کلمہ دہ ساکن مہجور اولدقی کی بر کلمہ دہ یا کہ  
یناشہ ایک کی کلمہ دہ ایک ساکن جیولفی دخی جائز توکل در

مکر جائز اولور ساکن اول حرف مد آخری مدغم اولسہ  
خاصہ دابہ کی الف وصاد اولی الف وباء اولی ساکن لر در

یا که اوّلی حرف لین و آخری مدغم اولسه خاصّه تصغیرنک  
خویصه دایّه تصغیرنده دویبه کی بونلرغه اجتماع ساکنین  
علی حده دیورلر و دخی اجتماع ساکنین جائز اولور و قف  
حالتک زید عمرو یعملون یعملون کی و هم الف و لام تعریفلی  
کلمه کا همزه استفهام دخولنده جائز اولور الحسن عندک  
کی حسن سنک قاشنکده می دیمکدر الآن کی بو وقتده  
می دیمکدر اوشبو مثال لرده همزه دن صونک اولان الف  
دخی لام ساکن اولشلر . جائز بولغان اجتماع ساکنین کا  
علی غیر حده دیورلر اورن لری مذکور دورت نوع دن  
باشقه لر در \*

### فصل فی الاعلال

اعلال حرف علت فی ازاله ایتمک یا که تغییر ایتمک در  
امثله قال اصله قول و اونی الف کا تبدیل ایدلکان در باع  
اصلده بیع یایی الف کا تبدیل ایدلکان در یقول اصلده  
یقول و اوننک ضمه سنی ما قبلینه و یروب و اونی ضمه دن  
سکون کا تغییر ایدلکان یبیع اصله یبیع یایی ننگ کسره سنی  
ما قبلینه و یروب یایی سکون کا تغییر ایدلکان لم یدع اصله  
لم یدعو و ازاله و حذف ایدلکان لم یرم اصله لم یرمی  
یایی حذف و اسقاط ایدلکان لم یخش اصله لم یخشی  
شین دن صونک اولان الفی حذف ایدلکان \*

\* یعنی (لم) دخولندن  
مقدم

## ❁ فصل فی الاشتقاق ❁

اشتقاق لغتک بر شنی آخر دن یارب چقارمق در . اصطلاح  
 صرفیین ده اشتقاق باعتبار العلم دیوب ایکی لفظ آراسنده  
 حروف اصلیه ومعنی جهندن بولغان مناسبت نی بلمک کا  
 ایتولور . اشتقاق باعتبار العمل دیوب بر لفظدن حروفک  
 ومعنی ده مناسب بولغان لفظ آخرنی چقارمق غه ایتولور \*  
 اشتقاق باعتبار العلم صغیر وکبیر واکبر اسملی اوچ قسم کا  
 بولنور . اشتقاق صغیر مشتق ومشتق منه آراسنده حروف  
 اصلیه ده وهم حروفننک ترتیبنده مناسبت بولور

ضَرَبَ نَنک ضَرَبَ دَن اشتقاقی کبی \*

اشتقاق کبیر حروف ده مناسبت بولور ترتیب ده بولماس  
 جَبَدَ نَنک سوزمق و نازمق معناسنه اولان جَبَدَ دَن اشتقاقی کبی \*  
 اشتقاق اکبر تمام حروف ده مناسبت بولماس ولکن حروف  
 آراسنده قرب مخرج مناسبتی بولور نَغَقَ نَنک نَهَقَ دَن  
 اشتقاقی کبی نَغَقَ فارغه فچقردی دیمک نَهَقَ ایشک باقرماقی  
 معنالرده مناسبت بار ودخی غین برله ها آراسنده قرب  
 مخرج مناسبتی بار هر ایکای بوغاز حرفلری در \* علماء  
 صرفیین فاشنده معتبر بولغان اشتقاق اشتقاق صغیر در \*

❁ فصل فی مباحث الاسماء ❁ اسم معنی اعتباری ایله

ایکی کا بولنور جامد مصدر اگر اسم دن باشقه کلمه لرنی  
 اشتقاق ایدلسه یعنی اسم کا اصل حرف لرنده ومعنی ده  
 مناسبتی بولغان کلمه لرنی اخذ ایدلسه مصدر بولور

یایسه فارسچه ترجمه سینک آخرنده دال برله نون یا که تا  
برله نور بولسه ترکیچه ترجمه سنک آخرنده مک یا که مق  
لفظی بولسه مصدر بولور ضرب کی حروفده و معناده مونکا  
مناسبتلی بولغان ضرب یضرب ضارب کی کلمه لرنی آندن  
اخذ ایدالکان و هم فارسی ترجمه سی زدن در اخبرنده دال و نون  
ترکی ترجمه سی سوقیق اخبرنده مق در اوشانداق قتل  
ترجمه فارسیه سی کشتن تا و نون برله ترکیه سی اوتورمک در  
اگر اسم دن هیچ کلمه نی اخذ ایدماسه جامد بولور رجل  
فرس جوهر حجر کی

کاها جامد دن مصدر اخذ ایدلوب اول مصدر دن کلمه لرنی  
اشتقاق ایدلور جوهر دن تجوهر حجر دن تحجر اخذ ایدلنوب  
تجوهر یجوهر متجوهر تحجر یتحجر متحجر کی صیغه لر  
اخذ ایدلنور بولر نادر اولدق دن علم صرفده بحث ایدماس  
( اسم مصدر دن ) یدی تورلی اسم اخذ اولنور - اسم  
فاعل ، اسم مفعول ، صفة مشبهة ، اسم زمان ، اسم مکان ،  
اسم آلت ، اسم تفضیل .

ویدی نوع فعل اخذ ایدلور ماضی ، مضارع = مستقبل ، جحد ،  
نقی ، نهی ، امر بی لام ، امر بالام ،

بس مباحث اسمنی تورلی فصل ایله بیان ایدلور

( فصل ) مصدر ثلاثی مجرد دن قاعده ایله معلوم بولماس  
مجرد عرب لردن سماع ایله معلوم بولور ثلاثی مجرد دن اکثرده  
( ۳۳ ) وزنه قدر مسموع اولشدر قتل فسق شغل رحمة

نشده کدره دعوی ذکرى بشرى لیان حرمان غفران نزوان

طلب خنق صغر هدی غلبه سرقة ذهاب هراف سوال زهادة

درایه بغایه دخول وجیف صهوبه مدخل مرجع مسعاة محمده

کراهیه مصدر لرى کبی ودخی بعض وقتنه جبروت بلهنیه

ضارورة کینونه شیخوخة فضیحة سودد تهلكة میسور عافیة کبی

مصدر لر کلمشدر ولكن مصدر لرده غالب فعل بابندن لازم

بولغانده فعول وزننده بولمق دخول خروج جلوس کبی

متعدی بولغانده فعل وزننده بولمق ضرب نصر منع کبی

اکر بوبابدن صنائع قبیلندن بولسه فعالة وزننده بولمق

کتابه زراعة تجارة کبی

فعل بابندن غیرمتعدی بولغانده فعل وزننده بولمق فرح

کبی متعدی بولغانده فعل وزننده بولمق جهل کبی اکرالوان

وعیوب دن بولسه فعلة وزننده بولمق سمرة ادمه کبی فعل

بابندن فعالة وزننده کوبراک بولور کرامه شرافة کبی عظم

کرم وزنلرنده دخی چوق کلور \*

مصدر معناسنده مبالغه اوچون اولان لر تفعال وفعیلی

وزنلریدر تعداد کوب صانامق تذکار کوب ذکر ایتمک

تسیار کوب سیر ایتمک دلیلی کثرت دلالت خلیفی خلیقه لك



شغلی کوبلکی نییمی نیمه ننگ کوب بولقی تفعال صیغه سی  
کسرتاء ایله ایکی کلمه کلمشدر تبیان کوب بیان ایتمک

### نلقا کوب بولقیق \* ❁ فصل ❁

(ثلاثی مجرددن) مصدر میمی = اولنگ میم اولان مصدر  
هر وقتک مثال واوی دن ماعداه مفعول وزننده کلور مضرب  
منصر مشرب کبی مثال دن مفعول وزننده کلور موعده  
مورث مورث کبی \*

بعض وقتک مفعلة ومفعلة وزنلرنک کلان مصدر لر مسبوع در  
مرحمة منفعة محبة ملامة مرضاة کبی معرفه مغفرة موعظة  
معيشة معصية کبی \*

وندرت اوزره مفعلة وزننده دخی کلمشدر مکرمه مأثرة  
معونة مشورة کبی اصلده معونة مشورة در \*

(فصل) مصدر ننگ اخیرنگ (ة) بولماسه بر کره لیک معناسنی  
افادة اوچون اخیرینه تا کلتوروب فاعلة وزننده قلتور  
وبو مصدره مصدر عددی دیر لر ضربة جلسته دخلة کبی  
بر سوقیق بر اولتور مق بر کر مک معنالرنده اگر بر نوع  
لک معناسی قصد ایدلسه اخیرنگ تا کلتوروب کسرتا ایله  
فاعلة وزننده کلور وبونکا مصدر نوعی دیر لر قعدة جلسته  
کسرة کبی بر تور لی اولتور مق بر تور لی صندرمق دیمکدر  
اولدن تالی مصدر لر ده بر کره لیک بر نوع لیک معناسنی صفة

ایله افاده ایدلور رحمة واحدة بر کره رحمت رحمة واسعة

کینک بولغوجی رحمت اول عددی اخیرى نوعی در (فصل)

مصدر ثلاثی مزید فیه دن قیاسی در باب اولدن (أفعال) وزنند

ایکی حرف زائد ایله کلور اکرام ابعاد ایلام کبی \*

اجوف اولدقده اخیرنده تا ایله کلور اقامه انابه اقاله کبی

اصلده اقوام انواب اقوال در \*

ناقص لرده وهم لفیف ده مهموز اللام کبی حرف علتی بدلنه

همزه ایله کلور ایلاء اعطاء اشکاء کبی \*

افعال ننگ همزه سیننه مخصوص معانی أفعال بحثنده انشاء الله

بیان ایدلور اوشانداق سائر اوزان ننگ معانی لری باب

ثانی دن (تفعیل) وزننده کلور ایکی حرف زائد ایله. تصریح =

سوزی آچق ایتمک. تبشیر = سويندرمک. تخويف قورقمق

. تفعلة وزننه دخی کلور تذکرة = ایس کا توشورمک. تکملة =

کامل ایتمک. تسمية = آد قوشمق. تلبیه = لیبک ایتمک

. توصية = وصیت ایتمک بو وزن ناقص ولفیف لرده غالبدر

ودخی فعال وزننده کلور. کذاب کبی یا لغاغنه نسبت ویرمک

ودخی فعال وزننده کلور. سلام السلام علیکم دیمک کلام

سوز ایتمک

باب ثالث دن (مفاعلة) وزننده کلور ایکی حرف زائد

ایله. مصاحبة = صحبت ایدشمک. مضاربة = سوغشمق

(اکرام) حرمت

قلمق ابعاد وعد

قلمق ایلام آلم

ویرمک ۵

(اقامة) تورغوزمق

انابه اشنه براو کا

اشانمق اقاله

سوداسنی قایتارمق

ایلاء یمین ایتمک

اعطاء ویرمک اشکاء

برواننک شکایتی

یبارمک ۵

مواجهه = قارشو اوتورشمق . مجاوبه = جوابلشمق  
 گاها فعال وزننده کلور . قنال = اوتورشمك . خطاب =  
 قارشو سوز ايتوشمك . سوام = ساتولاشمق

باب رابع دن ( انفعال ) وزننده کلور . اجتهاد = طروشقم  
 احتراق = يانقم . احتجاج = دليل كتورمك . اهتدا =  
 طوغرى يولغه كونلمك

باب خامس دن ( انفعال ) وزننده کلور انشراح = كونكل  
 آچلمق افتتاح = ايشوك آچولقى اخنا = بوكولمك انكسار =  
 صنمق

باب سادس دن ( افعال ) وزننده کلور - احمرار = قزارمق  
 اعوجاج = قيوقلانمق اخضرار = ياشل لنمك  
 باب سابع دن ( افعال ) وزننده کلور - احمرار ، اخضرار .  
 بيك قزارمق ، بيك ياشل لنمك معنالرنده

باب ثامن دن ( تفعل ) وزننده کلور - تكبر = اولوغلانمق  
 تحمل = يوكلمك تزين = زينتلنمك  
 باب تاسع دن ( تفاعل ) وزننده کلور - تجاذب = تارتوشمق  
 تقاسم = بولشمك تواعد = وعده لشمك

باب عاشردن ( استفعال ) وزننده کلور - استغفار = يارلقايو  
 استمك استيهاب = هبه استمك استجواب = جواب استمك  
 باب حادى عشر دن ( افعال ) وزننده کلور - احديدا =

بيك بوكرى بولمى اعريرا = يالانچا آتقه منمك

اخليلاء دائم سوت اچوچى بولمى

باب ثانی عشر دن ( افعوال ) وزنند کور۔ اجلواذ = حیوان

دائم آشغوب بورمك . اعلواط = توهننك موينينه اصلنوب

منمك ثلاثى مزید فيه اوشبواون ايکى بابده تمام در هر قايو

بابى مصدر لرى اسمى ايله تعبير ايدلور افعال ، تفعیل

، مفاعله ، باب لارى ديمك کبى ( مصدر ) رباعى مجرد دن

فعلة فعلال وزنلنده کور وزن اول غالب و شاء يع ثانی قلیل در

دحرجه ، دحراج = ایلندرمك ترجمه ، ترجم = سوزى

بر تل دن ايکنچى تل کا کوچورمك جوربه ، جیراب =

ایوق کیمك وسوسه ، وسواس = یمان فکر سالتى

رباعى مزید فيه دن باب اول دن تفعیل وزنند کور تسربل =

اچكى كولمك کیمك تسرول = اشنان کیمك تقلسى = بورک

کیمك تسلى = آرقه سينه يقولمى

باب ثانی دن افعلال وزننده کور

ابر نشاق = شادلنمى ادر نفاق = آشوقمى

احینطأ = اچ کوبمك اجر نماز = پوچماق غه جیولماق

باب ثالث افعلال وزننده کور

ازبا رار = صوغشقه حاضر اولمى اطمینان = کونکل طنوج

بولمق استقرار قرارلنمق

ثلاثی مزیدرباعی مجرد رباعی مزیدلردن مصدرمیمی اسم  
مفعول ایله بر وزن اولور اسم مفعول مبحثنده انشاء الله  
بیان اولنور

### ❁ فصل فی اسم الفاعل ❁

برحدث بر ذات دن صادر اولوب آنک ایله قائم اولسه اول  
ذات فاعل اولور ترکیه قیلوچی بولور اول ذات قه دلالت  
ایتوچی لفظ اسم فاعل اولور زید عمروکا یاردم ایتسه  
نصر یاردم حدثی زید دن صادر و آنک ایله قائم بر صفت در  
بس زید فاعل نصر بولور اسمی ناصر در ترکیه یاردم  
قیلوچی یا که یاردم پیروچی ( فائده ) فاعل وزننده کاها  
اسم جامد کلور جانب = جهة شارب میوق ساحل = دکر  
چینی شاطی = ایرمق چینی ساعد = بلك حاجب =  
قاش وادی = اویصویر نادی = مجلس \* وبعض  
اوقانده فاعل وزنی بر نرسه نی بر شخص کانسبت اوچون بولور  
مذکور نرسه اول شخص ایله قائم بولماس لابن = سوتچی  
دیملک سوت نی شخص کانسبت ایدلادر سوت شخص ایله  
قائم توکل و آندان صادر دکلدر اوشاندانی خابز اکمکچی  
نامر خورماچی لاهم ایتچی فارس آنلی رامج سنکولی  
ناعل باشاقلی حائض حیض لی خاتون طالق طالقلی خاتون  
حامل یوکللی خاتون آخرغی اوچ ماده رجالده متصور  
اولماقدن خاتونلرده تاء سز استعمال ایدلور تاء حاجت

بولاس مذکور صیغه‌لر هر قایوسی نسبت صیغه‌لر یدر \*  
 اسم فاعل ثلاثی مجرددن اولغانده هر قایو بابدن بولسه ده برتورلی  
 فاعل و زننده کلور ضارب ناصر راد داعی مانع حامد کبی  
 ثلاثی مزیددن رباعی مجرددن رباعی مزیددن هر باب ننگ  
 مضارعینه قارار مضارعه اولان حرف مضارعت اور نینه  
 میم مضمومه کلتوروب ماقبل اخیری کسرلی اولغاچ اسم  
 فاعل اولور \*

باب افعال دن مفعول و زننده کلور مضارع سی یفعل  
 و زننده در مکرم = حرمت ایتوچی محب = محبت ایتوچی  
 موقط = او باند رغوچی موصی = وصیت ایتوچی

( تفعیل ) دن مفعول و زننده کلور مضارع یفعل در مفرح =  
 شادلاندر رغوچی موحد = بر لاگوچی مقوی = قوتلندر کوچی  
 ( مفاعله ) دن مفاعل و زننده کلور مضارعی یفاعل در مسافر =

سفر ایدوچی مجاوب = جوابلاشوچی مساوی برابر بولوچی  
 ( افتعال ) دن مفعول و زننده کلور مضارع یفعل و زننده در  
 محترق = یانغوچی مند = سوزلغوچی محتاج = حاجتلی

بولغوچی مشتری = سانوب آلوچی

( انفعال ) دن مفعول و زننده کلور مضارع یفعل در منشرح =

کونکلی آچلغوچی منطقی = سونگوچی منصب = قبولغوچی

منقاد = بوی سونغوچی

( افعِلال ) دن مفعِل ورننده کلور مضارع یفعل در مَمر =

قزارغوچی مُحضر = یاشل لنگوچی مَبیض = آغارغوچی

مرعوِی = نادانلندن قایتغوچی

( افعِلال ) دن مفعِل ورننده کلور مضارع یفعل در مسواد =

بیک قراغوچی مصفار = بیک صارغایغوچی

( تفعل ) دن متفعل ورننده کلور مضارع یتفعل در متصور =

صورت لنگوچی متوضی = طهارت آلوچی طهارتلی بولغوچی

متزی = زینت لانگوچی متوفی = وفات قلوچی

( تفاعل ) دن متفاعل ورننده کلور مضارع یتفاعل در

متهالک = هلاک بولشغوچی مناس = الفت ایدشکوچی

متحاب = دوست توتشغوچی متداوی = اوزینه دوا

ایتکوچی \*

( استفعال ) دن مستفعل ورننده کلور مضارع یتستفعل در

مستغفر = یارلقایو استاگوچی مستوهب = هبه استاگوچی

مستفتی = فتوی استاگوچی مستوصی = وصیت استاگوچی

( افعِعال ) دن مفعول ورننده کلور مضارع یفعول در

محدوب = آرقه سی بیک چقغوچی کشی معروری = آت قه

بالانفاج منوچی \*

( افعوال ) دن مفعول ورننده کلور مضارع یفعول در

مجلوڈ = دائم آشغوب یروچی حیوان معلوط = توهننك

( اوشبو ) صیغہ فی \*

مترجم دیوتفعلدن

استعمال ایتمك

خطادر مترجم تاش

برلہ آتولغوچی

معناسند بولوب

ناسی زائد در ترجمہ

لفظند کی نا اصلیدر

صباح وقاموس قہ

رجوع ایدلہ ۵

موینینہ آصلنوب منوچی \* رباعیلر

( فعللہ ) دن مفعِل وزندہ کلور مضارع یفعِل در مترجم =

سوزنی بر لغندن لغت آخرہ کوچر کوچی موسوس = وسوسہ

ویروچی \*

( تفعِل ) دن متفعِل وزندہ کلور مضارع یتفعِل در

مندر حرج ایلانگوچی منجورب = ایوق کیگوچی \*

( افعللال ) دن مفعِل وزندہ کلور مضارع یفعِل در

میرنشق = شادلانغوچی منرجم = جیولاشغوچی منرطم =

کبرلانوب بورنون یوغاری کوتاروچی \*

( افعلال ) دن مفعِل وزندہ کلور مضارع یفعِل در مطمئن =

کونکلی طہج لاغوچی مقشعر = جونی قابارغوچی \*

## ﴿ فصل فی اسم المفعول ﴾

حدث آتنگ اوزرینہ واقع اولان ذات مفعول بولور ترکچہ

قیلنمش • مفعول کادالات ایتوچی کلمہ اسم مفعول در زید

عمرونی ضرب ایتسہ ضرب حدثی عمروکا واقع اولمش اولور

بس عمرو مفعول اولور ضرب قیلنمش یا کہ صوغولمش

اسم مفعول متعدی اولان مصدر دن مشتق اولور لازم دن

اسم مفعول اولمش مکر بر صلہ ایلہ اولور مدخول فیہ

مزید علیہ کی \*

ثلاثی مجرد دن مفعول وزندہ کلور قایو بابدن اولسہ دہ



(صوغولش) یاردم  
(ایدلش) ماقئالیش  
(آتولش) دوام  
(ایدلش) رعایه  
(قلنمش) ولی  
قلنمش ۵

\* مضروب منصور محمود کبی مری مدوم مرعی مولی کی  
اصلده هر قایوسی مفعول وزننده در \*

ثلاثی مجرددن باشقه دن مضارع مجهول ننگ حرف مضارعتی  
بدلنه میم مضمومه کتور ولسه اسم مفعول وزنی اولور \*  
یاکه اسم فاعل صیغه سنده ماقبل اخیرنی فتحه لی ایدلسه  
اسم مفعول وزنی اولور \*

(افعال) مکرّم = حرمت ایدلش محب = دوست توتولمش  
• موقظ = اویاندرلش \*

(تفعیل) مفرح = شادلندرلش مربی = تربیه ایدلش \*  
(مفاعله) مواظب = دوام ایدلش • مداوی = دوا قلنمش \*  
(افتعال) محتسب = احتساب ایدلش • مختار = اختیار  
ایدلش \*

(تفعل) متوفی = وفات قلنمش \*  
(استفعال) مستحب دوست توتولمش • مستوفی = کامل قلنمش  
(فعله) مترجم = ترجمه اولنمش • مدحرج = ایلاندرلش \*

### ﴿ فصل فی الصفة المشبهة ﴾

صفة مشبهة مصدر ایلله متصفی اولان ذات ننگ اسمینه اطلاق  
اولنور اسم فاعلده فاعل دن مصدر ننگ صادر وحادث  
اولماقی اعتبار ایدلور ضارب ضرب آندن صادر وحادث  
اولان ذات قائل قتل آندن حادث اولان ذات در صفة  
مشبهه ده مجرد مصدر ننگ ثبوتی اعتبار ایدلور حسن - حسن  
ثابت اولان ذات در حسن آندن صادر یا که حادث اولان

ذات دیولاس - احمر - اسود - حمرة - سواد - ثابت  
اولان ذات لردر صفة مشبهة صیغه لری اکثری قیاسی دکلدر  
عرب لردن سماع ایلله بلونمشدر ثلاثی مجردکا مخصوص در  
ودخی لازم مصدر دن بنا ایدلور متعدیدن کلماس \*  
صفة مشبهة نك اوزان مسموعه سی

(و بالجمله) صفة مشبهة  
معنسانه قیلوچی لقی  
معناسی اولماس بلکه  
کورکام قاره آق  
باشل دیگان معنالر  
صفة مشبهة  
معنالر ی در ۵

فعل فعل فعل فعل فعل فعل فعل فعل فعل فعل  
فعل فعل فعل فعل فعل فعل فعل فعل فعل فعل  
فعل فعل فعل فعل فعل فعل فعل فعل فعل فعل  
صعب = چیتون ، رخو = یومشاق ، صلب = قاتی ، حسن =  
کورکام ، فطن = زیرک ، جنب = غسل سز ، قبیح = کورکسز ،  
جبان = قورقاق ، میت = اولوک ، صیرف = ثمن صاتوچی ،  
بیطار = حیوانلر طبیعی ، ففاه = حیوان لرنی بخششی نریبه  
قیلوچی ، عربان = بالانغاچ ، حبلی = یوکل ی خاتون ، وحی =  
طعام استکان حامل ، عذرا = بکر قز ، ملان = طولو \*  
صفة مشبهة ألوان و عیوب دن مذکر اوچون افعل مؤنث اوچون  
فعلا وزننده قیاس اوزره کلور

\* عرفمزه اُستالچی  
دیرلر ۵

(ألوان) توس  
معنسانه اولان لون  
جمعیدر عیوب  
عیب جمعیدر ۵

ألوان (ألوان) أبيض بياض احمر حمرا أخضر خضرا أسود  
سودا أصفر صفرا  
(أشكال و عیوب) أشيب = آق صفال آق ساچلی ، أكحل =  
سورمه لی کوزلی ، أهدب = کوب کرپکلی ، أشهل = آلا  
کوزلی ، أبلج = آچق قاشلی ، أفلج = سیرک تشلی ، أدره =

تش سز ، اَعْشَى = ضعیف کوزلی \*

## ❖ فصل ❖

اسم فاعل معناسنده مبالغه اوچون اشتقاق ایدلان صیغه لر  
واردر آنلره صیغ مبالغه = اَبْنِيَه مبالغه دیرلر وکاه اسم  
فاعل مبالغه سی دیرلر اون برون اوزره مسموع اولمشدور \*

فَاعِلٌ فَعَالَةٌ مَفْعَالٌ مَفْعِيلٌ فَعِيلٌ فَعِيلٌ فَعَالٌ فَعُولٌ  
فَاعُولٌ تَفَعَّلَ فَعَلَةٌ \*

ضَحَّاكٌ = بیک کلوچی ، علامه = کوب بلوچی ، مَنَعَامٌ =  
کوب انعام قلوچی ، مُسْكِنٌ = بیک فقیر ، صَدِيقٌ = کثیر  
الصدق ، رَحِيمٌ = کوب رحمتلی ، شَجَاعٌ = بیک بهادر ،  
غُيُورٌ = بیک غیرتلی ، فَارُوقٌ = بیک فرق ایتوچی ، تَكْلَامٌ =

کوب سویلاوچی ، نَوْمَةٌ = کوب یوقلاوچی \*  
فَاعِلٌ مَفْعَالٌ فَعَلَةٌ وَزَنْلَرِ قِیَاسِی در هر ماده دن بنالری  
جائزدر باشقه صیغه لر سمع غه مخصوص در \*

و کاه اسم فاعل اخیرینه تا زائده الحاق ایله مبالغه اوچون  
استعمال ایدلور ، رَاوِيَةٌ = کثیر الروایه ، خَائِنَةٌ = کثیر  
الخیانه ، حَامِيَةٌ = کثیر الحمايه مثال لری کبی \*

## ❖ فصل فی اسم الزمان واسم المكان ❖

فعلنی قلمق زمانینه دلالت ایدن اسم مشتقنی اسم زمان  
دیرلر قلمق اورنینه دلالت ایدن اسم مشتقنی اسم مکان

(قلمق) زمانی ظرف  
زمان قلمق مکانی ظرف  
مکان اولور وکاه  
اسم زمان واسم مکان  
ننک هر ایکاوینه  
ظرف دیورلر ۵

دیرلر اسم زمان ایله اسم مکان بر صیغه ده مشترک اولورلر  
مثلاً مضرب = صوقیق زمانی یا که صوقیق مکانی ، مقتل =  
اولور مک زمانی یا که اورنی \*

اسم زمان واسم مکان دورت وزنده کلورلر مفعیل مفعیل  
مفعلة مفعلة اولکی ایکی وزن قاعده وقیاس ایله استخراج  
ایدلور اخیرگی وزنلری سمع برله در \*

قاعده استخراج مثال واوی دن بولسه هر وقت مفعیل  
وزنده بولور موعد موثب کبی مثال یائی صحیح حکمنادر  
مفعیل اللام بولسه ناقص لفیف کبی مفعیل وزنده بولور  
فحشی مرمی موقی مقوی \*

بیت

\* ظرف مثال مطلق

و یفعل آید مفعیل

واز ناقص مطلق

و غیر یفعل آید

مفعیل ۵

صحیح ، مضاعف ، مثال یائی ، اجوف ده عین مضارع کا اعتبار  
ایدلور عین مضارع کسرلی اولسه اسم زمان واسم مکان  
عینی ده کسرلی بولور مفعیل وزنده بولور مضرب مفر کبی  
اصلده مفرر میسر مبیع کبی اصلده مبیع \*

اگر عین مضارع فتحلی یا ضمهلی اولسه فتحه ایله مفعیل  
وزنده بولور منصر مرد میقظ میئس مدام کبی \*  
مفعلة وزنی نادر کلور منزلة مظنة مسیره کبی

محل نزول محل ظن شیء محل سیر معنالننده اسم مکانلر در  
مفعلة وزنی دخی نادر در مطبعة مدرسة مهاجة کبی مکان  
طبع مکان درس مکان مایع معنالننده مکان صیغه لریدر \*

وَبُو وزندن اولان ، مقبرة = قبرستان ، مشرقه = قیاشلیق ،  
مغیبه = کولکه لك مثال لری کبی لر مفعلة ودخی ضمن  
عین ایله ، مفعلة وزنده کلمشدر ودخی مفعلة  
وزنی اسم جامد دان اخذ ایدلوب مبالغه اوچون اسم مکان  
استعمال ایدلور امثله

(یر تیچ) جانور لی یر

ارض مسبعة سبع لیک اورن ، مأسدة = آرسلانلق ، مذابة =  
بور ی لك ، مدبة = آیولق ، مبطخة = قانونلق یر دیمك در  
ودخی عین مضارعی کسره لی بولغان ماده لردن کسره ایله  
مفعل وزنده کلمشدر خلاف قیاس ونادر در امثله

منسك = مکان عبادت ، مطلع = مکان طلوع ، مشرق = مکان  
شرق ، مغرب = مکان غروب ، مسقط = محل سقوط ، مسكن  
محل سکون ، مسجد = محل سجود هر قایوسی یفعل بابندن در

بونلرده قیاس اوزره فتحه ایله مفعل وزنده او قومق هم جائز در  
اسم زمان اسم مکان ثلاثی مجرددن باشقه دن اسم مفعول ایله  
بروزنده کلور مصدر مییی کبی

مکرم محتسب مدرج موسوس مدرج ، اکرام زمانی ،  
یا محلی = احتساب زمانی ، یا مکانی = ایلندر مک زمانی ، یا مکانی =  
وسوسه زمانی ، یا مکانی = ایلنمک زمانی ، یا مکانی .

### ❁ فصل اسم آلت ❁

حدث پیدا ایتمکه اعانتی اولان قورال ننگ اسمی در اوج  
وزنده کلور مفعل مفعال مفعلة اسم مفعول کبی بوده

متعدی کا خاص در غیر متعدی ده اسم آلت اولیاس  
 مَرَجَلٌ = قازان گویا فایناتق قورالی در ، مَبَجَلٌ = اوراق ،  
 مَثْبَرٌ = اینه صاوتی ، مَزودٌ = یول چانطه سی خورجین  
 دیرلر ، مَفْتاحٌ = آچقچ ، مَنشارٌ = پچقی ، مَخْطاطٌ =  
 سزوق توغرلاو تخته سی ، مَشْرَبَةٌ = سواچو صاوتی ، مَلْعَقَةٌ =  
 قاشقی ، مَرأتٌ = کوزگی . ودخی ندرت اوزره مفعول مفعلة  
 وزنلرنده کلمشدر ، مَسْعَطٌ = بورون غه دوا سالیق قورالی ،  
 مَبْخَلٌ = ایلک ، مَدَقٌ = طوقیای ، مَدَهْنٌ = مای صاوتی ،  
 مَكْحَلَةٌ = سرمه صاوتی ، مَحْرَضَةٌ = اشنان صاوتی . \*

### ❁ فصل ❁

( اسم تفضیل ) افعِل وز ننده اولد قندن افعِل تفضیل دخی دیرلر  
 اسم تفضیل مصدر معناسنده غیردن آرتق راق ننگ اسمینه  
 ایتولور زید اَضْرَبُ من عمرو زید عمرودن صوغوچی راق  
 اسم تفضیل ننگ ترکی ترجمه سنده ( راق ) لفظی یا که ( رک )  
 لاحق اولور بلگوچی رک یاردچی رک باروچی راق کبی  
 ( اسم تفضیل ) ثلاثی مجرد کا مخصوص در ودخی الوان و عیوب دن  
 ماعد اغه خاص در ثلاثی مجرد دن باشقه ده یایسه الوان و عیوب ده  
 تفضیل معناسی قصد اید لسه اَشْدُّ ، اقوی کبی لفظ ایله بیان ایدلور  
 اَشْدُّ اَكْرَامًا - اقوی احتساباً - اَكْثَرُ اسْتِغْفَارًا ، اَشْدُّ حِمْرَةً  
 اقوی بیاضاً - اَكْثَرُ حِمَاقَةً - اَشْدُّ سَفَاهَةً مثال لری کبی اسم  
 تفضیل استعمال ده اوچ نرسه ننگ برسی برله استعمال  
 ایدلور ( من ) ایله زید اَعْلَمُ من عمرو = زید عمرودن

بلکوجی رکدر عمرو اشهر من بکر = عمرو بکردن  
 مشهور رکدر \* یا که اسم آخر کا مضاف بولور  
 زید افقه القوم = زید قوم ننگ عالم را قیدر (خیر الناس  
 من ینفع الناس) آدم لر ننگ اید کورا کی آدم لر کا فائده ویر وچی  
 کشی در خیر اخیر دن محقق اولوب افعیل تفضیل اولور \*  
 یا که الف لام تعریف ایله استعمال اید لر زید العلم ،  
 عمرو الافضل ، بکر الاحمق کبی \*

اسم مصدر دن مشتق اولان اسماء مباحثی بوقدرده منتهی  
 اولوب اسم ننگ سائر اقسامنی اجمالاً بیان ایتمک مناسب  
 فن کورلادر

آنلر مصغر منسوب مذکر مؤنث مثنی مجموع مبحث لر یدر

### فصل فی المصغر

معناسنک آزلق و کچو کلک بارلقنی افاده اوچون اولنی ضمه لی ایدوب  
 اوچونچی کایا آرتدر لان کلمه در (یا) غه یای تصغیر دیر لر کلمه کا  
 (مصغر) یا که تصغیر دیر لر رجل تصغیر ننگ رجیل کبی کوچک  
 ایر دیمک در ، جعفر تصغیر ننگ جعفر کبی کوچک جعفر دیمک  
 تصغیر اوچ وزنده کلور فعیل فعیل فعیل  
 ( فعیل ) وزنی ثلاثی لر ننگ تصغیر نده در بر حرفی محذوف  
 اولوب ثنائی فالغان کلمه لرده محذوفنی قایتارلور اب اخ  
 ابن تصغیر لرنده اصل لر نجه ابو - اخو - بنو - قلوب یای  
 تصغیر ایله آبیو - آخیو - بنیو صونکره واونی یا غه قلب ایله

ابی - اخیی - بنیی اولور یانی یاغه ادغام ایدوب ابی -  
 اخی - بنی دیولور تائیت علامتی بولسه ذکر ایدلور  
 قطعه . طاحه . حبلی حمراء تصغیرلرنده قطیعه . طلیحه .

حبیلی . حمیراً دیولور اکرتاً تائیت لفظده بولماینچه معناده  
 بولسه اظهار ایدلور شمس عین ید تصغیرلرنده شمیسه .  
 عینه . یدیه دیولور (فعیل) رباعیلر تصغیر یدر

درهم خردل حصرم ده درهم خریدل حصیرم دیولور  
 بومقامده وزنده حروف اصلیه اعتبار ایدلس مجرد هیئت  
 وحركات اعتبار ایدلور چنانچه افعال وزنده اولان احمر  
 تصغیری احمر فیعل وزندک اولان فیصل تصغیری فیصل  
 فوعل وزنده اولان جوهر تصغیری جوهر در مذکور

صیغه لرنی بوبابده فعیل وزنده دیو اعتبار ایدلور . فاعل  
 وزنده اولان الفنی واوغه قلب ایدلوب عالم شاعر فاطمه  
 عاقبه تصغیرلرنده عویلیم . شویر . فویطمه . عویقه دیولور

مضاعف ده اولان شده حفظ ایدلوب تام خاصه کبی لر تصغیرنک  
 نویم خویصه دیولور زبیر . کثیر . کتاب . رساله . عروس  
 کبی لرده اولان حروف مدنی یاقیلنوب یای تصغیره ادغامله  
 زبیر . کثیر . کتیب . رسیله . عریس دیولور عروس دن

مؤنث مراد اولسه عریسه دیولور \*

(فعیل) حرف زائد ایله خماسی اولان کلمه لر تصغیر یدر  
 حروف اصلیه سی بش اولان کلمه لرده حرف اخیری حذف



ایدلوب تصغیری فعیعل کلور سفرجل ججمرش . قذعمل  
 تصغیرلرنده سفیرج . ججیمز . قذیم دیورلر \*  
 حرف زائد ایله خماسی اولانلرده ادغام ایله یا که ادغام سز  
 فعیعل وزننده قانور ابریق قندیلده ابیریق قندیل  
 دیورلر قرطاس . مصباح . دستور مجنونده قریطیس .  
 مصبیح . دستیر . مجینین دیورلر دکان . سکین تصغیرنده  
 دکیکین . سکیکین دیورلر انسان، مغرب تصغیرلری شاذ  
 اولوب انیسیان . مغیربان کلمشدر \*

### فصل فی المنسوب

منسوب برشیء کا نسبت اوچون اخیرینه یای مشدده الحاق  
 ایدلش اسمدر \*  
 نسبتده اخیر کلمه فی کسره لی ایدلوب تا، صغیره اولسه  
 حذف ایدلوب مذکر اوچون یای مشدده مؤنث اوچون  
 تا، تانیث ایله یای مشدده الحاق ایدلور مصرغه نسبتده  
 مصری مصریه، کوفه کوفی، کوفیه، بلغار بلغاری، بلغاریه  
 قزان قزائی قزانیه، دیورلر مصرلیق، کوفه لیک،  
 بلغارلیق، قزانلیق، دیمک اولور . فعیلة فعلیه وزنلرینه  
 نسبتده یا، وتائی حذف ایله فعلی فعلی وزنلرنده ایدلور  
 مدینه مدنی، جهینه جهنی دیورلر آز وقتده یابرلهده  
 ایتورلر . فعیلده (یا) ذکر ایدلور تمیم تمیمی، حریر

حَرَبِرِیْ کَبِیْ ثَقِیْفَده ثَقَفِیْ نادر در فَعِیلَده یانی ذکر و حذف  
وارد اولشد در حسینِ حَسِینِیْ ، قَرِیشِ قُرِشِیْ \*  
وسطی مکسور اولان ثلاثی به نسبت ده وسطنی فتحه ایله  
نسبت ایدلور - نَمِرِ نَمَرِیْ ، دُؤْلِ دُؤْلِیْ کَبِیْ \*

﴿ فصل فی المذکر والمؤنث ﴾

علامة تأنیث دن خالی اولان کلمه به (مذکر) علامة تانیثی اولان  
کلمه به (مؤنث) دیرلر . علامة تأنیث اوچ در تَأْ مَرْبُوطه یا که  
قصیره = تَوکَّارِکْ تَأْ ( ۵ ) صورتنده یازلور الی مقصوره  
الی ممدوده رَحْمَة حُبْلَى حَمْرَاءْ کَبِیْ \*  
مؤنث نَنکْ مدلولی مؤنث بولسه حقیقی بولور ( مرأة ) =  
خاتون ( رَمَکَة ) = بایطال \*

مدلولی مؤنث بولسه غیر حقیقی بولور ( غَرَفَة ) چارلاق ( جَنَة )  
باغچه \*

غیر حقیقی نَنکْ لفظنده علامة تأنیث اولسه لفظی آخِرَة .  
دُنْیَا صَحْرَاءْ کَبِیْ علامت تأنیث اولماسه معنوی اولور  
ارض سَمَاءْ شَمْسْ کَبِیْ علامة تأنیث بولنده مقدر در \*  
( تَأْ تأنیث ) وقف حالنده ( هَا ) بولور بنابرین ( ة ) صورتنده  
قسقه یازلور . دورت نوع اسم ده قیاس اوزر لهوق ایدوب  
صبغه مؤنث اوچون بولور اسم فاعل ده ضاریه ، رَامِیَة کَبِیْ  
اسم مفعول ده منصوره ، مَسْتَوْرَة کَبِیْ أَفْعَلْ وَزْنِکْ اولماغان  
صفة مشبهة ده حسنة ، صَعْبَة ، عَطْشَانَة کَبِیْ مَنْسُوبْ ده مکیه ،  
شامیه ، قَزَانِیَة کَبِیْ مَذْکَرْ وَمُؤنثْ آراسنده مَشْترَکْ اولماغان

صیغه ده مؤنث اوچون علامه تانیث لازم در اکر مؤنث کا  
 خاص کلمه بولسه نا حاجت بولاس حائض، طاهر، حامل کبی  
 ودخی صیغ مبالغه دن اوچ وزن مذکر مؤنث آراسنده مشترک در  
 فَعُول ، مَفْعَال ، مَفْعِيل ، رَجُلٌ صَبُورٌ وَشَكُورٌ - امرأَةٌ  
 صَبُورٌ وَشَكُورٌ = بیک صبر ایتوچی بیک شکر ایتوچی دیمک در  
 رَجُلٌ مَهْنَذَارٌ، امرأَةٌ مَهْنَذَارٌ رَجُلٌ مَنكَاحٌ، امرأَةٌ مَزَاجٌ = بیک  
 نکاح ایتوچی، رَجُلٌ مَعْطِیرٌ، امرأَةٌ مَعْطِیرٌ = بیک عطر سورتوچی  
 باشقه اسم لردن دخی مشترک صیغه لر واردر، (عروس)  
 کیاو وکیلین آراسنده مشترک در (زوج) ایر و خاتون آراسنده  
 مشترک در (بکر) نکاح کور مکان یکت وقر آراسنده مشترک در  
 (تیب) نکاح کور کان ایر و خاتون آراسنده مشترک در مفعول  
 معناسنده اولان فعلیده اکثرده مشترک در رَجُلٌ جَرِيحٌ ،  
 و امرأَةٌ جَرِيحٌ ، مجروح و مجروحه معنالرنده قَتِيلٌ مَقْتُولٌ  
 مَقْتُولَةٌ معنالرنده . ضاربَاتِ مُسْلِمَاتٍ کبی جمع لرده  
 ضَرَبْتُ مَنَعْتُ کبی فعل ماضی لرده اولان تاء تانیث لر وقف  
 حالنده ده تاء برله وقف ایدلد کدن اوشبو صورتنده (ت) اوزون  
 یازلور بو وقتنده (مبسوطه) و (طویلله) دیورلر \*  
 (الف مقصوره) کلمه نناک حروف اصلیه سندن صونکنده تانیث  
 اوچون لحوق ایدن الف الف تانیث مقصوره بولور کاها  
 (الف) صورتنده واکثر (یا) صورتنده یازلور حبلی دعوی  
 دنیا کبی

\* (طاهر) حیض دن  
 پاک بولوچی  
 (حامل) اچنده بالا  
 بولغوچی اکر آرقه  
 غه یوک کونارمک  
 مراد اولسه حامل  
 و حامله دیرلر ۵  
 \* مهنذار کوب بیهوده  
 سویلاوچی ۵

\* (الف) مقصوره  
 قسقارلمش الف  
 دیمک در صونکنده  
 همزه اولماق سندن  
 قسقه ایتولور الف  
 مدوده سوزلمش  
 الف در فی الحقیقه  
 الف وهمزه دن مرکب  
 بولوب سوزلوب  
 ایتولور ۵

(الف ممدوده) اخیر کلمه کا اخیرنده همزه اولان الف تأنیث  
لحوق ایتسه الف تأنیث ممدوده اولور (أ) صورتنده  
یا زلور حمراً بیضاء کبی

\* (بلاد) شهر معناسنه

اولان بلدہ نینک

جمعیدر قبائل اروغ

معناسنه اولان قبیلہ

نینک جمعیدر مضر

عرب نینک بیک الوغ

اروغیدر (قریش)

مضر اروغلرندن

شرافتمی اروغدر

\* (کتب) جمع کتاب

(رسائل) جمع رسالہ

(رجال) جمع رجل

\* (مونث) جمع

لفظنک ومعناسنک

حقیقہ مونث لیک

بولما اینجه عرب لر

مونث حکمنک

استعمال ایتکان

لفظ لر در والسماء

وما بناها والارض

وما طحاها ونفس وما

وما سواها آیت لری

کبی ۵

اسم تفضیل اولان افعالنک مؤنثی الف مقصوره ایلان

فعلی وزننده اولور اکبر کبری اصغر صغری اولوغراق

کوچک راق دیمک صفة مشبیه اولان افعالنک مؤنثی الف

ممدوده ایلہ فعلاً وزننده کلور اعمی عمیاء احمق حمقاء

أخضر خضراً کبی

فعلاً وزننده صفة مشبیه نینک مؤنثی الف مقصوره ایلہ فعلی

وزننده کلور غالباً عطشان عطشی سکران سگری کبی

(مؤنث معنوی) لفظنده علامه تأنیث اولماغان نساء اسملری

مؤنث معنوی بولور مریم زینب سعاد کبی \*

ودخی اسماء بلاد و قبائل مصر شام قزان مضر قریش کبی

مؤنث معنوی لر در \*

وهر قایو جمع - کتب - رسائل - رجال کبی مؤنث

معنوی لر در \*

مؤنث سماعی لر دخی مؤنث معنوی لر در - شمس - أرض -

سماء - عین - اذن - ید - نار - نفس کبی \*

## فصل فی المثنی والمجموع

واحدکا دلالت ایدن کلمه کرب مذکر کرب مؤنث مفرد

نامنده بولور مفرد صیغه سینه ایکی کا دلالت اوچون الف

ونون یا که یا ونون آرتدر لسه مثنی تشبیه نامنده ایکی دن

آرتقغه دلالت اوچون حرف آرندرلسه مجموع = جمع  
نامندك اولور

(مثنی) مفردده الف مقصوره بولدقده و اودن مقلوبه  
اولسه و اوغه ارجاع ایدلوب الف تثنیه الحاق ایدلور -  
الرَّخَا - الرِّخْوَان - العصا - العصوان کبی اکر یادن  
قلب ایدلکان اولسه یا که تأنیث اوچون اولسه یاغه  
ابدال ایدلور الفتی - الفتیان - حبلی - حبلیان -  
عطشی - عطشیان - کبی الف مدوده حروف اصلیه دن  
اولسه ابقاء ایدلور قَتَاء - قَتَاءَان - قَرَأَ - قَرَأَآن کبی \*  
تأنیث اوچون زیاده قیلنمش اولسه و اوغه قلب ایدلور  
حمرأ - حمرأوان - صحرأ - صحرأوان کبی

آب اخ کلمه لرنده محذوف اولان واو عودت ایدر ابوان -  
ابوین - اخوان - اخوین دیولور  
ید - دم - فم لفظرنده حالچه تثنیه ایدلور یدان - دَمان -  
فَمان - یدین - دَمین - فَمین و علی الندره یدیان کلمشدر  
محذوف اولان یانی اعاده ایلله \*

(ملحقات) بش کلمه تثنیه کا ملحق در اثنان اثنان تثنان  
کلاهها کلتاهها ناسزلری مذکر تالی لری مؤنث اوچوندر  
اثنین - اثنین - تثنین - تثنین - کلتیهها - کلتیهها دیولور الف لری  
بدلنه یا کلتورمک برل تثنیه دکی کبی \*  
(جمع) ده مفرد صیغه سی سلامت حالنده فقط اخیرینه علامت  
جمع الحاق ایدلسه (جمع سالم = جمع مُصحَّح) نامنده

| مفرد  | مثنی    | مجموع  |
|-------|---------|--------|
| رجل   | رجلان   | رجال   |
|       | رجلین   |        |
| ضارب  | ضاربان  | ضاربون |
|       | ضاربین  |        |
| ضاربة | ضاربتان | ضاربات |
|       | ضاربتین |        |

\* (کَلَا) کَلْنَا ایکسی  
لیکنی تَأْکید  
اوچوندر جَأْئ  
الرجلان کلاهها ایکسی  
ایرننک ایکسی  
منکا کلدی دیمک  
اولور ۵

مفرد صیغه سنی تغییر برله جمع ایدلسه جمع مکسر نامنده  
بولور \*

مسلم جمعندک مسلمون - مسلمان جمعندک مسلمات مفردده اولان  
(م س ل م) حروفی اراسنه بر حرف کرمکان وهم حرکت لری  
اوزگرمکان بس بونلر جمع سالمدر

رجل - جمعنده - رجال - (ر ج ل) حروفی اراسنه علامت  
جمع اولوب الف کرکان فلس جمعنده افلس مفردننک اولندک  
اولان حرکت کتکان بونلر جمع مکسر در \*

جمع سالمده (واونون) یایسه (یای نون) بولسه مذکر اوچون  
بولور ضاربون - ضاربین ، منصورون - منصورین ،  
اعلمون - اعلمین ، کبی

جمع مذکر سالم تاسز اولان مفرد علملرده اولور زیدون  
بکرون کبی طلحة حمزه کبی تالی علملر بو جمع ایله جمع  
ایدلسلر

ودخی تاسز اسم فاعل واسم مفعول واسم تفضیلده بولور  
ومؤنثی فعلاء اولان افعلدن ومؤنثی فعلی اولان فعلاّن دن  
باشقه صفة مشبههده اولور اما مذکور افعل وفعلاّن وزننک اولان  
صفة مشبههده جمع سالم کاجمع ایدلس ودخی عاقل اولان ماده کاخاصدر  
غیر عاقل اولان اسملرده ونالی اولان اسملرده علی الندره  
کلمشدر ارضننک جمعنده ارضون - ارضین سنه جمعنده  
سنون - سنین کبی

(ملحقات) عشرون ثلثون اربعون تسعون کا قدر جمع مذکر

سالم کا محقق لردر \*

جمع سالم الف و تاء اوزرہ جمع ایدلسہ مؤنث اوچون بولور

ضاربہ - ضاربات ، مستورہ - مستورات کبی \*

جمع مؤنث سالم تالی مصدر لردہ تاسز مؤنث علم لرنده

وتالی مذکر علم لرنده وتالی اسم لردہ الف تانیث لی صیغہ لردہ

خماسیلر دہ جاریدر کرامہ - کرامات ، صداقة - صداقات

زینب - زینبات ، هند - ہندات ، طلحة - طالحات ،

معاویہ - معاویات ، آیہ - آیات ، ذات - ذوات ، حبلی -

حبیلات ، نفساء - نفساوات ، سفرجل - سفرجلات ، اصطبیل -

اصطبيلات \*

(نفساء) نفاس لی

خاتون دہک اصطبیل

(آخور) یعنی آبخار

❁ بعض قواعد ❁

فَعْلَةٌ وزننده اولان اسم اجوف اولسہ سکون عین لہ فَعْلَات

اجوف اولماسہ فَعْلَةٌ کا جمع ایدلور \*

عورة - عورات ، جبهة - جبهات ، وحدة - وحدات \*

(فَعْلَةٌ) وزنی جمعسندہ وسطندہ سکون ، فتح ، ضم جائز بولور

ظُلْمَةٌ ، ظُلُمَاتٌ ، ظُلُمَاتٌ ، ظُلُمَاتٌ مکر اجوف دہ ضم جائز

اولماس صورۃ ، صورتات ، صورات \*

(فَعْلَةٌ) وزنی جمعسندہ وسطندہ سکون فتح کسر جائزدر خدمۃ -

خِدْمَاتٌ خِدْمَاتٌ خِدْمَاتٌ خِدْمَاتٌ خِدْمَاتٌ خِدْمَاتٌ خِدْمَاتٌ خِدْمَاتٌ

اولسہ کسرہ جائز اولماس بیعۃ - بیعات - بیعات \*





(مُطَرِّدٌ) قیاس و قاعده

دبیک ۵

(فَعَلَ) فَعْلَةً جَمْعُنْده مُطَرِّدٌ فَعْلَةً جَمْعُنْده کَاها کُلور حِکْمَة - حِکْم ،

قَبِیْمَة - قَبِیْم ، قَصَّعَة - قَصَّع \*

(صَفَة) مُشْتَق اسم

دبیک ۵

(فَعَّلَة) فاعل و زننده کی اجوف اولان صفت لَر جَمْعُنْده مطرد

غیر اجوف ده دخی کثیر در بائع - باعَة ، قَائِد - قَادَة اصلده

بِیْعَة - قُوْدَة در ظالم - ظَلَمَة . (فَعَّلَة) ناقص اولان فاعل جَمْعُنْده

مطر در قاضی ، قَضَاةٌ ، ناجی - نَجَاةٌ ، هادی - هُدَاةٌ کبی

اصلده قَضَوَة ، نَجَوَة ، هُدَوَة در \*

(فَعَّلَى) آفات و مکارهی افاده ایدن فَعِلْده غالب در صریع -

صرعی ، مریض - مرضی ، اسیر - اَسْرَى \*

(فَعَّلَى) ناقص یا که مهموز اللام اولان فَعِلْده جَمْعُنْده مطرد در

قَضِیَّة - قضا یا ، رعیه - رعایا ، خطیئه - خطایا \*

(فَعَّلَل) ناقص و مهموز دن ماعدا فَعِلْده جَمْعُنْده و حرف ثالثی

حرف مد اولان اسم مؤنث لَر جَمْعُنْده مطرد در \*

صحیفه - صحائف ، عجوز - عجائز ، رساله ، رسائل \*

(فُعِّلَاء) مضاعف و معتل اللام اولماغان فَعِلْده جَمْعُنْده و طبیعت

کبی اولان معنایه دلالت ایدن فاعل جَمْعُنْده قاعده در کریم -

کرما ، شریف - شرفاء ، عالم - علماء ، صالح - صالحاء \*

(أَفْعَلَاء) مضاعف و معتل اللام اولان فَعِلْده جَمْعُنْده قاعده در

طیب - أطباء ، حبیب - أَحِبَّاء ، ذکی - اذکیاء ، ولی -

اولیاء ، قوی - اقویا \*

(افاعل) أَفْعَل - أَفْعَلْده و زننده اولان کلمه لَر نَنک جَمْعُنْده

مطر در افضل - افاضل ، اصبع - اصابع ، انمله - انامل \*

(تنبيه) صفة مشبهة اولان افعل - فعل - فعلان وزنلرینه

جمع اولنور آحمر - حمر - حمران ، اعمى - عمى - عميان \*

(افاعيل) افعل - افعله - افعل جمعلرنك مطرددر اسلوب -

اساليب ، اضحكة - اضحك ، ابريق - اباريق \*

(فواعل) فوعل ، فوعله ، فاعل ، فاعله ، اسم اولان (فاعل)

جمع لرنده قاعده در جوهر - جواهر ، صومعة - صوامع ،

عالم - عوالم ، فائدة - فوائد ، جانب - جوانب ، حاجب -

حواجب \*

(فياعل) فيعل جمعنده در عيلم - عيالم \*

(فعاول) فعول - فعوله جمع لرنك در جدول - جداول ، قسورة -

قساور \*

(فواعيل) فاعول - فاعوله جمع لريدنر فانوس - فوانيس ،

قارورة - قوارير \*

(فعالل) رباعى جمعنده مطردوخماسى لرحذف اخير ايله دخى

بو وزنه جمع اولنور درهم - دراهم ، ترجمة - تراجم ،

سفرجل - سفارج ، عنكبوت - عناكب \*

(فعاليل) ما قبل اخيرنده مد اولان خماسيلر جمع لرنده در

قرطاس - قراطيس ، قنديل - قناديل ، دكان - دكاكين ،

فعلول جمعنده دخى واردن فردوس - فراديس ، سنور -

سنائير \*

(مفاعیل) عین ننگ فتحه و کسر سیله تالی و تاسز مفعّل و دخی  
 مفعّل جمعند در مکتب - مکاتب ، مسجد - مساجد ، مدرسه -  
 مدارس ، منزله - منازل ، منبر - منابر ، مکنسه - مکانس \*  
 (مفاعیل) مفعّل ، مفعیل ، مفعول جمع لرنند مطرد در مصباح -  
 مصابیح ، مسکین - مساکین ، مجنون - مجانین \*  
 (تفاعیل) تفعّل ، تفعّال ، تفعیل ، تفعیله ، جمعلرنند قاعد در  
 تمثال - تمائیل ، تقصّار - تقاصیر ، تسبیح - تسابیح ، ترویجه -  
 تراویح \*

(یفاعیل) یفعّل - یفعول جمعلرنند مطرد در

یقظین - یقاطین ، یعسوب - یعاسیب \*

فعول<sup>۱</sup> ، فعال<sup>۲</sup> ، فعال<sup>۳</sup> ، فعل<sup>۴</sup> ، مفعول<sup>۵</sup> ، فعله<sup>۶</sup> ، فعله<sup>۷</sup> ، فعّال<sup>۸</sup>  
 وزن لری دخی اوزان مشهوره جمله سندن در \*

(فعول) علم - علوم ، شاهد - شهود (فعال) جبل - جبال ،  
 کریم - کرام

(فعّال) حاکم - حکام (فعل) راکع - رکع (مفعول) عبد  
 معبوداء ، شیخ - مشیوخاء (فعله) دیک - دیکه \*

(فعّال) صبی - صبیان ، آخ - اخوان مجموع اوزان جموع  
 مکسره (اوتوز اوج) وزن در (دورت) وزن قلت اوچون  
 باشقه سی کثرة اوچون \*

# حسن المشرب في صرف لسان العرب

جزء ثانٍ

قد تم طبعه عم نفعه بعونه سبحانه وكل يرجو غفرانه لثلاث  
مضين من الربيع الاول ١٣٠٩ سنة تسع وثلثمائة والى  
من جيب مرتبه خادم العلم ببلدة قزان  
عالمجان بن محمد جان  
كان الله لهما وبلغهما آما لهما



وذلك بامضاء ناظر المطابع ببلدة بيطرسبرج لحدى وثلثين  
من ايلول من ١٨٩١ سنة الميلادية



بمطبع الخزانه ببلدة قزان

# بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

## فصل فی مباحث الافعال

فعل حروف اعتباریله دورت قسم ایدی ثلاثی مجرد ثلاثی  
مزید فیه رباعی مجرد رباعی مزید فیه اقسام مذکوره فی  
مراتب اربعة دیو تعبیر ایدلور \*

اسم مصدر دن آلتی نوع فعل مشتق اولور ماضی ، مضارع ، جحد ،  
نفی ، امر ، فعل تعجب . اوشبو انواع فی مراتب اربعة اچنک  
بیان ایدلور انشاء الله \*

(ماضی) حدث ننگ اوننگ زمانک بولدقنه دلالت ایدن فعلدر  
ضرب = سوقدی نصر = یاردم ویردی قتل = اوتوردی \*  
(مضارع = مستقبل) حدث ننگ حاضرکی زمانده یا کلاچک  
زمانده بولماقنه دلالت قیلغوچی فعلدر

یضرب = سوغادر سوغار ، ینصر = یاردم بیرادر بیرور ،  
یقتل = اوتورا اوتورور ، اولکی معنالر حال وحاضر اوچون  
آخری مستقبل اوچون (جحد) حدث ننگ اوننگ زمانده انتفاسنی

(ماضی ده) ترك لسا  
ننده اخرینه (دی)  
لفظی قوشولور چاچمه  
سوقدی ایتدی  
بیردی قاچدی ۵  
(مضارع ده) ترکیه  
حدث اخرینه زمان  
حال مقصود اولغانک  
(۱) آرندرلور مثلاً  
سوغا، بارا، قاچا،  
بیرا، آینا، کاهای  
آرندرلور یوقلی  
سویلی آشی کبی  
زمان استقبال اوچون  
(ور) آرندرلور  
بارور، کلور، ایتور  
کبی وکاهار (ار) برله  
ایتورلر قاچار، صوغار  
آشار کبی ۵

بیان اوچون بولغان فعلدر ، لَمْ یَضْرِبْ = سوقمادی ، لَمْ یَقْتُلْ = اوتورمادی \*

(نفی) حدثتک زمان مستقبلده انتفاسنی بیان ایتوچی فعلدر ، لَا یَضْرِبْ = سوقماس ، لَا یَقْتُلْ = اوترماس \*

(امر) مخاطب کا = حاضر کشی کا فعلنی قلوغه قوشمق صیغه سیدر بونوع امر کا امر بی لام ، امر حاضر ، امر خطاب دیرلر ، اَضْرِبْ = سوق ، اَنْصُرْ = یاردم ویر ، بَعِ = سات . یا که غائب کشی کا فعلنی قوشو صیغه سیدر بونوع امر کا امر بالام امر غائب دیورلر لیضربْ = سوقسون ، لینصر = یاردم بیرسون ، لیبع = ساتسون \*

(نفی) حدثنی قلودن منع اوچون بولغان فعلدر ، لَا تَضْرِبْ = سوقما ، لَا یَضْرِبْ = سوقماسون ، لَا تَقْتُلْ = اوترما ، لَا یَقْتُلْ = اوترماسون \*

(فعل تعجب) حدثدن عجب لانونی اظهار اوچون بولغان فعلدر ، مَا أَفْعَلُ أَفْعَلٌ بِهِ - اوشبوا یکی صیغه اوزره کلور ، مَا أَعْلَمَ زیداً = زیدنه قدر عالم ، عمرو أَجْهَلُ بِهِ = عمرونه قدر جاهل \*

اوشبوا انواع فعلنی مراتب اربعه اوزره بیان ایدلور انشاء الله تعالی \*  
﴿فائده﴾ هر فعل اوچون بر فاعل اولور کَرک متکلم کَرک مخاطب کَرک غائب وهر قایولری یا مذکر یا مؤنث بوجموع آلتی در و بونلرننک هر قایوسی واحد یا تشبیه یا جمع اولور

مجموعی اون سکر احتمال بولور . غائب آلتی ، مخاطب آلتی ،  
منکلم آلتی ، لکن منکلم ننگ مذکر و مؤنثی آراسنده صیغه  
جهتندین فرق یوق ودخی تشنیه و جمع آرا لرنده فرق یوق  
بس منکلم اوچون کړک اسم ده کړک فعل ده ایکی صیغه بولور  
اَنَا نحن ضربت ضربنا کی . ماضی ده مخاطب ننگ مذکر  
و مؤنث تشنیه لری بر تورلی بولور مثلاً ضربتْما مذکر اوچون  
وهم مؤنث اوچون بس ماضی ده باری اون اوچ تورلی  
صیغه بولور . مضارع غائب مؤنثی و مخاطب مذکر ی ننگ  
واحد لری بر تورلی تَضْرِبُ کی ودخی غائب مؤنثی ننگ  
و مخاطب مؤنثی ننگ و مخاطب مذکر ی ننگ تشنیه لری بر  
تورلی بولور تضربان کی بس مضارع باری اون بر تورلی  
صیغه بولور \*

المرتبة الاولى في بيان الثلاثي المجرد \* ماضی فتح عین  
له فعل وزننده اولدقده مضارع کسر عین له یفعل یا یسه  
ضم ایله یفعل وزننگ اولور و علی الندره فتح له یفعل وزننگ  
کلور اکر ماضی کسر عین ایله فعل وزننده اولسه مضارع  
فتحیله یفعل وزننده اولور مکر آزلقک کسر ایله یفعل وزننده  
کلور اکر ماضی ضم ایله فعل وزننده اولسه مضارع ده ضم ایله  
یفعل وزننده اولور \*

بس ثلاثی مجرد او شبو ترتیب اوزره آلتی باب ایله بیان ایدلور \*  
باب اول \* فعل یفعل بوباب دن اقسام سبعة هر قابوسی  
کلمشدر ، ضرب - یضرب ، فر - یفر ، وثب - یثب ،

\*  
(ضرب) و مضرب  
سوقمق و یر یوزنگ  
سفر ایتمک  
معنالرنگدر یقال  
ضرب فی الارض  
ضرباً اذا سار فی ابتغاء  
الرزق \* ان فی الف  
درهم لمضرباً ای  
سفر او تجارة و وصف  
ایتمک معناسنه ده  
قال الله تعالی ضرب  
الله مثلاً ای وصف  
وبین ۵

یسر - یسر ، باع - یبیع ، رمی - یرمی ، روی - یروی ،  
و حی یحیی \* (صحیح) ضرب و آندن مشتق اولانلر کبی .  
ضرب ماده سندن مشتق اولان کلمه لر و باشقه مصدرلردن  
مشتق اولان کلمه لر اسم فاعل اسم مفعول اسم زمان و مکان  
اسم آلت اسم تفضیلدر و دخی ماضی - مصارع - جحد - نفی -  
امر - نهی - فعل تعجبدر \*

| اسم تفضیل | اسم آلت | اسم زمان و مکان | اسم مفعول |         | اسم فاعل |         |
|-----------|---------|-----------------|-----------|---------|----------|---------|
|           |         |                 | مؤنث      | مذکر    | مؤنث     | مذکر    |
| افعل      | أضرب    | مضرب            | مضروبه    | مضروب   | ضاربة    | ضارب    |
| افعلان    | أضربان  | مضربان          | مضروبان   | مضروبان | ضاربان   | ضاربان  |
| افعلون    | أضربون  | مضارب           | مضروبان   | مضروبون | ضاربات   | ضاربون  |
| فعلی      | ضربی    | مفعال           | مفعوله    | مفعول   | فاعله    | فاعل    |
| فعلیان    | ضربیان  | مفعالان         | مفعولان   | مفعولان | فاعلتان  | فاعلتان |
| فعلیات    | ضربیات  | مفاعیل          | مفعولات   | مفعولات | فاعلات   | فاعلتان |



(ماضی) ده تثنيه، مذکر علامتی حرف اخیر کا لاحق اولان  
 الف جمع مذکر علامتی غائب ده واور کتابتده اخیرنده  
 متصل ضمیر بولغاغنده بر الف زیاده ایدوب (وا) صورتده  
 یازلور عطف واوندن امتیاز اوچون مضارع وباشقه فعل لرده  
 هم اوشبو روشقه در ضربوا ، اَضْرَبُوا ، لم یضربوا کبی  
 اگر فعل ماضی اخیرنده ضمیر بولسه مضارع لرده نون  
 اعراب بولسه فقط (و) یازلور ضربوک یضربون کبی تأنیت  
 علامتی غائب مفردده ساکن اولان (ت) در تثنيه سنده الف  
 توتاشقان (تا) در جمع سنده فتحه لی (ن) در خطاب علامتی مفرد  
 مذکرده (ت) تثنيه ده (تَمَّا) جمع ده (تُمْ) مفرد مؤنث ده (تِ)  
 تثنيه سی مذکر کبی (تَمَّا) جمع ده (تَنْ) در مفرد متکلم علامتی  
 (ت) تثنيه وجمع علامتلی (تا) در \*

فعل نیک کرک ماضی کرک مضارع فاعلی ذکر ایدلسه مبنی  
 للمفاعل = معلوم نام لرنده اولور ضرب زید کبی زید سوقدی  
 دیمک در سوقماق فعلینی فاعلی اولان زید کابناء ایدلسدر  
 وهم فاعلی ذکر ایدلکاندن معلوم در اگر فاعل ذکر ایدلمای  
 فقط مفعول کابناء ایدلسه مبنی للمفعول = مجهول اسم لرنده بولور  
 ضرب زید کبی زید سوغلدی دیمک در سوغوچی مجهول  
 سوقمق فعلنی مفعول اولان زید کابناء ایدلسدر \*

( ماضی معلوم اوچون ( امثله ) صرف و تصرفات

اوزین مستقبل  
دیکان کبی کاهاغابر  
دیورلر ۵

\* (حروف) مضارعت  
ثلاثی مجردلرده  
وثلاثی مزید ننگ  
مفاعله بابندن  
صونکلارنک اوربای  
مزیدده فتحه لی در  
باشقه لرده ضمه لیدر

واهل حجاز عرب  
لرندن باشقه لرفته  
بدلنده ماضی سی  
مکسور العین بولغان  
مضارع لده (ی) دن  
باشقه حرف مضارعت  
ننگ کسره سنی جائز  
کورمشلر در انا اعلم

انت تعلم نحن نعلم  
کبی ایجل اخال کبی

اوشبو اخال کسرله  
افصح در ماضیسنده

همزه کسرلی بولغان  
مضارع ده دخی جائز  
کورمشلر یستنصر

استنصر نیستنصر  
(ی) ده جائز ایمس  
مکرفاء برابرنگ واو

یوجلک ییجل کبی ۵

مفرد ، تثنيه ، جمع ، اوزان

غائب مذکر، ضَرَبَ ، ضَرَبَا ، ضَرَبُوا ، فَعَلَ ، فَعَلَا ، فَعَلُوا  
غائب مؤنث، ضَرَبَتْ ، ضَرَبْتَا ، ضَرَبْنَ ، فَعَلْتَ ، فَعَلْتَا ، فَعَلْنَ  
مخاطب مذکر، ضَرَبْتَ ، ضَرَبْتُمَا ، ضَرَبْتُمْ ، فَعَلْتُمَا ، فَعَلْتُمْ  
مخاطب مؤنث، ضَرَبْتِ ، ضَرَبْتُمَا ، ضَرَبْتِنِ ، فَعَلْتِ ، فَعَلْتُمَا ، فَعَلْتِنِ  
متکلم ، ضَرَبْتُ ، ضَرَبْتِ ، فَعَلْتُ ، فَعَلْتِ

ماضی ده مجهول قاعده سی ما قبل اخیرنی کسرلی و حرف اولنی  
ضمه لی قیلیمق در ضَرَبَ ، اُکْرِمَ ، دُحْرِجَ کبی \*

مجهول متعدی اولان فعل لرکا مخصوص در لازم فعل لرده اسم  
مفعول اولمادقی کبی مبنی للمفعول ده اولماس مکر بر حرف  
ایلان صله ایدلسه مفعول ومفعول کا بناء ممکن اولور

مدخول فیه مزید علیه مکان جُلِسَ فیه دَارُ خُرِجَ عنها کبی  
مجهول صرفی معلوم صرفی کبی در \*

ضَرَبَ ، ضَرَبَا ، ضَرَبُوا ، ضَرَبْتَ ، ضَرَبْتَا ، ضَرَبْنَ ، ضَرَبْتِ ،  
ضَرَبْتُمَا ، ضَرَبْتُمْ ، ضَرَبْتِ ، ضَرَبْتُمَا ، ضَرَبْتِنِ ، ضَرَبْتِ ،  
ضَرَبْنَا اوزانی فَعَلَ ، فَعَلَا ، فَعَلُوا ، فَعَلْتَ الخ \*

(مضارع علامتی) اولنده دورت حرف ننگ برسی بولمق در  
(ا ت ن ی) ، اتین ، نأتی ، حروفی دیو تعبیر ایدلور ،  
(ی) غائب مذکر ننگ مفرد ، تثنيه ، وجمع لرنده غائب  
مؤنث ننگ جمع سنده اولور ، یضرب ، یضربان ، یضربون ،

یضربن ، (ت) مخاطب لر ننگ بارچه سنده غائب مؤنث ننگ

مفرد تشنيه لرنگ بولور، تضرب، تضربان، تضربون، تضربين،  
تضربان، تضربن، (ا) منكلم مفرد اوچون اضرب (ن) منكلم  
كثير اوچون تضرب بس مضارعده هر وقتنده واحدهء مؤنث  
غائبه واحد مذكر مخاطب بر صيغهده بولور تضرب كبي ودخى  
مخاطب ننگ تشنيه مذكرى وتثنيهء مؤنثى وغائب ننگ تشنيهء  
مؤنثى بر صيغهده بولور لر تضربان كبي بس مضارعده بارى  
اون بر تورلى صيغه بولور \*

صحيح الاخير = اخيرنگ حرف علت بولماغان مضارع مفرد، ننگ  
مفرد مؤنث مخاطبه دن باشقهسى ننگ اخيرى ضمهلى اولور  
جمع منكلم صيغهسى ده اوشبو مفرد لر حكمنده در يضرب،  
تضرب، اضرب، تضرب، وهر قايمو مضارع ننگ كرك صحيح  
الاخير كرك معتل الاخير بولسون مفرد مؤنث مخاطبهسى  
اخيرنده (ى ن) بولور تضربين. وهر قايمو تشنيه لرى ننگ اخيرنگ  
(ان) بولور يضربان، تضربان. مذكر ننگ غائب و مخاطب  
جمع لرنده (ون) بولور يضربون، تضربون، مؤنث ننگ  
غائبه و مخاطبه جمع لرنده (ن) بولور يضربن، تضربن \*

❁ صرف = تصرفات ❁

يَضْرِبُ، يَضْرِبَانِ، يَضْرِبُونَ، يَضْرِبُ، يَضْرِبَانِ، يَضْرِبِينَ،  
تَضْرِبُ، تَضْرِبَانِ، تَضْرِبُونَ، تَضْرِبِينَ، تَضْرِبَانِ، تَضْرِبِينَ،  
أَضْرِبُ، أَضْرِبُ \*

اوزانى دخى اوشبو قياس اوزره در يفعل، يفعلان، يفعلون،  
تفعل، تفعلان، يفعلن، تفعل، تفعلان، تفعلون، تفعلين،

\* (مضارع) صيغهسى  
زمان حال ايله زمان  
استقبال آراسيندا  
مشترك در اولينه  
تأكىد اوچون بولغان  
لام كرسه حال اوچون  
بولور ليضرب كبي  
البتة حاضر صوغا  
ديمك اكر سين ياكه  
سوف كرسه استقبال  
غهاص بولور سا  
ذهب كبي بر آزدن  
بارام ديمك سوف  
انصر كبي صونكر اق  
يساردم ايتار من  
ديمك در ۵

تفعّلان، تفعّلن، افعّل، نفعّل \*

مضارع مجهولند. قاعده اوشبودر ما قبل آخرنی فتحه لی  
قیلوب حرفی مضارعت نی ضمه لی قیلنور یضربُ نَنک  
مجهولی یضربُ اولور مجهول صرفی معلوم صرفی کبیدر یضربُ  
یضربان یضربون الخ

(فائده) فعل مضارع نی دورت حرف اَنْ لَنْ کِی اِذَنْ  
نصب لی قیلور

کیفیه نصب مفرد لر نَنک اِخبرنی فتحه لی قلمق

اَنْ یَضْرِبَ لَنْ یَرْمِیَ کِی یَدْعُو اِذَنْ یَذْهَبَ کِی اکر  
اخیری الی اولسه حالته قلوب فتحه تقدیرده بولور  
اَنْ یَخْشِیَ کِی . تنبیه و جمع لرده نصب کیفیتی نون اعرابی  
حذف دورولکن جمع مؤنث غایبات و مخاطبات ده اولان نون  
نون اعراب توکل دور بلکه تنبیه لرده کِی الی و جمع مذکر  
لرده کِی واو کِی علامت جمع اوچون در اوشبو سبب دن  
نون جمع مؤنث محذوف بولمالس اَنْ یَضْرِبَ اَنْ یَضْرِبَا اَنْ  
یَضْرِبُوْا اَنْ تَضْرِبَ اَنْ تَضْرِبَا اَنْ یَضْرِبَنَّ اَنْ تَضْرِبَنَّ اَنْ  
تَضْرِبُوْا اَنْ تَضْرِبُوْا اَنْ تَضْرِبِی اَنْ تَضْرِبِی اَنْ تَضْرِبِی اَنْ  
اَضْرِبَ اَنْ نَضْرِبَ باشقه حرف لر کرکانه دخی اوشبو  
قیاس اوزره بولور

اوشبو حرف لر نی (نواصب) هر برسنی (ناصبه) دیورلر  
اَنْ مدخولی اولان مضارعنی مصدر معناسند و حکمنک قیلور

بنا برین آن مصدریه دیورلر آن ینصر یاردم ویرما کی  
 أَنْ تُكْرِمَ أَكْرَامَ قَلْمُتْنِكَ أَنْ تَذْهَبَ كَتْمُكُنْكَ

( لن ) زمان مستقبله فعلی تأکید ایله نفی اوچون دور  
 لن یکتب البتہ یازماس لن یکتذب البتہ یالغان سویلماس  
 ( کی ) تعلیل و سبب بیان ایتمک اوچون اسلمت کی ادخل  
 الجنة مسلمان اولدم تاکه کرایم جنت کا

( اذن ) ما قبلینک ما بعدینه سبب بولماقنی افاده ایدر  
 جئتنی اذن اُکرمک کبی کلدنک منکا ایندی اکرام  
 قیلور من سنکا

( جحد ) جحد صیغه سی لم جازمه برله نفی ایدلکان مضارع  
 صیغه سی در لم حرفی فعل مضارع معناسنی حال واستقبال ده  
 ثبوت کا دلالت ایتودن چقاروب ملضی ده نفی اوچون قیلور  
 لم یضرب کویا ما ضرب کبی سوقمادی بر ایر دیمک اولور  
 لم و باشقه جازمه اولان کلمه لر مفرد لر ده صحیح الاخیر اولان  
 مضارع اخیرینی سا کن و معتل الاخیر اولان مضارع ننگ  
 حرف علتینی اسقاط ایدر لم یضرب لم ینصر لم یرم لم

یدع لم یخش بر ایر سوقمادی یاردم ویرمادی آنمادی  
 چاقرمادی قورقمادی تشبیه و مذکر جمع لرنده ناصبه کبی  
 نون لرنی حذف ایدر لم یضرب بال یرمیا لم یضربوا لم یدعوا  
 ایکی ایر سوقمادیلر آنمادیلر کوب ایر سوقمادیلر  
 چاقرمادیلر ایکی جمع مؤنث لرده اولان نون هنوز باقی  
 اولورلر لم یضربن لم تضربن

( لَمْ ) \* کرودن اوّل  
 بونلر یضرب ینصر  
 یرمی یدعو یخش  
 ایدی ۵

کوب خانونلر سوقمادیلر سوقمادنکر خانونلر  
منصوب و مجزوم بولغان فعل مضارع ننگ مجهولی دخی اوشبو  
حکملر قیاسیچه در حروف جازمه جمله سندن لَمَّا کلمه سی دخی  
اوشبو روشچه در مکر لَمَّا زمان حال ده نفی اوچوندر

(نفی) حرف نفی داخل اولان مضارع در لایضرب مایقتل کبی  
(لا) فعلی زمان مستقبل ده نفی اوچون بولور (ما) حال ده نفی  
اوچون بولور حروف نفی مضارع ننگ صیغه سنده هیچ تغییر  
ویرماس لا یضرب لا یضربان لا یضربون لا تضرب لا  
تضربان لا یضربن لا تضرب لا تضربان لا تضربون لا تضربین  
لا تضربان لا تضربین لا تضرب لا تضرب

(امر بی لام = امر حاضر) فعل مضارع ننگ مجزوم اولان  
آلتی مخاطب صیغه سندن اخذ ایدلکان آلتی نوع کا خطاب  
اوچون آلتی صیغه اولور

(کیفیه اخذ) مجزوم اولان مضارع ننگ حرف مضارع ینی  
حذف ایدوب افعال بابنده حرف مضارعت جایینه همزه  
مفتوحه قطعیه کلتورلر اکرم یکرمدہ اَکْرِمَ اَحَبَّ یَحِبُّ ده  
اَحَبَّ کبی افعال دن اولماسه حرف مضارعت عقیبنده  
اولان حرف حرکتلی اولسه باشقه عمل سز امر حاصل اولور  
وَتَبَّ یَتَبُّ ده آلتی مخاطب تَبَّ تَبَّان تَبَّون تَبَّین تَبَّان  
تَبَّین مجزوم لر تَبَّ تَبَّان تَبَّوْا تَبَّی تَبَّان تَبَّین حرف  
مضارعت بی حذف ایتساک تَبَّ تَبَّان تَبَّوْا تَبَّی تَبَّان تَبَّین

فالور اوشبور امر صیغه لریدر فرح یفرح ده فرح، تصور  
یتصور ده تصور، تدارک یتدارک ده تدارک، تدرج یتدرج ده  
تدرج، اوشبو قیاس اوزره در

حرف مضارعت عقیبنده ساکن اولسه ساکن ایله ابنداه  
متعذر اولدقین ثلاثی مجردنک ضم عین ایله یفعل بابنده  
اولنه همزه مضمومه وصلیه کلتورلور نصر ینصرده انصر  
شرف یشرف ده اشرف کبی باشقه بابنده همزه مکسوره  
وصلیه کلتورلر ضرب یضرب ده اضرب منع یمنع ده امنع  
حمد یمحمد ده احمد نعم ینعم ده انعم کبی .

اضرب ماده سی ننگ صرفی

| مفرد  | تثنیه | جمع    |
|-------|-------|--------|
| اضرب  | اضربا | اضربوا |
| افعل  | افعلا | افعلوا |
| اضربی | اضربا | اضربین |
| افعلی | افعلا | افعلن  |

( امر بالام ) لم کبی جازمه اولان کسره لی ( ل ) دخول  
ایدن مضارع مجزوم دور معلومی آلتی غائب ایکی متکلم  
لرکا حدث ایله امر اوچون آلتی صیغه در

لیضرب = سوقسون بر ایر، لیضربا = ایکی ایر، لیضربوا =  
کوب ایر، لتضرب = سوقسون بر خاتون، لتضربا =  
سوقسون ایکی خاتون، لیضربین = کوب خاتونلر، لاضرب =  
سوغایم بر ایر یا خاتون، لتضرب = کوب ایرلر یا خاتونلر

امر بی لام مخاطب کا امر اوچون بولدقندن مخاطب اوچون  
امر بالام حاجت توکل دور

امر بالام دن مجهول اون دورت صیغه تمام کلاور  
جحد مجهولی کی لیضرب سوغلمش بولسون اول بر ایر  
لیضربا سوغلمش بولسونلر ایکی ایر لیضربوا سوغلمش  
بولسونلر کوپ ایرلر لتضرب لتضربا لیضربن لتضرب  
لتضربا لتضربوا لتضربی لتضربا لتضربن لأضرب لتضرب  
بونلر معناری دخی شول قیاس اوزره در . مثلاً خطاب ده  
لتضرب سوغلمش بولسن بر ایر لتضربی سوغلمش بول  
سن بر خاتون، متکلم ده لاضرب سوغلمش بولیم من بر ایر  
یا بر خاتون، بوا مرده اولان لام غالباً کسرلی اولور بعض  
اوقاتده اولنه ( و ) یا ( ف ) یا ( ثم ) دخولنده ساکن  
لی اولور فلیضحکوا قلیلاً ولیمکوا کثیراً قول شریفی کی  
النار فاکه الشئ فمن یرد اکل الفواکه شاتیا فلیصطل  
شعرنده فلیصطل کی \*

( فاکه ) یش  
( فواکه ) جمع  
( شاتی ) شناغه  
نسبت صیغه سیدر  
قش ده بولغوچی  
دیمک ( فلیصطل )  
اوت قه قزونمق  
معناسنه اولان  
( اصطلا ) دن امر  
بالام در حاصل معنی  
اوت قش ننگ  
یشی در بس هر  
قش داغی کشی  
یشلر آشاو تلاسه  
اوت قه قزونسون ۵

( نهی حاضر ) مخاطب بی فعل دن نهی اوچون مضارع کا  
جازمه اولان ( لا ) اد خالیله حاصل اولان صیغه دور کاها متکلم  
صیغه لرینه کرمله نهی متکلم غائب صیغه لرینه کرسه نهی  
غائب اولور . جزم حکمنده بعینه جحد، امر بالام کی دور  
لاتضرب سوقما بر ایر، لاتضربی سوقما بر خاتون لاضرب  
سوقماسون بر ایر، لاضرب سوقمایم من بر ایر یا خاتون  
لا تضرب سوقمایق بز ایرلر یا خاتونلر . نهی مجهولی دخی



امر بالام مجهولی کبی دور لا تُضْرَبْ لا تضربا لا تضربوا لا  
تضربی لا تضربا لا تضربن لا یُضْرَبْ لا یضربا لا یضربوا  
لا تضرب لا تضربا لا یضربن لا أُضْرَبْ لا نُضْرَبْ \*

## فصل

امر ونهی لره تأکید اوچون نون خفیفه ونون مشدده لاحق  
اولور نون تأکید خفیفه یا که مخففه فقط بر نون ساکنه  
بولوب تشبیه وجمع مؤنث لردن باشقه کا لاحق اولور امرده  
مفرد مذکرده مثلاً اضربْ کا نون ساکنه لحوق ایدرشونک  
اوچون (ب) غه فتحه ویرلوب اضربْ دیولر البته  
سوق دیو بر ایرکا خطاب دور جمع مذکرده واوئی حذف  
ایدلوب ضمه ما قبل ایلله اکتفاء ایدلور اضربوا ده  
اضربْ دیولر. واحد مخاطبه ده یانی حذف ایدلوب کسره  
ما قبل ایلله اکتفاء ایدلور اضربْ ده اضربْ دیولر. تشبیه کا  
لاحق بولماس زیرا که الف ایلله نون آراسنده اجتماع ساکنین  
علی غیر حده لازم کلور الف فی حذف ایدلسه مفرد ایلله  
التباس اولنور جمع مؤنث ده مثلاً اضربْ نون دن صونک  
الف فاصله زیاده قلوب نون تأکید کلتور لسه اضربْ نون  
دیولسه دخی التقاء ساکنین علی غیر حده لازم کلور الف  
برله نون آراسنده الف فاصله کلتور لسه اضربْ کبی  
التقاء نونین سببلی ثقل لازم کلور. نهی ده نون تأکید خفیفه  
توتاشقاندی لا تضربْ لا تضربن لا تضربْ لا یضربْ

لا یضربن لا اضرین لا نضربن دیولور باشقه فعللرده  
دخی اوشبو قیاس اوزره در \*

فتحه کاحوق ایدن نون خفیفه وقف حالنده تنوین نونی کبی  
الف کاقلب ایدلور وکاه الف صورتنده یازلور لنسفعاً  
بالناصیه کبی لنسفعسن ده نون تأکید الف صورتنده  
یازلش در نون تأکید خفیفه نی کاه حذف ایدلور اضرِب  
القوم کبی اصلک اضرِبن در دخی (لا تُهینَ الفقیرَ عَلَّکَ اَنْ تَرْکَعَ  
یَوْمًا وَاللَّهِ قَدْرُ فَعَةٍ) کبی لانهین اصلده لا تُهینن اهانه  
دن نهی مفرد مذکر ننگ مؤکدی در \*

نون تأکید مشدده ادغام اولنان ایکی نون دور مفرد و جمع  
مذکر صیغه لرنک مفتوحه تشبیه و جمع مؤنث لرده مکسوره دور  
هر قایو صیغه کالاحق اولور امرده اِضْرِبَنَّ اِضْرِبَنَّ  
اِضْرِبَنَّ اِضْرِبَنَّ اِضْرِبَنَّ اِضْرِبَنَّ اِضْرِبَنَّ اِضْرِبَنَّ  
الف ونون مدغم هر ایکسی ساکن اولسه لرده اجتماع  
ساکنین علی حده در یای مخاطبه و او جمع مذکر نی حذف  
ایدلمش دور کلمه ده ثقل اولماسون اوچون جمع مؤنث ده  
اوچ نون ننگ اجتماعندن ثقل کلماسون اوچون الف فاصله  
آرتدر و لمش دور \*

﴿مضاعف﴾ فرار مفر مصدر لرندن مشتق اولان صیغه لر  
اوشبو باب ننگ مضاعف لریدور \*

( مضاعفه ) قاعده عین و لام برابرنده اولان متجانس

( لا تُهین ) ده نون  
تأکید اعتبار  
ایدلماسه لانهینه  
سبیلی مجزوم بولوب  
لا تُهین بولوب  
اجتماع ساکنین  
سبیلی یای محذوف  
اولوب لا تُهین  
قالور ایدی بس  
بو اورونده نون  
تأکید لحوقنده اصل  
بولغان نون فتحه لی  
قیلنوب حذف  
ایدلکان یا  
قایتمش در بیت ده  
عَلَّکَ لَعَلَّکَ کبی  
لغت در مأل بیت  
فقیرنی خوار کورمه  
شاید که سن برکون  
ایبولور سنک یعنی  
فقیر بولور سنک  
زمانه اول فقیرنی  
کوتارکان یعنی غنی  
ایتکان بولور ۵

حرف لر آراسنده فاصله بولسه ادغام ممتنع بولور مصدر  
اولان فرار، مفعول اولان مفرور، آلت اولان مفرار، کبی  
فاصله بولماسه مفرد مذکر بولسه ادغام واجب بولور ماضی  
اولان فر، مضارع اولان یفر، تفر، فار، مفر، افر کبی اما  
قَطَطْ شَعْرُهُ وَشَطَطَ مِثَالِی ساچی بیك بدره بولدی دیمک  
ودخی ضَبِيتَ الْبَلَدَ مِثَالِی یعنی بِلَدِ نَنَکْ ضَبَايَ = یردن بولغان  
بلوطی کوبایدی دیمک شاذدر بونلرغه قیاس اولونماس .  
اگر اخیرینه الف تثنیه، و اوجمع مذکر. نَأْتِیْتُ ساکنه،  
یای مخاطبه، لاحق اولسه بونلره لواحق ساکنه دیرلر ادغام  
دخی واجب بولور کَرَکْ فعل ده کَرَکْ اسم ده اولسون .  
اسم ده اولان تَاءُ نَأْتِیْتُ متحرکه ساکنه حکمنده اولور  
فَرَا فَرُوا فَرْتُ تَفَرُّونَ فَارَّةٌ اگر نون جمع مؤنث،  
تَاءُ خطاب، تَاءُ متکلم، نون متکلم، لاحق اولسه بونلره لواحق  
متحرکه دیرلر ادغام ممتنع اولور فَرَرْنَ فَرَرْتُ فَرَرْتُ  
فَرَرْنَا کبی \*فائدة\* بعض اوقات مضاعفه متجانس نَنَکْ برسی  
حذف ایدلور قول شریف فُظِّلْتُمْ تَفَكَّهُونَ ده اصل فُظِّلْتُمْ در  
شعر (مَسْنَا السَّمَاءَ فَنَلْنَاهَا وَدَامَ لَنَا حَتَّى نَرَى احِدًا يَمْشِي  
وَسَهْلَانَا) ده مَسْنَا اصل مَسْنَادَرِ اسْمَاءُ مشتقه (فَارُّ) اسم  
فاعل (مَفْرُورٌ) اسم مفعول (مَفَرُّ) اسم زمان واسم مکان  
(مِفْرَارٌ) اسم آلت (اَفَرُّ) اسم تفضیل افعال مشتقه

( فَرَّ ) ماضی ( یَفِرُّ ) مضارع ( لَمْ یَفِرَّ ) جحد ( لَا یَفِرُّ )

نفی ( فِرَّ ) امر بی لام ( لَیَفِرَّ ) امر باللام ( لَا تَفِرَّ ) نفی

( اسم فاعل ) فَارٌّ فَارَّان فَارُون فَارَّة فَارْتان فَارَات وفوار

اوزان فاعَل فاعِلان فاعِلون فاعِله فاعِلتان فاعِلات

هر قایوسنده اجتماع ساکنین علی حده باردر اول

جائز دور اصل ده فَار فَارَّان فَاررون فاررة فارتان

فارات وفواردر اولکی رَأْنَنک حرکتینی حذف

ایتمک برله شرط ادغام متحقق اولوب ادغام قلنده دور \*

( اسم مفعول ) مفرور مفروران مفرورون مفرورة مفرورتان

مفرورات او زانی ظاهر دور \*

( اسم زمان اسم مکان ) مَفِرَّ مَفِرَّان مَفَارَّ مَفِرَّ مفران

اصلده مَفِرَّ مَفِرَّان اولوب راء اولی نَنک کسره سنی ما

قبل اولان فاغه ویرلدکن صونکره ادغام ایدلوب مفر

مفران بولمشدر مَفَارَّ اصلده مَفَاردر راء اولی کسره سنی

ناشلاب ادغام ایدلشدر \*

( اسم آلت ) مَفِرَّار مَفِرَّاران مَفَاریردر متجانسین اولان ایکی

راء میاننده فاصله اولدقین ادغام ممتنع اولمشدر \*

( اسم تفضیل ) اَفَرَّ اَفَرَّان اَفرون فَری فَریان فَریات

مذکرلرده راء اولی فتحه لرنی ما قبل لرینه ویرلوب ادغام

ایدلمش دور مؤنث لرده عمل آخردن باشقه توغری ادغام

واقع اولمشدر \*

(ماضی) جمع مؤنث غائبات دن باشقه بش غایب صیغه لرند  
 ادغام برله دور معلومنده و مجهولنده بش معلوم فر فرا  
 فروا فرت فرتا اصلده فرر فررا الخ بش مجهول  
 فر فرا فروا فرت فرتا اصلده فرر فررا الخ معلوم  
 و مجهولده راء اولی حرکتنی طرح ایدوب ادغام ایدلمشدر  
 فالغان طوقز صیغه ده ادغام فك ایدلمش دور معلومده  
 و مجهولده فررن فررت فررتما فررتم فررت فررتما  
 فررتن فررت فررنا ماضی ننگ جمع مذکر غایبین  
 صیغه سنده ادغام واجب بولساده بعض اشعارده ضرورت  
 اوچون فك ادغام ایله كلمشدر

(مَهْلًا مَهْلًا \* مهلاً)

تقدیرنده اعاذله  
 همزه حرف ندا  
 غاذل اصلده عاذله  
 مأل بیت ای عاذله  
 مهلت ویر یعنی  
 سکوت قبل منم  
 خلغم نی تجربه  
 ایتدنك كه من  
 قوم لرغه بوماردلق  
 قیلانم آنلر نجل  
 قیلسالرده دیمك در

۵

مَهْلًا عَاذَلْ قَدْ جَرَبْتِ مِنْ خُلُقِي \* إِنِّي أَجُودُ لَا قَوَامَ  
 وَانْ ضَنُّوْا قَاعِدَه چِه وانْ ضَنُّوْا كَرَك ایدی \*  
 (مضارع ننگ) معلوم و مجهولنده ایکی جمع مؤنثده ادغام  
 مفكوك ، ماعدا سنده واجب دور صرف معلوم  
 یفر یفران یفرون تفر تفران یفررن تفر تفران  
 تفرون تفرین تفران تفررن افر نفر . اوزان یفعل  
 یفعلان الخ مجهول یفر یفران یفرون الخ  
 معلوم اصلی یفرر یفرران مجهول اصلی یفرر یفرران الخ  
 هر قابوده راء اولی کسره سی فاغه ویرلوب ادغام ایدلمشدر  
 (جحد) مضارع کاهرف جازمه کرسه جحدده (لم) امرده  
 (ل) نهی ده (لا) کبی یایسه باشقه سبب ایله مجزوم اولسه

( مضارع ) ده  
آخرینه بر علامت  
لاحق بولماغان  
صیغه لر نی مفرد  
دیور لر متکلم مع  
الغیرده مفرد حکمنه  
داخل اولور ۵

( من ینک ) اصلده  
یکون اولوب من  
سبیلی یکن اولدق  
اجتماع ساکنین  
اولوب واو حذف  
ایدلمش در و صونکره  
تخفیفاً نون ده حذف  
ایدلمش در حاصل  
معنی هر کم فضیلت  
ایاس بولوبک فضلی  
ایله قومینه فخر و کبر  
ایتسه اول کمسه دن  
فائق آلونماس و اول  
کمسه مذموم اولور

۵

دورت تشبیه و جمع مذکر لرده ادغام هنوز واجب اولور  
حروف جازمه فقط نون لر نی اسقاط ایدر صحیح ده کی کی  
لم یفرا لیفروا لا تفرا کی بش مفردده یعنی اخرینه  
بر نرسده لاحق اولماغان واحد غائب ، و غایبه ، واحد مخاطب ،  
ایکی متکلم صیغه لر نده اهل حجاز فاشند فک ادغام ایدلور  
لم یفرّ لیفرّ لا تفرّ کی ( ولا تمنّ تستکّر ) قول  
شریفی ودخی ( ومن ینک ذافضل فیئجل بفضلہ \* علی  
قومہ یستغن عنه ویدم ) شعری اهل حجاز لغتجه  
کلمشدر ولا تمنّ نهی مجزوم در اصلی تمنّ در ویدم اصلده  
یدم من سبب لی مجزوم اولمشدر بنو تمیم قبیلہ سی لغتنک  
ادغام ایله کلور . اکر عین مضارع ضمه لی اولسه ردّ یرد  
کی جزم وقتنده لام الفعلده اوچ وجه جائز بولور ضمه لم  
یرد ، فتحه لم یرد ، کسره لم یرد . اکر عین مضارع  
ضمه لی اولماسه ایکی حرکت درست بولور فتحه کسره  
مکسور العینده لم یفرّ لم یفرّ مفتوح العینده لم یعضّ لم  
یعضّ . امر بی لام دخی مجزوم اولان مضارع دن مأخوذ  
اولدقندن بعینه مضارع مجزومده اولان اختلاف و احتمال  
امرده هم جاری دور \*

( جحد صرفی ) لم یفر لم یفرا لم یفروا لم تفر لم تفرا  
لم یفررن لم تفر لم تفرا لم تفروا لم تفری لم تفرا لم  
تفررن لم افر لم نفر . ادغام طریقی معلوم و مجهولنده

مضارع کبی دور \*

( نفی ننگ ) صیغه جهنندن مضارع دن فرقی یوقدر لایفر

لا یفران لا یفرون لا تفر لا تفران الخ \*

( امر بی لام ) مجزوم اولان مضارع ده اهل حجاز ایله بنو

تمیم آراسنده اختلاف اولدقندن امر بی لام ننگ مفرد

مذکر نده دخی اختلاف واردور اهل حجاز لغتنده ادغام

متنوع دور بو ماده ده افزر، رد یرد ماده سنده اردد عض

یعض ماده سنده اعرض کلور (واعدد من الرحمن فضلاً

ونعمة\* عليك اذا ما جاءك للخير طالب) شعر نده عد یعد

ماده سنندن اعدد فک ادغام ایله کلمشدر بنو تمیم

لغتنده ادغام واجب دور اگر مضارع مضموم العین اولسه

لام الفعل ده ضمه فتحه کسره جائز بولور (ذم المنازل بعد

منزلة اللوی\* والعیش بعد اولئك الايام\*) شعر نده ذم ینم

ماده سنندن اولان امر ذم ادغام ایله وهم میم ده اوچ حرکت

ایله روایت قلنمشدور اگر مضارع مضموم العین اولماسه

کسره فتحه جائز دور مکسور اولدقده فر فر مفتوح العین

اولدقده عض عض کبی . امر بی لام ننگ تشبیه و جمع مذکر نده

بالاتفاق ادغام واجب جمع مؤنث نده بالاتفاق ادغام متنوع دور

( صرف ) فر فرا فروا فری فرا افرن افرر افررا

افرروا افرری افررا مضارع ده کی کبی ادغام بعد نده

افرا افروا افری افرا بولور فاء حرکت لی اولدقندن

( مال بیت ) سنکا

مال تلاب کلوچی

بولسه آنی الله دان

نعمت صانا وشکر

قیل دیمک در ۵

( لوی ) منزلندن

صونک بارچه

منزل لر نی وآنده

بولغان کونلردن

صونکده بولان

عیشنی خوار لاغل

دیمک در ۵

همزه و صلیه حاجت بولاس حذف ایدلنور فورا فروا الخ  
(نون تأکید) خفیفه فِرْن فِرْن فِرْن فِرْن • مشدده فِرْن  
فِرَان فِرْن فِرْن فِرَان فِرَان \*

( امر بالام ) لِفِرَر حجازیین فاشنده - لِفِر بنو نمیم  
فاشنده - لِفِر لِفِرُوا لِنَفَر یائسه لِنَفَر لِنَفَر لِنَفَر  
لَا فِر لِنَفَر یائسه لَا فِر لِنَفَر • مجهولی اون دورت صیغه  
( نهی حاضر ) لَا نَفَر لَا نَفَر لَا نَفَرُوا لَا نَفَر لَا نَفَر لَا  
نَفَر نَهی غائب و منکلم لَا یَفِر لَا یَفِرُوا الخ معلومی و مجهولی  
جحد کبی دور • اوشبواب مضاعفنده ذکر ایدلکان احکام  
هر مضاعف لرده مجرد و مزیدده بر تورلی دور قیاس اولنه  
مثال \* وَثَب وَثُوب وَثَبَان مصدر لرندن • مشتق اولان  
صیغه لر اوشبو باب نَنک مثال وادی قسمنه مثال دور \*

( وَثَب وَثُوب )  
و وثبان ( سِکْرَمَکْ )  
معناسنه در یقال  
و وثباً اذا طَفَر  
طُفُوراً ۵

اسماء مشتقه ( واثب ) اسم فاعل ( موثوب ) اسم مفعول  
( موثب ) اسم ظرف ( میثاب ) اسم آلت ( اوثب )  
اسم تفضیل • افعال مشتقه ( وثب ) ماضی ( یثب ) مضارع  
( لم یثب ) جحد ( لایثب ) نفی ( ثب ) امر بی لام ( لیثب )  
امر بالام ( لا تثب ) نهی • مثال لرده اولان اعلال  
اکثر ۴ قاعده کا بناء اولنور \*

۱ قاعده \* یای ایله کسره ء اصلیه آراسنده و او واقع  
اولسه و اونی حذف ایدلور • اوشبو بابنه و ثب یثب و یعد لرده  
بشپچی بسابده و رث یرث ده و اوننک حذف اولنماقی



اوشبو قاعده اوزره در واوتا برله کسره یایسه همزه ونون  
براه کسره اراسنده بولغانده حنف اولنماقی یای ماده سنه  
ایارتمک اوچوندور بس قاعده نی حرف مضارعت برله کسره  
آراسنده بولغان واونی حنف ایدلور دیو تعبیر ایتمک ده  
جائز دور وضع یضع وِسع یسع کبی کسره اولماغان ماده لرده  
حنف اولنماقی اصلده کسره اولوب فتحه کا نقل ایدلد  
کندن دور کویا که واو حرف مضارعت برله کسره تقدیر به  
آراسنده واقع اولدقندن حنف اولنمشدر \*

۲ ❁ قاعده ❁ مضارعی مکسور العین اولان مثال واوی  
لرنمک مصدر لرندن واونی حنف ایدوب عوضه اخیرینه  
تاء کلتورمک جائز دور وثب یثب مصدرنده وثب وهم  
ثبه، یعد مصدرنده وعد عده، وثق یثق مصدرنده وثق ثقة

کبی. بعضلر بو مصدرلرنی اصل فعله <sup>وزننده</sup> اولوب  
کسره سنی عین کا نقل بعدنده فانی حنف ایدلکان دیمشدر  
ثبه، عده، ثقة، اصللری وثبه وعدة وثقة اولمش اولور \*

۳ ❁ قاعده ❁ واو ساکن اولوب ما قبلی مکسور اولدق  
واونی کسره جنسندن اولغان یا <sup>یا</sup> قلب ایدلور میثاب  
میقات میزان استیجاب ایجاد کبی اصلده مؤثاب موقات  
موزان استیجاب اوجاب دور وِجَل یوجل امرنک ایچل

دخی اصلده اوجل اولوب واوی یا ایدلمشدر \*

۴ ❁ قاعده ❁ مثال یائی لرده یاء ساکن اولوب ما قبلی

ضمه لی اولسه یانی ضمه جنسی اولان واوغه قلب ایدلور  
یسر ییسر ده مضارع ننگ مجهولی اولان یوسر کبی اصل  
یسر دور ایقاظ ماده سندن اسم فاعل موقظ اصل ده میقظ دور

( اسم فاعل ) واثب واثبان واثبون الخ \*

( اسم مفعول ) موثوب موثوبان موثوبون الخ \*

( اسم آلت ) میثاب میثابان مواثیب مفرد تشبیه ده واو یاغه  
قلب اولنمش در \*

( اسم ظرف ) موثب موثبان مواثب \*

( اسم تفضیل ) اوثب الخ وثنی وثنیان وثنیات \*

( ماضی ) معلوم وثب وثبا وثنو الخ \*

( مجهول ) وثب وثبا وثنوا الخ \*

( مضارع ) یثب یثبان الخ اوزانی یعل یعلان الخ بارچه سندن  
فأ الفعل محذوف در اصل ده یوثب یوثنان الخ قاعده اولی  
مقتضاسنجه واو حذف ایدلمش در مجهولی یوثب یوثنان الخ  
اصل اوزره در \*

( جحد ) معلوم لم یثب لم یثبا لم یثبوا الخ لم یعل لم یعلا لم  
یعلو الخ \*

( مجهولی ) لم یوثب لم یوثنبا لم یوثنو الخ علی الاصل در  
( نفی ) معلوم لا یثب لا یثبان الخ مجهول لا یوثب لا  
یوثنان الخ \*

( امر بی لام ) ثب ثبا ثبوا ثبی ثبا ثبن اوزانی عل علا

علو الخ \*

تثب تثبا تثبوا تثبی تثباً تثبین صیغه لرندان عبارت اولفان  
مضارع ننگ مجزوم آلتی مخاطب صیغه لرندان مأخوذ  
اولد لرندان حرف مضارع نمی حذفی بعدنده امر صیغه لری  
ذکر ایدلمش روشحه اولور لر اصلده

اَوْثَبُ اَوْثَبَا اَوْثَبُوا اَوْثَبِي اَوْثَبَا اَوْثَبِينَ اَفْعَلْ اَفْعَلَا الخ  
مضارع کا ایا رتوب واو حذفی ایدلور اثب اثبا اثبوا الخ قالور  
ثا متحرک اولد لرندان همزه وصلیه مستدرک اولور بس  
حذفی ایدلور ثب ثبا الخ قالور \*

نون تأکید لر الحاقی یوقاریلرغه قیاس ایله ظاهر اولور  
( امر بالام ) معلومی لِيَثْبُ لِيَثْبَا لِيَثْبُوا الخ \*

( مجهولی ) لَتُوثِبُ لَتُوثِبَا لَتُوثِبُوا الخ اون دورت صیغه تمام  
مضارع مجهولی کبی اصل لر نجه کلور \*

( نهی ) معلومی لَا تَثْبُ لَا تَثْبَا لَا تَثْبُوا الخ مجهولی لَا تُوثِبُ الخ \*  
مثال یائی ❁ یسر و میسرۃ ماده لرندان مشتق اولان صیغه لر در  
اسماء مشتقه ( یا سر ) اسم فاعل ( میسر ) اسم مفعول  
( میسر ) اسم ظرف ( میسار ) اسم آلت ( ایسر )  
اسم تفضیل \*

افعال مشتقه ( یسر ) ماضی ( ییسر ) مضارع ( لم ییسر )  
حجد ( لا ییسر ) نفی ( ایسر ) امر بی لام ( لییسر ) امر  
بالام ( لا تیسر ) نهی حاضر هر قایو ماده ده تصرفاتی ظاهر در  
مضارع ننگ مجهولی اصلده ییسر اولوب قاعده رابعه و ففچه

( یسر ) قمار اویونندک  
بولفان ایستنی  
بولوشمک در یقال  
یسر القوم الجزور  
ای اقتسموا اعضاها

یاغه تبدیل اولوب یوسر کلمشدور \*

(بیع) مبيع صائِق  
و صانوب المَق  
معالنرناد در تقول  
بعتُ الشیء اذا  
شریته وبعته اذا  
اشتریته بوننك كبی  
صیغه لر نی  
اضداددن دیورلر

جحد نفی امر بالام نهی مجهول لری دخی اوشنداق در \*  
اجوف ﴿بیع مبيع ماده لرندن مشتق اولان صیغه لر اجوف  
یائی اولرلر بوبابدان اجوف واوی ایکنجی بابدان اجوف  
یائی مسموع اولمغاندر دورتچی بابدان اجوف واوی ویائی  
کلور آلتچی باب دن اجوف واوی کلمشدور \*  
اسماء مشتقة ( بائع ) اسم فاعل ( مبيع ) اسم مفعول ( مبيع )  
اسم ظرف ( مبیاع ) اسم آلت ( ابیع ) اسم تفضیل  
( افعال مشتقة باع ) ماضی ( یبیع ) مضارع ( لم یبع )  
جحد ( لا یبیع ) نفی ( بع ) امر بی لام ( لیبع ) امر بالام  
( لا تبع ) نهی حاضر اجوف لرده اولان اعلالات غالبا  
یدی قاعده کا مبنی در \*

۱ ﴿ قاعده ﴾ واو یای متحرك اولوب ما قبل لری مفتوح  
اولسه الف کا قلب اولنورلر قال باع خاف کبی اصلده قول  
بیع خوف در بوقاعده فعل لرکا موازن اولان ثلاثی اسم لرده  
دخی جاری در باب ناب کبی اصلده بوب نیب در جمع لری  
ابواب انیاب بولمق قرینه سیله ثلاثی مزید رباعی مجرد  
ومزید لر ننگ ناقص دن ماضی ومضارع لر ننگ اخیر لر نده  
الف بولسه اوشو قاعده اوزره در \*

۲ ﴿ قاعده ﴾ ماضی ده جمع مؤنث غائبات و آلتی خطاب  
وایکی متکلم صیغه لر نده یا واونی الف کا قلب بعدنده التقاء  
ساکنین علی غیر حده لازم کلدکنندن الفنی حذف ایدلور

اجوف یائی ده یاغه علامت اولمق اوچون فاء فعلنی کسرلی  
 قیلنور بَعْنُ الخ کبی اصلده بیعَنْ یانی الفی کا قلب بعدند  
 باعَنْ الفنی حذف ایتکاج بَعْنُ محذوف اولان یاغه علامت  
 اولمق اوچون یاغه کسره ویرامز بَعْنُ اولور فُلْنُ وزننده  
 اجوف واوی ده واوغه علامت اولمق اوچون فاء الفعل غه ضمه  
 ویرامز دُمْنُ الخ کبی اصلده دَوْمَنْ دربعن کبی اعلال ایدلش در  
 دورتیجی بابده خاف هاب ماده لرنده خَفَنْ هَبَنْ اصلده خَوْفَنْ  
 هَبَبَنْ اولوب الف اعلالینی تمام ایتدکده فاء الفعل که کسره  
 ویرلش در اصلده مکسور العین بولماقلرینه علامت اوچون \*  
 ۳ ❁ قاعده ❁ اجوف نَنْک مضارع لرنده واوغه ضمه یاغه کسره  
 ثقیل اولدغندان ساکن اولان ماقبل لرینه ویرولوب حرف  
 مد اولوب قالورلر یَبِيعُ یدوم کبی ایکی جمع مؤنث ده بو  
 صورتده اجتماع ساکنین علی غیر حده اولدقتدن حرف  
 علت دخی حذف ایدلور یبعن یدمن کبی \*

۴ ❁ قاعده ❁ ماضی مجهولند حرف علت کسره سنی - حرکه سنی  
 سلب بعدنده ما قبلته ویرلور واوی ده واونی یاغه قلب  
 ایدلور یَبِيعُ دِيمَ خِيفَ هَبَبَ کبی اولکی بش صیغه لرندان  
 ما عدا سنده عین الفعل لر محذوف اولوب معلوم لری ایله  
 مشترك کلورلر \*

لغه غیر مشهوره اوزره عین برابرنده اولان حرف علت  
 حرکه سنی حذف ایدوب ویائی ده یانی واوغه قلب ایله کلمشدر

بوع دوم کبی اِشمام ایلده کلمشدور یعنی فاء الفعل کسره سنی  
ضمه یه قریب حالتده یانی دخی واوغه قریب حالتده تلفظ  
ایتمکله کلمشدور \*

۵ ❁ قاعده ❁ واویا اوّلده حرکت لی اولوب صونکره ساکن  
اولغان حال لرنده ما قبل لری فتح لی اولسه ینه الف کا قلب  
اولنور لر بیبع یدوم مجهول لرنده یباع یدام کبی اصلده  
بیبع یدوم حرف علت حرکت سنی ما قبل لرینه ویر ولد کده  
ما قبل لری مفتوح اولوب بونلر اصلده متحرک اولدقلری  
اجلدن الف کا قلب ایدلوب یباع یدام اولمشلر خاف یخاف  
ماده سنک معلوم و مجهول ده اشبقاعده ایلله اعلال اولنمشدور \*

۶ ❁ قاعده ❁ اسم فاعل لرده حرف علت همزه که قلب اولنور  
بائع دائم کبی . مرما کبی الف زائد صونکننده

حرف علت واقع بولغان اورنلرده دخی همزه کا قلب اولنور

۷ ❁ قاعده ❁ اسم مفعول لر مبیع مدوم مخوف کلور اصلده

مبیوع مدوم مخوف در یاغه واوغه ضمه آغیر اولدقندن

ما قبل لریکا ویرولوب اجتماع ساکنین بولوب ادهمانی

حذف لازم کلور امام سبویه فاشنده حروف اصلیه دن اولغان

واو مفعولی حذف ایدلوب مبیع مدوم مخوف اولور اوّلده

باغه یا جنسندان اولان کسره ویرولوب مبیع ایدلور بس

مبیع مفعول مدوم مفعول وزننده اولور \*

امام اخفش عین الفعلی حذف ایدر اکثر قابل اعلال

وحذف اولدقندن مدوم مخوف مفعول وزنلارنده اولور لر

❁ v r ❁

اوشبویان استقراء

اوشو بیان استقراء ایلہ ثابت وشافیہ و مراح شہادت لری ایلہ مؤید در ۵ (ماضی)

(ماضی) باع باعا باعوا باعت باعنا بعن بعیت بعتما بعتم  
 بعیت بعتما بعین بعیت بعنا اوزان فعل فعلوا فعلت فعلنا  
 فلن فلت فلتما فلتن فلت فلنا اعلال لری  
 قاعده اولی و ثانیہ دن استخراج ایدلکای . ماضی مجهول بیع  
 بیعا بیعوا بیعت بیعنا بعن بعیت بعتما بعتم الخ بعن الخ  
 معلوم ایله مجهول آراسنده مشترک اولوب اصل اعتباری  
 ایله فرق اولنور \*



( امر بی لام ) جعده کورلکان آلتی مجزوم مضارع دان  
آلندقدن امر لر بع بیعا بیعوا بیعی بیعا بعن اولور اوزانی  
فل فعلا الخ اصل لری ابیع ابیعا ابیعوا الخ مفرد مذکر و جمع  
مؤنث دن باشقده یا کسره سنی ماقبلینه و یروب همزه دن  
استغنا اولرده اعلال تمام اما اول ایکیده حرکت یانی ما  
قبلینه و یردکده یا وعین ساکن اولوب یانی حذف ایدلور  
صونکره همزه یی حذف ایله اعلال تمام اولور \*

( امر بالام ) لیبع لیبیعا لیبیعوا لتبع لتبیعا لیبعن لایع لنیع  
مجهولی دخی جحد مقایسه سی ایله معلوم اولور . واوشنداق نهی \*  
❦ ناقص ❦ رمی ورمایه دن مشتق اولان صیغهلر بوباب ننگ  
ناقصی غه مثالدر . ناقص باب اول و ثالث دن فقط یائی کلور  
باب ثانی و سادس دن فقط واوی کلور باب رابع دن واوی  
وهم یائی کلور باب خامس دن مسموع توکلدر \* اسماء مشتقه  
( رام ) ( اسم فاعل ) ( رمی ) ( اسم مفعول ) ( رمی ) ( اسم ظرف  
( مرما ) ( اسم آلت ) ( رمی ) ( اسم تفضیل ) ( افعال مشتقه  
( رمی ) ماضی ( یرمی ) مضارع ( لم یرم ) جحد ( لایرمی )  
نفی ( ارم ) امر بی لام ( لیرم ) امر بالام ( لاترم ) نهی .  
ناقص لارده و لفیف و ملتوی لرده جاری اولان قواعد

❦ قاعده ❦ لام الفعل اولان حرف علت ثلاثی لرده واو  
اولوب الف کا قلب ایدلسه الف صورتنده یازلور دعا کبی  
اصل دعوا اکر یائی اولوب الف کا قلب ایدلسه یا صورتند  
یازلور رمی کبی اصلده رمی در \*

( رمی ) ورمایه آتمق  
يقال رميت السهم  
رميا ورمایه اذا القاه  
واحسان ایتمك  
يقال رمى الله  
لك اى نصرک  
وزیاده اولق ایللی  
دن اوتکان کشی  
رميت على الخمسين  
دیور ایش و آتمق  
معناسنه مبالغه  
اوچون رمیی ده  
کلمشدر یقال کانت  
بینهم رمیی ثم صاروا  
الی حیزی یعنی  
اول آتش دیلر  
صونکره طبول دیلر  
دیماک در ۵

۲ ❁ قاعده ❁ برنجی ایکنچی باب ناقص لری ننگ ماضی معلوملرننگ مذکر غائب ننگ مفرد و جمع لرنده مؤنث غائبه ننگ مفرد و تثنيه سنده حرف علت الف کا قلب اولنور باشقه صیغه لری اعلال سز صحتک قالورلر رمی رموا رمت رمتا کبی \*

۳ ❁ قاعده ❁ دورت حرفلی یاز یاده حرفلی اولان کلمه لرننگ اخیرنگ اولان واوغه یایسه یاغه ضمه و کسره ثقیل اولد قلرنندن اسقاط ایدلورلر صوتکره حرف علت ایله تنوین ایکی ساکن اولد قلرنندن حرف علت نی حذف ایدلور رام داع مرمی مرام کبی اصلده رامی داعو مرمی مرامی در \*

۴ ❁ قاعده ❁ واو برله یای جمع اولوب سابق اولغانی ساکن اولسه واو نی یاغه قلب ایدلوب ادغام قیلنور مرمی کبی اصلده مرموی در \*

( اسم فاعل ) رام رامیان رامون رامیه رامیتان رامیات رام  
اعلالی ذکر ایدلدی رامون اصلده رامیون یاغه ضمه ثقیل اولدقدن اولکی حرکتینی سلب بعدنده ماقبلینه ویرلوب اجتماع ساکنین اولدقده یایی حذف ایدلور \*

( اسم مفعول ) مرمی مرمیان مرمیون مرمیه مرمیتان مرمیات  
اصلده مرموی مرمویان الخ

قاعده ۵ رابعه اقتضاستجه واولارنی یاغه قلب ایدلوب مرمی اولدقده ادغام ایدوب ماقبل یاغه کسره ویرامز یا سلامت تورسون اوچون مرمی الخ \*

( اسم ظرف ) مرَمی مرَمیان مرَام مفعی مفعلان مفاع مرَمی  
مرَام قاعدهٔ ثالثه وفتحهٔ اعلال اولنمشلردر \*

( اسم آلت ) مرَماء مرَماءن مرَامی مفرد تشنیه اصلده  
مرَمای مرَمایان در حرف علت الف زائد صونکننده  
اولدقندان همزه یه قلب اولنمشدور اجوفده اونگان قاعدهٔ  
سادسه مقتضاستچه \*

( اسم تفضیل ) اَرَمی اَرَمیان اَرَمون رَمی رَمیان رَمیات  
مذکر ننگ مفرد و جمعنده یاء الف کالقب اولنمشدور جمعده  
اجتماع ساکنین اولدقندان الف حذف ایدلمشدر \*

( ماضی ) معلوم رَمی رَمیا رَموا رَمت رَمتا رَمین رَمیت  
رَمیتما رَمیتم رَمیت رَمیتما رَمیتن رَمیت رَمینا دورت مادهٔ ده  
قاعدهٔ ثانیه ده بیان ایدلکانچه یانی الف کالقب ایدوب رَمی دن ما  
عدا سنده اجتماع ساکنین اولدقندان الف حذف ایدلور  
رَمتا مادهٔ سنده اجتماع ساکنین تقدیری در فعلده اولان تا  
ثانیث تقدیراً ساکنه اولدقی اوچون \* مجهول رَمی رَمیا رَموا  
رَمیت رَمیتما رَمین الخ مونده فقط رَموا مادهٔ سنده رامون کبی  
اعلال اوقلور باشقهده اعلال یوقدر \*

( مضارع ) یَرَمی یَرَمیان یَرَمون تَرَمی تَرَمیان تَرَمین  
تَرَمی تَرَمیان تَرَمون تَرَمین تَرَمیان تَرَمین اَرَمی نَرَمی  
یَرَمی تَرَمی اَرَمی نَرَمی ده اعلال یاننگ ضمه سنی اسقاط در  
یَرَمون تَرَمون ده رامون اعلالی در تشنیه لر و جمع مؤنث لر

( مکرطی ) قبیلہ سی  
رَمی مجهولنی مجرد  
ضم اول ایلر رَمی تلفظ  
ایدلر لر کویا اصلده  
رَمی اولوب میم  
کسره سنی فتحه کا  
تبدیل ویانی الف کا  
قلب ایتمشلر طی  
شاعری دیور  
( سنستوقد التبل  
بالخصیض ونه \* طاد  
نفوسا بنت علی  
الکرم ) بنی یبنی  
ننگ واحد مؤنث  
غائبه مجهولنده  
مشهورده بنیت کلور  
شاعر بنت دیمشدر  
مال بیت ناوایتاکنده  
اوقلر ایلر اوت  
یاندر وپ صاحب  
کرم اولان آدم لرنی  
ضیافتله صید  
ایدلر مرز دیمک در

اعلالسز . واحده مخاطبه اولان ترمين اصلده ترمين تفعلين  
ياغه كسره ثقیل اولدقدان كسره فی اسقاط ايله التقاء ساكنين  
اولوب لام الفعل اولان يانی حذف ايدوب ترمين تفعين  
وزنده قالور \*

جهول يرمى يرميان يرمون ترمى ترميان يرمين ترمى  
ترميان ترمون ترمين ترميان ترمين ارمى نرمى \*

يرمى ترمى ارمى نرمى ده يالرنى الفكا قلب ايدلور  
يرمون ترمون ده رموا اعلاى . مخاطبه اولان ترمين اصلده  
ترمين اولوب يا اولى الفكا قلب بعدنده اجتماع  
ساكنين اولورده الفى حذف ايدلور تفعين وزنده قالور  
باشقه لرى اعلال سزدر \*

( جحد ) لم يرم لم يرميا لم يرموا لم ترم لم ترميا  
لم يرمين الخ جزم مضارع مجتثنده ذكر ايدلكان قاعده ايله  
ومضارعده اولان اعلال ايله تصرف ايدلور ناقص نيك  
مفردى بعض اشعارده جزم سز كلمشدر ( اَلَمْ يَأْتِيكَ  
وَالْأَنْبَاءُ تَنمِي \* بِمَا لَأَقْتُ لَبُونُ بَنِي زِيَاد ) لام الفعلنى حذف  
ايله اَلَمْ يَأْتِكَ اولسه كراك ايدى شاذ اولغان حالده  
يا ايله كلمشدر \*

( نفى ) لا يرمى لا يرميان الخ \*

( امر بى لام ) ارم ارميا ارموا ارمى ارميا ارمين افع  
افعلا افعوا افعى افعلا افعلن ارم اصلده ارمى جزم

( بنوز يادتوه لرى )  
يولقغان اش كلمادى  
مى سنكا و حال  
اينست كه خبر لر  
آرنوچى البته  
كلكاندر مضمونند در

قاعده سنجہ اخیر کلمہ حرف علت اولدندن یا حذف ایدلور  
ارموا اصلده ارمیوا رامون کبی اعلال اولنور ارمی اصلده  
ارمیی یا اولی کا کسره ثقیل اولدندن کسره سنی طرح  
بعدند التقاء ساکنین اولدند یا مذکورہ فی حذف ایدلشدر \*  
(نون تأکید) لحوقندہ مفردہ مخذوف اولان حرف علت  
عود قیلور جمع مذکر و مخاطبہ لردہ عود قیلہاس ہر قایوناقص لردہ  
وہر مجزوم فعل لردہ تأکید لحوقندہ اوشبو روشلی در  
خفیفہ ارمین ارمین ارمین ارمین شدیدہ ارمین ارمین  
ارمن ارمن ارمیان ارمیان \*

(امر بالام) لیرم لیرمیا لیرموا لترم الخ مجهولی لترم  
لترمیا لترموا لترمی الخ جحد قیاس سنجہ در \*

(نہی) دخی اوشبو قیاس اوزرہ در معلوم و مجهولندہ \*  
لفیف مقرون ﴿اوجون روایت دن مشتق اولان صیغہ لر  
امثلہ در لفیف مقرون باب اول و رابع کا مخصوص در \*  
اسماء مشتقہ (راو) اسم فاعل (مروی) اسم مفعول (مروی)  
اسم ظرف (مروا) اسم آلت (اروی) اسم تفضیل \*  
افعال مشتقہ (روی) ماضی (یروی) مضارع (لم یرو)  
جحد (لا یروی) نفی (ارو) امر بی لام (لیرو) امر  
بالام (لا ترو) نہی حاضر \*

اوشبو لفیف ناقص کبیدور ہر تصرفہ و ہر اعلالہ روی  
اولان ماضی اصلده روی اولوب رمی کبی لامده اعلال

(روایۃ) حدیث  
یا کہ شعر نقل اینماک  
تقول رویت الحدیث  
او الشعر روایۃ  
مضارع ده قصیدہ  
محفوظہ فی نقل آروی  
کتابدن نقلده انشد  
دیورلر ۵

قیلشمس دور عین الفعل ده متحرك اولوب ما قبلی مفتوح  
اولدقدان الف کالقب اولنماقنی قاعده تحمل ایتسهده اعلال  
قیلماغانلر زیرا که فقط عین الفعل ده قیاسه لر رای اولور  
مضارع ده دخی اوشبو روشلی عین الفعل ده اعلال ایدلک  
کرك برای اولوب لام الفعل اولان (یا) ضمه لی اولوب قالور \*  
بو غیر جائزدر عین ولام ننگ هر ایکاونده اعلال ایتسه لر  
عین ولام برابرنده اجتماع اعلالین لازم کلور بوده مهجوردر \*  
( لقیف مفروق = ملتوی ) اوچون وحی دن مشتق اولان  
صیغه لر مثال اولور لقیف مفروق باب اول و رابع وخامس کا خاص در  
اسماء مشتقه ( واح ) اسم فاعل ( موحی ) اسم مفعول ( موحی )  
اسم ظرف ( مبحأ ) اسم آلت ( اوحی ) اسم تفضیل \*  
افعال مشتقه ( وحی ) ماضی ( یحی ) مضارع ( لم یح ) جحد  
( لایحی ) نفی ( ح ) امر بی لام ( لیح ) امر بالام ( لانح )  
نهی حاضر \*

( اسم فاعل ) واح و احیان و احون الخ رام کبی \*  
( اسم مفعول ) موحی موحیان الخ مرمی کبی \*  
( اسم ظرف ) موحی موحیان الخ مرمی کبی \*  
( اسم آلت ) مبحأ مبحأ ن موحی اصلده موحای  
موحایان واو کسره صونکننده بولماقند ان یاغه قلب ایدلور  
میزان میقات کبی یا الف زائد عقیبنده بولدقند ان همزه کا  
ابدال ایدلور بائع کبی \*  
( اسم تفضیل ) اوحی و احیان و احون و حبی و حبیان و حیبات

\* بخاف و زند اولقله  
بابند التباس اولور  
۵

\* ( وحی ) یا شرون  
سوز ایتمک  
معناسنه در ۵

مذکر ننگ مفرد و جمع ننگ فقط اعلال واردر ارمی ارمون کبی \*

( ماضی ) وحی و حیا و حوا الخ معلوم و مجهولی رمی کبی در \*

( مضارع ) ده حرف مضارعت ایله کسره آراسنده واو واقع اولدقدان یثب داکی کبی واوئی حذف ایدلمش در ودخی لام الفعل حرف علت اولدقدان ضمه سنی طرح ایدلمش در برمی ده کی کبی . صرف معلوم یحی یحیان یحون تحی تحیان یحین تحی تحیان تحون تحین تحیان تحین اخی نخی اوزان یعل یعلان یعون تعل نعلان یعلن تعل نعلان تعون تعین نعلان تعلن اعل نعل اعلال لری یثب برمی ماده لری ننگ اعلال لری ضبط ایله آسان اولور

مجهولی یوحی یوحیان یوحون نوحی توحیان یوحین  
توحی توحیان توحون توحین توحیان توحین اوحی  
نوحی برمی برمیان الخ ماده لری کبیدور \*

( جحد ) لم یح لم یحیا لم یحوا لم تح لم تحیا لم یحین  
الخ مجهولی لم یوح لم یوحیا لم یوحوا الخ لم یرم الخ لم  
یرم الخ قیاسیچه در فقط معلوم ده اسقاطوا و فرقی ملاحظه ایدلکای \*

( نفی ) لا یح لا یحیا الخ مضارع کبی در \*

( امر بی لام ) ح حیا حوا حی حیا حین اوزان ع  
علا عوا عی علا علن اصل ده اوحی اوحیا اوحیو  
اوحیی اوحیا اوحین جزم قاعده سنجه حرف علت اولان

آخر کلمه‌نی مفرد مذکرده اسقاط و هر قایو سنده مأخوذ عنه  
اولان مضارع کا اتباع ایلله و اولر نی حذف ایدلور جمع مذکر  
و واحدۀ مخاطبه ده یاغه آغیر اولان کسره‌نی طرح بعدنده  
اجتماع ساکنین اولوب لام الفعلی دخی حذف ایدلور  
صونکره هر قایوده همزه دن استغناء حاصل اولور ح حیا الخ  
بر حرفلی اولان مفرد لکر کا حالت وقف ده برها سکنه زیاده قیلنور  
حه وقی یقی ده قه ولی یلی ده له دیو وقف ایدلور \*  
نون تأکید ( خفیفه حین حن شدیده حین حیان حن  
حن حیان حینان ) امر بالام ( لیح لیحیا لیحوا لتع لتحیا  
لیحین لاح لتع . اوزان لیع لیعلا لیعوا لتع لتعلا لیعلن لاع لتع  
اعلال ده جحد کسی در مجهولی دخی شول مقایسه ده در

( نهی حاضر ) لاتع لاتحیا لاتحوا لاتحی لاتحیا لاتحین لایح  
لایحیا لایحوا لاتع لاتحیا لایحین لا اح لاتع . اوزان  
لاتع لاتعلا لاتعوا لاتعی لاتعیا لاتعلن لایع لایعلا لایعوا لاتع  
لاتعلا لایعلن لا اع لاتع

مجهولی لاتوح لاتوحیا لاتوحوا لاتوحی لاتوحیا لاتوحین لایوح  
لایوحیا الخ اوزانی لاتفع لاتفعلا لاتفعوا لاتفعی لاتفعلا لاتفعین  
الخ جحد مقایسه سنجده \*

❁ باب ثانی ❁ ماضی فتح عین مضارع ضم ایلله فعل یفعل در  
( صحیح ) نصر دن مشتق اولان کلمه لر صحیح کا مثال در اسماء

\*  
( نصر و نصره ) یاردم  
وهرمك یقال نصره  
علی عدوه نصر  
وگاها یغمر یاغمر  
معنا سنه اولور یقال  
نصر الغیث الأرض  
اذا غاثها یغمر یرنی  
سوار دی دیمك  
اولور ۵



مشتقه (ناصر) اسم فاعل (منصور) اسم مفعول (منصر) اسم  
 ظرف (منصار) اسم آلت (انصر) اسم تفضیل . افعال مشتقه  
 (نصر) ماضی (ینصر) مضارع (لم ینصر) جحد (لاینصر) نفی  
 (انصر) امر بی لام (لینصر) امر بالام (لاینصر) نفی حاضر .  
 (مضاعف) رد مرددن مشتق اولان صیغه لریکی اسماً مشتقه  
 (راد) اسم فاعل (مردود) اسم مفعول (مرد) اسم ظرف  
 (مرداد) اسم آلت (ارد) اسم تفضیل افعال مشتقه (رد)  
 ماضی (یرد) مضارع (لم یرد) جحد (لایرد) نفی (رد)  
 امر بی لام (لیرد) امر بالام (لایرد) نفی حاضر  
 اوشو باب مضاعفده باب اول مضاعفده اولان احکام جاری در  
 مضارع مجزوم ننگ مفرد معلوم لری اخیرنده دورت وجه درست  
 بولور ضمه فتحه کسره فك ادغام امر بی لام دخی اوشو حکمکدر  
 اما مجهولک ضمه درست بولماس ادغام صورتلری بنو تیم لغتی در  
 فك ادغام اهل حجاز لغتی در باب اولده بیان ایدلدی تذکر  
 ایدله (مثال) ود مودة مصدر لرندن مشتق اولان کلمات  
 باب ثانی مثالنه امثله در بوبابدن کلان مثال فقط مثال واوی  
 مضاعف در مثال یائی وهم مضاعف اولغان واوی اولغاندر . اسما  
 مشتقه (واد) اسم فاعل (مودود) اسم مفعول (مود) اسم ظرف  
 (میداد) اسم آلت (اود) اسم تفضیل . افعال مشتقه (ود)  
 ماضی (یود) مضارع (لم یود) جحد (لایود) نفی (ود)  
 امر بی لام (لیود) امر بالام (لایود) نفی حاضر

رد مردد\* دوندر مک  
 صرف کبی یقال رده  
 عن وجه ای صرفه  
 وبر نرسه نی قبول  
 ایتمی خطاغه  
 نسبت ویر مک  
 ومنزلینه قایتار مق  
 وجواب قایتار مق  
 رده الی منزله ورد  
 الیه جوابا دیور لر  
 رد کبی مصدر اولوب  
 مردود هم کلمشدر  
 آنط ایتمک معناسنه  
 اولان مخلوف و بلمک  
 معناسنه اولان معقول  
 کبی ه  
 (ود و مودة)  
 محبت معناسنه ه

(اجوف) دوم و دوام دن مشتق اولان کلمات اوشو باب ننگ  
 اجوف قسمینه مثال در اسماً مشتقه (دائم) اسم فاعل (مدوم)  
 اسم مفعول (مدام) اسم ظرف (مدوام) اسم آلت (آدوم)  
 اسم تفضیل . افعال مشتقه (دام) ماضی (یدوم) مضارع  
 (لم یدم) جحد (لایدوم) نفی (دُم) امر بی لام (لیدم)  
 امر بالام (لاندُم) نهی حاضر باع بیبع ده اولغان قواعد  
 و تصرفات مونده هم اعتبار ایدلکای مدوم اصلده مدوم اولوب  
 و او اولی ضمه سنی ماقبلنه نقل بعدنده اجتماع ساکنین او چون  
 امام سیبویه قاشنده و او ثانیه نی حذف ایدلوب مدوم مفعول  
 وزنده امام اخفش قاشنده و او اولی حذف اولنوب مدوم  
 مفعول وزنده قالور اجوف ده اسم آلت و اسم تفضیل ده اعلال  
 یوقلغنی خاطر دن چقارلما سون (ماضی ده) دمن الخ معلوم ده  
 اصلده دومن اولوب و اونی الف کا قلب ایله اجتماع ساکنین  
 اولدقده الفنی حذف صونکره مخدوف اولان حرف و او  
 اولماقنه علامه او چون دال غه ضمه ویرلشدر . مجهول دیم اصلده  
 دوم حرکت و اونی ضمه سنی سلب بعدنک ماقبلینه ویرلوب  
 و اونی یاغه قلب ایدلش در مونده اولغان دمن الخ اصلده  
 دومن در (جحد) لم یدم لم یدوما لم یدوموا لم تندم الخ  
 مجهولی لم یدم لم یداما لم یداموا لم تندم الخ یدوم کا لم جازمه  
 کروب میم ساکن لی اولدقده اجتماع ساکنین اولوب و او

\*  
 (دوم و دوام و دیمومه)  
 دائم بولمق ۵

حذف ایدلور مجهولندیدام ده او شوقیاس ایلله تصرف ایدلور  
 امرده دم دومادومو ادومی دوما دمن اصلده ادوم ادوما ادومو  
 ادومی ادوما ادومن واوننک حرکتی ماقبلنه ویرلدکده  
 مفرد مخاطبه وجمع مؤنث ده اجماع ساکنین اولوب و او  
 حذف ایدلور باشقه ده و اوسا کن حالنده قالور

صونکره همزه دن استغنا اولدندن حذف ایدلور \*  
 امر بالام ونهی حاضر ماسبق قیاسی ایلله تصرف ایدلور \*  
 (ناقص) دَعُوۃ دَعُوۃ دَعُوۃ ماده لرندن مشتق اولان کلمات کی  
 اسماً مشتقه (داع) اسم فاعل (مدعو) اسم مفعول (مدعی)  
 اسم ظرفی (مدعاً) اسم آلت (ادعا) اسم تفضیل افعال  
 مشتقه (دعا) ماضی (یدعو) مضارع (لم یدع) جمید  
 (لا یدعو) نفی (أدع) امر بی لام (لیدع) امر بالام (لاندع)  
 نهی حاضر

تصرفات واعلا لاتنده رمی یرمی قیاسیچه اجرا ایدلور و ناقص  
 و اویده ده یا قیده کی کی علی سبیل الشذوذ جزم حالنده  
 لام الفعل ذکر ایدلمش حالنده وارد اولمشدر (هَجَوْتَ زَبَانَ  
 ثُمَّ جِئْتَ مَعْتَذِرًا \* مِنْ هَجَوْرِ بَانَ لَمْ تَهْجُو وَلَمْ تَدْعِ) \*  
 (باب ثالث) هر ایکاوی مفتوح العین اولان فَعَلَ یَفْعَلُ  
 وزنده در شاذلق اوزره کلکان بابلردندر عین یا که لامی  
 برابرنده حرف حلق اسمنده اولان (ا ه ح خ ع غ)

(دَعُوۃ) فتح له و مدعاۃ  
 طعام کا چاقمرقی دَعُوۃ  
 کسر له براونی نسب کا  
 چاقمرقی دَعُوۃ و دخی  
 (دعا) چاقمرقی  
 والله دن بر نرسه  
 طلب قیامق معناسنه  
 در اکر لام برله  
 صلّه لانسّه خیر علی  
 برله صلّه لانسّه شر  
 طلب او چون دعا الله  
 له دعا الله علیه کی  
 \* زبان نی هجو ایدب  
 سونکندن عذر  
 لاونک برله تمام  
 هجو ایتکانده و هجونی  
 ترک ایتکانده  
 بولما یسنک دیک در

آلتی حروف ننگ برسی واقع اولغان ماده لر دن کلور آبی  
 یایی عین ولامی برابرنده حرف حلق اولماینجه بو بابدن  
 کلسه ده حکم معدوم ده اولان نادر در ودخی بو باب صحیح  
 مثال ناقص ماده لرینه منحصر در

( صحیح اوچون ) منع دن مشتق اولان اسماء و افعال مثال لر در

( مثال ) اوچون مثال وضع دن مشتق اولان کلمات در

اسماء مشتقه ( واضع ) اسم فاعل ( موضوع ) اسم مفعول

( موضع ) اسم ظرفی ( میضاع ) اسم آلت ( اوضع ) اسم

تفضیل افعال مشتقه ( وضع ) ماضی ( یضع ) مضارع ( لم یضع )

جحد ( لایضع ) نفی ( ضَع ) امر بی لام ( لیضع ) امر بالام

( لاتضع ) نهی حاضر ( مضارع ده ) یضع اصل ده یوضع اولوب

کسره ننگ حرف حلق اولان عین کا مجاورتی ثقلی موجب

اولدقندن ضادقه فتحه ویرلش یوضع اولوب اوشبو بابدن

اولش در صونکره و او حرف مضارعت ایله کسره تقدیریه

اراسنده واقع اولماقندن حنف ایدلش در باشقه یفعل وزننده

اولوب و او ی حنف ایدلکان ماده لر اوشبو طریق اوزره در

( امر بی لام ) ضَع ضَعَا ضَعُوا ضَعِ ضَعَا ضَعَنْ بو بابدن بولماقنه

بناءً اصل لری اَوْضَعْ اَوْضَعَا الخ مضارع کا ایارتوب و اونی

حنفی ایدلور صونکره همزدن استغناء واقع اولوب عل علا الخ

وزنلرنده قالور

( وضع و موضع )  
 و موضع ( قویق  
 و حامل بالاسنی  
 طوغورمق یقال  
 وَضَعَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا  
 وَلَدَتْ وَسُرِعَتْ إِلَيْهِ  
 یورمک یقال وضع  
 البعیر إذا أسرع  
 فی سیره ۵

(ناقص) اوچون رَعَى رِعايَة رعية مَرَعَى مصدر لر نندن

مشتق اولان كلمه لر در اسماء مشتقه (راع) اسم فاعل

(مرعى) اسم مفعول (مرعى) اسم ظرف (مرعاء) اسم

آلت (ارعى) اسم تفضيل افعال مشتقه (رعى) ماضى

(يرعى) مضارع (لم يرع) جحد (لا يرعى) نفى

(ارع) امر بى لام (ليرع) امر بالام (لا ترع) نهى حاضر

تصرفات و اعلال لرى ناقص لرده اوتكان قواعد اوزره

استخراج ايدلور

(باب رابع) ماضى كسر عين مضارع فتحة ايله فَعَلَ يَفْعَلُ در

(صحيح) حمد محمد دن مشتق اولان صيغه لر بيان مشتق لر

و تصرف لر ظاهر در

(مضاعف) عض دن مشتق اولان صيغه لر كى

اسماء مشتقه (عاض) اسم فاعل (معضوض) اسم مفعول

(معض) اسم ظرف (معضاض) اسم آلت (اعض) اسم

تفضيل افعال مشتقه (عض) ماضى (يعض) مضارع (لم

يعض) جحد (لا يعض) نفى (عض) امر بى لام (ليعض)

امر بالام (لا تعض) نهى حاضر تصرف لرده باب اول و ثانى

مضاعف لرى قياسجه در

(مثال واوى) ايكي نوع كلمه شدر بر نوعنده مضارعده

فاء الفعل غير محذوف در و ضر دن مشتق اولان صيغه لر كى

(رعى مرعى) \*

اوتلمق و اوتلانمق

معنالىرينه تقول

رعى البعير الكلاء

بنفسه توه پيجان

آشادى ديمك

رعىت الابل توهنى

اوتلاتدوم ديمك

رعايه كشىنى حرمت

ايتيك در ۵

(عض) تشليك ۵ \*

اسماء مشتقه سی ( وَضِرُ ) صفة مشببه ( مَوْضِرُ ) اسم ظرف  
 ( مِضَارُ ) اسم آلت ( اَوْضَرُ ) اسم تفضیل • غیر متعدی  
 اولد قندن اسم مفعولی اولماس افعال مشتقه ( وَضِرَ ) ماضی ( یَوْضِرُ )  
 مضارع ( لَمْ یَوْضِرْ ) جحد ( لَا یَوْضِرُ ) نفی ( اِیْضِرْ ) امر  
 بی لام ( لِیْوَضِرْ ) امر بام ( لَا تَوْضِرْ ) نهی حاضر ( امر بی لام )  
 اِیْضِرْ اصلده اَوْضَرُ باب اوّل مثالنده ذکر ایدلکن قاعده  
 مقتضاسیچہ اِیْضِرْ اولمشدر

( مثال واوی ننگ ) نوع آخری مضارع ده و او حرف مضارعت  
 برله کسرهء تقدیریه ارا سنده واقع اولد قندن حذف ایدلش در  
 بونلرعین یا که لام برابرنده حرف حلق اولغان ماده لر در  
 سعة دن مشتق اولان ماده لر کیی اسماء مشتقه سی

( واسع ) اسم فاعل ( موسوع ) اسم مفعول ( موسع ) اسم ظرف  
 ( میساع ) اسم آلت ( اوسع ) اسم تفضیل افعال مشتقه سی  
 ( وَسِعَ ) ماضی ( یَسِعُ ) مضارع ( لم یسع ) جحد ( لا یسع )  
 نفی ( سَعْ ) امر بی لام ( لیسع ) امر بالام ( لاتسع ) نهی حاضر  
 ( تنبیه ) یفعل و زننده اولان حرف حلق لی مضارع لرده و او حذف  
 ایدلش در حرف مضارعت ایلہ کسرهء اصلیه ارا سنده واقع  
 اولد قندن اما ینذر اصلده یوذر اولوب و او حذف ایدلش در  
 حرف حلق اولماسده مراد فی اولان یدع کا تبعیت ایلہ

( وسع وسعة )  
 صید رفق و طاقت  
 معنایه ۵

( یاس ) \* نومید  
بولمق ۵

( مثال یایی ) مهموز العین اولان یأس ماده سندن مشتق  
اولان کلمات کبی اسماً مشتقه سی  
( یَأُوسُ ) صفة مشبهه ( میئُسُ ) اسم ظرف ( میئاسُ )  
اسم آلت ( ایَّاسُ ) اسم تفضیل افعال مشتقه سی ( یَئِسَ )  
ماضی ( ییأس ) مضارع ( لم ییأس ) جحد ( لاییأس ) نفی  
( ایَّاسُ ) امر بی لام ( لییأس ) امر بالام ( لاتیأس ) نهی حاضر  
( اچوف و اوی ) خوف دن مشتق اولان صیغه لر در  
اسماً مشتقه سی ( خائف ) اصل ده خاوف اسم فاعل ( مخوف )  
اصل ده مخووف اسم مفعول ( مخاف ) اصل ده مخوف اسم ظرف  
( مخواف ) اسم آلت ( اخوف ) اسم تفضیل افعال مشتقه سی  
( خاف ) ماضی ( بخاف ) مضارع ( لم یخف ) جحد ( لایخاف )  
نفی ( خَفَ ) امر بی لام ( لیخف ) امر بالام ( لاتخف ) نهی حاضر  
( جحد ) لم یخف لم یخافا لم یخافوا لم تخف لم تخافا لم یخفن  
الخ مجهولی لم یخف لم یخافا لم یخافوا الخ  
( امر بی لام ) خف خافا خافوا خافی خافا خفن اصل ده اخوف  
اخوفا الخ واو حرکتنی ماقبلنه ویرلدکن صونکره الف کا  
قلب ایدلوب مفرد ده و جمع مؤنث ده اجتماع ساکنین اولورده  
الف نی حذف ایدلور باشقه لرده الف حالچه قالور صونکره  
همزه دن استغنا ایدلور \*

نون تأکید خفیفه خَافَنَّ خَافَنَّ خَافَنَّ مفرد مذکر جمع مذکر

مفرد مؤنث شدیدۀ خَافَنَّ خَافَنَّ خَافَنَّ خَافَنَّ خَافَنَّ خَافَنَّ  
 ( اجوف یائی ) هَيْبَةٌ مهابة ماده لرندن مشتق اولان کلمه لر  
 کبی اسماً مشتقه ( هائب ) اسم فاعل ( مهيب ) اسم مفعول  
 واسم ظرف ( مهيب ) اسم آلت ( اهيب ) اسم تفضیل  
 افعال مشتقه سی ( هاب ) ماضی ( يهاب ) مضارع ( لم يهاب )  
 جعد ( لا يهاب ) نفی ( هب ) امر بی لام ( ليهب ) امر بالام  
 ( لاتهب ) نهی حاضر

مهيب اسم مفعول اولغانده مهیوب اولوب امام سیبویه قاشنده  
 واو حذف ایدلوب مَفْعُل ورننده امام اخفش قاشنده یا حذی  
 ایدلوب مَفْعِل ورننده فالشدر مبيع داکی کبی ماضی هاب  
 هابا هابوا هابت هابتا هَيْنَ الخ

خَفِنَ هَيْنَ الخ برروش ایله اصلده خَوْفَنَ هَيْنَ اولوب  
 عین الفعل کسره سنی ماقبل لرینه نقل بعدنده التقا سا کینن  
 اولوب عین الفعلنی حذف ایدلور یا که اولکی بش صیغه کبی  
 ابتداده الف کا قلب ایدلوب اجتماع سا کینن سبیلی الفنی  
 حذف ایدلوب ماضی مکسور العین بولماقنه علامه اوچون  
 فاء الفعل کا کسره ویرلور \*

( ناقص واوی ) رضا ورضوان دن مشتق اولان کلمات در  
 اسماً مشتقه سی ( راض ) اسم فاعل ( مرضی ) اسم مفعول  
 ( مرضی ) اسم ظرف ( مرضاً ) اسم آلت ( ارضی ) اسم تفضیل

\* رضوان رضوان  
 ( مرضاة ) جوهری ننگ  
 فصل واوده ذکر  
 ایتما کنه بنا ناقص  
 واوی اولماقنی  
 تقنازانی تحقیق  
 ایتمشد ۵



\* ( یرضی ) اصلده  
یرضو واو ما قبله  
مضموم اولها یچ  
طرف کلمه ده اولسه  
یاغه قلب ایدلور  
اوشبو قاعده و فتنچه  
یاغه قلب ایدلوب  
یانی الف کا قلب  
ایدلمش در ۵

افعال مشتقه ( رَضِیَ ) ماضی ( یرَضِیَ ) مضارع ( لم یرَضَ )  
جحد ( لا یرضی ) نفی ( اِرَضَ ) امر بی لام ( لیرض ) امر بالام  
( لا تَرَضَ ) نهی حاضر رضی اصلده رَضَوَ واو کسره صوت نکند  
اولوب طرف کلمه بولسه یاغه قلب ایدلماک قاعده سیله یاغه  
قلب ایدلمش در مؤنث و ثنیه و جمع لرده مفرد مذکر کا تبعیت  
ایله قلب ایدلمش در باشقه تصرف لر دخی اوشبو قیاس ایله در  
( ناقص یائی ) اوچون خشیة دن مشتق اولان صیغه لر مثال در  
اسماً مشتقه سی ( خشیان ) صفة مشببه ( محشی ) اسم ظرف  
( محشاً ) اسم آلت ( آخشی ) اسم تفضیل • افعال مشتقه سی  
( خَشِیَ ) ماضی ( یَحْشِیَ ) مضارع ( لم یَحْشَ ) جحد ( لا یَحْشِیَ )  
نفی ( اِحْشَ ) امر بی لام ( لِحْشَ ) امر بالام ( لا تَحْشَ ) نهی حاضر  
( ماضی ) خَشِیَ خَشِیَا خَشُوا خَشِیتَ خَشِیتَا خَشِینَ الخ  
اعلال فقط خشواده در خشیوا اولوب یاغه ضمه ثقیل اولدقن  
ماقبلینه ویرلوب اجتماع سا کینن اولوب یا حذف ایدلمش در  
( امر بی لام ) اِحْشَ اِحْشِیا اِحْشُوا اِحْشِ اِحْشِیا اِحْشِینَ  
اِحْشَ اصلده اِحْشِیَ اولوب جزم قاعده سیجه اخیر کلمه  
معتل اولدقن یا حذف ایدلور • اِحْشُوا اصلده اِحْشِیُوا  
اولوب حرکت یانی طرح بعدنده التقاً سا کینن اولوب  
یانی ده حذف ایدلمش در \*

اَخْشَى اصل ده اِخْشِی اولوب کسره یاغه ثقیل اولدقندن  
کسره نی صونکره یاننک اوزنی اسقاط ایدلوب افعی وزننک قالمشدر

( لفیف مقرون ) قوۀ دن مشتق اولان صیغهلر کبیدر \*

اسماً مشتقه سی ( قوی ) صفة مشبهه ( مقوی ) اسم ظرف  
( مقوّا ) اسم آلت ( اقوی ) اسم تفضیل • افعال مشتقه

( قوی ) ماضی ( یقوی ) مضارع ( لم یقو ) محذ ( لایقوی )

نفی ( اِقو ) امر بی لام ( لیقو ) امر بالام ( لاتقو ) نهی حاضر

( لفیف مقرون ) اوچون حیاة دن مشتق اولان صیغهلر

دخی مثال اولور • اسماً مشتقه سی ( حی ) صفة مشبهه

( محیی ) اسم ظرف ( محیا ) اسم آلت ( اَحی ) اسم تفضیل

افعال مشتقه سی ( حی ) ماضی ( یحیی ) مضارع ( لم یحی )

جحد ( لایحیی ) نفی ( اَحی ) امر بی لام ( لیحی ) امر بالام

( لاتحی ) نهی حاضر

( ماضی ده ) ادغام برله حی ده کلمشدر امام جوهری ادغام نی

اکثر دیمشدر

( قوله تعالى ) وَيَحْيِي مَن حَيٍّ عَن بَيْنَةٍ كَبِيٍّ ادغام سز

دخی کلمشدر • حیوا خشوا کبی ادغام سزدر شاعر

وَكُنَّا حَسْبُنَا هُم فَوَارِسَ كَهْمَسٍ \* حَيُوا بَعْدَ مَا نُوَا مِنَ الدَّهْرِ

( عصر ) قولنده ادغام سز آیتمشدر وبعضلر ادغام برله

( قاعده ) لام برابرنک \*

اولان واوکسره

صونکنده واقع اولسه

یاکه دور توغچی

حرف بولوب ماقبلی

مضموم اولماسه یاغه

قلب ایدلور قوی

اصل ده قو و اولوب

اوشبو قاعده برله

اعلال ایدلمشدر

یقوی اصل ده یقوو

اولوب اوشبو قاعده

برله یقوی اولوب

یاسی الف کا قلب

ایدلمشدر ۵

( فوارس ) جمع فارس \*

کهمس نام قبیله در

قبیله دن بر فرقه نی

مدح در مال بیت

آنلری کهمس فارس

لری حساب ایتمز که

آنلر اولکاندن

صونک نیک ناملریله

کوب عصر لر ترک

قالدیلر ۵

\* مال بیت اشلرنده  
یمورطه باسقان  
کوارچین کبی  
عاجز بولدیلر  
دیمکدر ۵

حیونی ده جائز کورمشلر نظیری اولان عیوا کلماک سببندن  
قال عبید (عیوا بامرهم کہا \* عیت بیضتها الحمامة)

(ملتوی) اوچون وجی دن مشتق اولان صیغہ لر مثال در  
اسماً مشتقہ سی وج صفة مشبہہ (موجی) اسم ظرف

(اوجی) اسم تفضیل • افعال مشتقہ سی (وجی) ماضی  
(یوجی) مضارع (لم یوج) جحد (لایوجی) نفی (ایج)  
امر بی لام (لیوج) امر بالام (لانوچ) نہی حاضر \*

مضارع لردہ فاء الفعل مخدوف اولماوی عین الفعل اصلده  
مکسور اولما دقندن در

(صفة مشبہة) وج وجیان وجون وجیاً وجیوان وج  
وج اصلده وجی اولوب یاغہ ضمه ثقیل اولدقندن ضمه  
حذف ایدلوب یاہرله تنوین ساکنین اولوب یانی حذف  
ایدلش در مؤنث اولان وج اصلده حمر کبی وجی  
اولوب دخی وجی کبی اعلال لنوب وج قالمشدر

﴿باب خامس﴾ هر ایکاوی مکسور العین اولان فعل یفعل  
وزننده در نادر کلکان باب لر جمله سندن در (صحیح)  
مثالی نعومة دن مشتق اولان صیغہ لردر \*

اسماً مشتقہ سی (نعیم) صفة مشبہہ (منعم) اسم ظرف  
(انعم) اسم تفضیل • افعال مشتقہ سی (نعم) ماضی (ینعم)

مضارع ( لَمْ يَنْعَمْ ) جحد ( لَا يَنْعَمْ ) نفی ( اَنْعَمْ ) امر بی لام  
( لِيَنْعَمْ ) امر باللام ( لا تَنْعَمْ ) نهی حاضر \*

بوماده دورت باب اوزره کلمشدر باب ثانی دن رابع دن  
واشبو باب خامس دن ودخی نداخل بابین طریقی ایله ماضی

کسر عین ومضارع ضم عین ایله نَعَمْ يَنْعَمْ کلمشدر \*

( امر بی لام ) اَنْعَمْ اَنْعَمَا الخ باب رابع دن بولوینه بِنَا اَنْعَمْ  
دخی مستعمل در • عرب لرننک جاهلیتده کسر وفتح ایله

( عَمَّ صباحا ) دیو تحیه لرنده عَمَّ اَنْعَمْ دن مخفی در \*

وهم اوشبو تخفیف اوزره باشقه تصرف لرده کلور

امراً القیس

الْأَعْمُ صَبَاحًا أَيُّهَا الظَّلُّ الْبَالِي \* وَهَلْ يَعْنِي مَنْ كَانَ فِي الْعَصْرِ الْخَالِي \*

( مثال ) ارث وراثته دن مشتق اولان صیغه لر کی اسماً

مشتقه سی ( وارث ) اسم فاعل ( موروث ) اسم مفعول

( مورث ) اسم ظرفی ( میراث ) اسم آلت ( اورث ) اسم تفضیل

افعال مشتقه سی ( وِثْرَ ) ماضی ( یِثْرَ ) مضارع ( لم یِثْرَ )

جحد ( لایِثْرَ ) نفی ( یِثْرَ ) امر بی لام ( لیِثْرَ ) امر باللام

( لایِثْرَ ) نهی حاضر \*

مصدرده ارث اصلده وِثْرَ اولوب واوهمزه کاقلب ایدلشدر

رثه ده واوئی حذف ایدلوب عوضینه تاء صغیره کنورلشدر

\* کویا ( صباحک خیر

اولسون ای

ایسکورکان اثرلر

یعنی آنده بولغان

آدم لراوتکان عصرده

اولوب اوتکان آدم

خوش صباحلی

اولورمی البته

اولماس) دیمشدر ۵

(لَفِیْف مَفْرُوق) غه وَلِی وِلَایَۃ دِن مُشْتَق اَوَلان صِیغَه لِر مَثال دِر  
 اَسْماءُ مُشْتَقَه سی (وَلِی) صِفَۃ مُشَبَّهه (وَال) اِسْم فاعِل (مَوَلِی)  
 اِسْم مَفْعُول (مَوَلِی) اِسْم ظَرْف (مِیْلًا) اِسْم آلَت (اَوَلِی)  
 اِسْم تَفْضِیل . اَفْعال مُشْتَقَه سی (وَلِی) ماضِی (یَلِی)  
 مُضارع (لَمْ یَلِ) جَعَد (لَا یَلِی) نَفِی (لِ) اِمْرِی لَام (لِیَلِ)  
 اِمْر بِالَام (لَا تَلِ) نَهی حَاضِر . وَحِی یَحِی تَصْرِفَات چَه دِر

(بَاب سَادِس) هَر اِیْکَاوِی ضَم عِین اِیْلَه فَعْل یَفْعَل وَزَنَنَد دِر  
 (صَحِیح) شَرافَه دِن مُشْتَق اَوَلان کَلِمات کَبِی دِر

اَسْماءُ مُشْتَقَه سی (شَرِیف) صِفَۃ مُشَبَّهه (مَشْرُف) اِسْم ظَرْف  
 (اَشْرَف) اِسْم تَفْضِیل . اَفْعال مُشْتَقَه سی (شَرَف) ماضِی  
 (یَشْرُف) مُضارع (لَمْ یَشْرُف) جَعَد (لَا یَشْرُف) نَفِی  
 (اُشْرَف) اِمْرِی لَام (لِیَشْرُف) اِمْر بِالَام (لَا تَشْرُف) نَهی حَاضِر  
 (مُضاعِف) حَب مَحَبَّۃ دِن مُشْتَق صِیغَه لِر کَبِی دِر . اَسْماءُ مُشْتَقَه سی  
 (حَبِیب) صِفَۃ مُشَبَّهه (مَحَب) اِسْم ظَرْف (اَحَب) اِسْم تَفْضِیل  
 . اَفْعال مُشْتَقَه سی (حَب) ماضِی (یَحِب) مُضارع (لَمْ یَحِب)  
 جَعَد (لَا یَحِب) نَفِی (حَب) اِمْرِی لَام (لِیَحِب) اِمْر بِالَام

(لَا تَحِب) نَهی حَاضِر (مَثال وَاوِی) وَفَاۃ وَفُوحَه وَفُح  
 قَحَه دِن مُشْتَق اَوَلان کَلِمات دِر اَسْماءُ مُشْتَقَه سی (وَفاح) صِفَۃ  
 مُشَبَّهه (مَوْفَح) اِسْم ظَرْف (اَوْفَح) اِفْعال مُشْتَقَه سی  
 (وَفَّح) ماضِی (یَوْفَح) مُضارع (لَمْ یَوْفَح) جَعَد (لَا یَوْفَح)

وَفَاۃ وَفُوحَه وَفُوحَه  
 طَرَن قَانِی بُولُف

نفی ( اَوْفَح ) امر بی لام ( لبوقح ) امر بالام ( لاتوقح ) نهی حاضر  
( مثال یائی ) یسر دن مشتق اولان کلمات کبی در

اسماء مشتقه سی ( یسیر ) صفة مشبیه ( میسر ) اسم ظرف  
( ایسر ) اسم تفضیل . افعال مشتقه سی ( یسر ) ماضی  
( ییسر ) مضارع ( لم ییسر ) جحد ( لاییسر ) نفی ( اوسر )  
امر بی لام ( لییسر ) امر بالام ( لاتیسر ) نهی حاضر  
امر بی لام اصل ده ایسر اولوب یائی ماقبلی مضموم اولدقندن  
واوغه قلب ایدلش در

( اجوف ) طول دن مشتق اولان کلمات در اسماء مشتقه سی  
( طویل ) صفة مشبیه ( مطال ) اسم ظرف ( اطول ) اسم  
تفضیل . افعال مشتقه سی ( طال ) ماضی ( یطول ) مضارع  
( لم یطُل ) جحد ( لایطول ) نفی ( طُل ) امر بی لام ( لیطُل )  
امر بالام ( لاتطُل ) نهی حاضر  
( ناقص ) رخاوة دن مشتق اولان کلمات کبی در

اسماء مشتقه سی ( رَخَو ) صفة مشبیه ( مرخی ) اسم ظرف  
( ارخی ) اسم تفضیل . افعال مشتقه سی ( رَخَو ) ماضی  
( یرخو ) مضارع ( لم یرخ ) جحد ( لایرخو ) نفی ( ارخ )  
امر بی لام ( لیرخ ) امر بالام ( لایرخ ) نهی حاضر

اسم تفضیل ارخی ارخیان ارخون رخوی رخویان  
رخویات ارخی اصل ده ارخو اولوب واو الفکا قلب  
ایدلش در

( خاتمه ) مهموز اکثر احکامه صحیح مضاعف معتدل کبی

\*  
یسر و میسر  
و یسری آسان  
بولق ۵



بعض اشعارده ماضی ده مخذوف الهمزه اولمش دور اسمعیل  
بن بشار

(صاح) صاحب

مرخمیدر (قری)

قرده اولان بررانی

یاغه تبدیل ایله

حاصل اولمشدر

(حلاب) سوت

ساوغان ظرف مأل

بیست ای رفیق

حلابقه ساوغان

سوتنی یانکادن

جلین کا قایتارغان

راعی کوردنک یا

ایشندنکمی بولماس

محال در دیمک دره

يَا صَاحِ هَلْ رَيْتَ أَوْ سَمِعْتَ بِرَاعٍ رَدَفِي الضَّرْعُ مَا قَرَى فِي الْحِلَابِ

مذکور الهمزه دن امر اِراً اولور مخذوف دن ره اولور

هَاءُ وَقَفَ اَيْلَانُ تَصْرِفِي رَ رَيَا رَوُ رِي رَيَا رَيْنَ فَ

فَلَا فَوْفِي فَلَا فَلَنَ اَصْلُهُ اِرَائِي اِرَائِيَا اِرَائِيُو اِرَائِي

اِرَائِيَا اِرَائِيَنَ مفردنك لام الفعلني اسقاط بعدنك هر قايولارند

همزه ني حركتينى راغه نقل بعدنده حذف ايتساك اِر اِرِيَا

اِرِيُو اِرِي اِرِيَا اِرِيَنَ اولور اِرِيُو اِرِي ده ضمه وكسره

ياغه ثقييل اولد قلرندان حذف ايتكاج اجتماع سا كنين سببلى هر

ايكاوندك لام الفعلني حذف ايدلور اِرُو اِرِي قالور بارچه دن

امر همزه وصليه سنى لا حاجة اليها بولغانندان اسقاطله

رَ رَيَا رَوُ الخ قالور نون تاكيد خفيفه رَيْنَ رَوُ رَيْنَ

شديده رَيْنَ رِيَانِ رَوُ رَيْنَ رِيَانِ رَيْنَانِ \*

﴿ المرتبة الثانية ﴾ فى الثلاثى المزيد فيه ﴿

كلمه حريف نك زياده سى اوج نوع بولور كلمه اخرى غه

الحاق اوجون بولور • بونوع دن شَمَلَل ، حَوَقَل ، بَيْطَر ،

جَهَوَر ، قَلَنَس ، قَلَسَى ، اَوَّل ده لام ، ثابى ده واو ، ثالث ده

يَا ، رابع ده واو ، خامس ده نون ، سادس ده ياء زياده



ایدلکان مصدرلارده انحادی اولغان دَحْرَجَ کالحاق اوچون .

بو انواعی دهرج بابنده ذکر ایدرمز انشاء الله \*

ایکنچی نوع زیاده معنی ده زیاده اوچون بونوع یا مجرد تضعیف

حرف ایله اولور نچوک حرف اولسه ده فَرَحَ کبی . مجردی

فَرَحَ رانی تضعیف ایدلکان اولده لازم ایدی تضعیف

بعدنده متعدی اولغان \*

یایسه معدود اولغان اون حرف لاردن آرتدرمق برله بولور

بو حروف کا حروف زیاده دیرلار \*

الْيَوْمَ تَنْتَهِ ، سَأَلْتُمُونَهَا ، لَمْ يَأْتِنَا سَهْوٌ ، يَا أَوْسُ هَلْ

نِمْتُ ، هَوَيْتُ السَّمَانَ کلمه لاری ایله تعبیر ایدلکان حرف لاردن

ابوالعباس میرداستادی ابو عثمان مازنی دن حروف زیاده فی

سوردقده مازنی ، هَوَيْتُ السَّمَانَ فشیبتنی ، وَقَدْ كُنْتُ قَدِمًا

هَوَيْتُ السَّمَانَ دیمش . اوشبو مرتبه ثانیه ده زیاده معنی اوچون

بولغان مزید فیه لاری اون ایکی باب ایله ذکر ایدلور

مشتقات ده بر حرف زائد اولور بوقسم اوّل ، یا ایکی حرف

زائد اولور بوقسم ثانی ، یا اوچ حرف زائد اولور بوقسم

ثالث ، اقسام ثلثینی ترتیب ایله بیان ایدلور \*

القسم الأوّل بر حرف زائد اولغان باب لار

### ❁ الباب الأوّل باب الافعال ❁

بو باب ننگ جمیع مشتقاتنده برهمزه قطعیه آرتدرلمش دور

سیمزلرنی سویدم  
منی قارتایتدیلر  
ایسکیده ده  
سیمزلرنی سویر  
ایدم دیمک در ۵

مثلاً اصل ده اسم فاعل = مَافَعْلٌ ، اسم مفعول اسم ظرف  
 مشترك اولوب مَافَعْلٌ در ماضی = اَفْعَلْ ، مضارع = يَافْعَلُ ،  
 امر بی لام = اَفْعَلْ ، امر بالام = لِيَأْفَعْلْ ، جحد = لم  
 يَأْفَعْلْ ، نفی = لا يَأْفَعْلْ ، نهی = لا تُأْفَعْلْ ورنلرنک اولورلار  
 ولكن مضارع ننگ واحد متکلم صیغه سنده اَفْعَلْ اولماقله اجتماع  
 همزتیننی ثقیل کوروب حرف زائد اولغان همزهنی حذف  
 ایتوب و آنکار تبعیه باشقه مضارع لرده حذف ایتکانلار . اسم  
 فاعل اسم مفعول لار دخی صیغه جهتندن مضارع کاتبعدور .  
 بس آنلارده ده همزه حذف ایدلمش دور . اوشبو افعال  
 بابندان اولان صیغه لرننگ هر قایوسنک اوشبو قیاس اوزره در .  
 امر لارده کتورلکان همزه قطعیه مفتوحه اوشبو حذف ایدلکان  
 همزه دور . امر استخراجنده مضارع ننگ اصل صیغه سنه قاراب  
 اعتبارده جائزدر مثلاً تَأْكُرِمُ دِن امر آلمق اولساق حرف  
 مضارعتنی حذف و اخیر کلمهنی جزم ایتساک اَكْرِمُ صیغه سی  
 حاصل بولور \*

### ❦ فصل فی معنی الباب ❦

همزه نی زیاده قیلماق تورلی معنالار اوچون بولور تعدیه  
 اوچون بولور یعنی اولده لازم بولغان فعل بر مفعول کا  
 متعدی بولوب اولرور . اَذْهَبْتُ زَيْدًا فَذَهَبَ ، اَجْلَسْتُ

فَجَلَسَ كَبِي ، ذَهَبَ = باردی ، جَلَسَ = اوتوردی ، لازم  
 معنالار اذهبت = یباردم ، اجلس = اوتورتدم زیدنی ،  
 معنالار نه متعدی اولغان بر مفعول کا . اگر اولده بر مفعول کا  
 متعدی بولسه همزه سببلی ایکی مفعول کا متعدی بولور .  
 حفر زید بُثْرًا = زید قازودی قیونی ، حفر بر مفعول کا  
 اوتمش احفر عمرو زیدًا بُثْرًا کبی عمرو زید کا قازدردی  
 قیونی ، یعنی عمرو زیدنی قیو قازوچی قیلغان ( ترکیبده )  
 زیدًا بُثْرًا هر ایکای مفعول بولغانلار . اگر اولده ایکی  
 مفعول کا اوتکان بولسه همزه سببلی اوچ مفعول کا اوتار .  
 علمت زیدًا فاضلاً = زیدنی فاضل دیوب بلم ، زیدًا  
 فاضلاً ایکسیده مفعول لاردور اَعْلَمْتُ عَمْرًا زیدًا فاضلاً =  
 عمرو کا زیدنی فاضل دیو بلمدم ، زیدننک فاضل بولماقنی  
 عمرو بلکان بولادور عَمْرًا زیدًا فاضلاً اوچ مفعول بولورلار \*  
 ۲ وزیاده همزه گاهها اولده متعدی اولغان فعلنی لازم قیلماق  
 اوچون بولور . کَبِهَ الله = یوز توبان ایتدی اول منی  
 الله تعالی ، فَاکْبَّ = بس یوز توبان اولدی اول من ،  
 عرضته = ظاهر قیلدم اول نرسهنی ، فَأَعْرِضْ = بس ظاهر  
 بولدی اول نرسه ، قَشَعَتِ الرِّيحُ السَّحَابَ = یل تارقاندی  
 بلوتنی ، فَأَقْشَعْ = یل تارقالدی اول بلوت ، هجر دلاری

متعدی مزیدلاری لازم بولغاندور . اوشبو اوج مثالدن  
ما عدا مسموع توکل دور \*

۳ و زیاده همزه گاه مفعولنی بر صفت اوزره تابعنی بیان  
اوچون بولور اصل فعل کا فاعل بولماق صفتی بولور اگر  
اصل فعل لازم بولسه ، آسمنت زیداً = زیدنی سمین تابدوم ،  
ابخلته = آنی بخیل تابدوم اگر اصل فعل متعدی اولسه

مفعول بولماق صفتی اوزره تابعنی اوچون بولور ، احمته =  
آنی محمود تابدوم . وبعض اوقانده نفس افعلدن مفعول  
صفتی اوزره تابعنی اوچون کلور ، افحمته کبی = آنی مفحم

یعنی اسکات ایدلمش تابدوم دیمک \*

عمر و بن معدی کرب - مجاشع بن مسعود السلمی دن حاجت  
استاب - ویردکنده اینکلن ( لله درکم یا بنی سلیم سألناکم  
فما ابخلناکم وقاتلناکم فما اجبناکم وهاجیناکم فما افحمناکم .  
ما ابخلناکم ما وجدناکم بخلاء - ما اجبناکم ما وجدناکم جبناً

ما افحمناکم ما وجدناکم مفحمین ) تفسیرلارنده دور \*

گاه زیاده همزه مفعولنی اصل فعل کا عرض اوچون کلور \*  
ابعت الفرس = فرسنی بیع اوچون عرض ایتدوم ،

اقتله = آنی مقتول بولماق غه عرض ایتدوم \*

۵ و کاه فاعل ننک مشتق منه صاحبی بولوب اورلمکی اوچون کلور

الْحَمَّ زَيْدٌ = زید لحمی بولوب اورلدى ، أَطْفَلَتِ الْمَرْأَةُ =  
خانون طفللى بولدى \*

۶ وفاعل ننگ اصل فعل وقتنه يتماكنى بيان اوچون بولور  
أَحْصَدَ الزَّرْعُ = ايگون حصاد اورمق وقتنه يتشدى ،  
أَجَزَمَ التَّخْلُ = خرما كيسماك وقتنه يتشدى \*

۷ وفاعل ننگ مشتق منه بولغان وقت كا كرماك اوچون بولور  
أَصْبَحَ الرَّجُلُ وَافِجِرَ وَاشْهَرُ = ايرته وقتنه وتاناك وآى غه  
كردى ديمك \*

۸ واصل فعلنى ازاله وسلب اوچون كلور أَعْجَمْتُ الْكِتَابَ =  
كتاب ننگ عجمه لكنى التباسنى ازاله ايتنوم ، أَشْكَيْتُ  
زَيْدًا = زید ننگ شكائتنى بتوردوم \*

۹ وكاها مجرد بولغان فعل معنا سنده بولوب محض تحسين لفظ  
اوچون بولور أَقْلْتُ الْبَيْعَ = بيعنى اقاله قيلدوم يعنى قايتاردوم ،  
أَوْشَبُوْا مَعْنَالَارَ هَرِّ قَايُوسَى سَمَاعَى دُورَ بُو مَعْنَالَارْدَه مَسْمُوعَ  
بولغان صيغه لارنى اول معنا لارده استعمال جائز اولماس \*

\* قُلْتُ الْبَيْعَ مَعْنَا سَنَه  
در ۵

### ❁ فـ ص ل فى الامثله ❁

سالم اوچون ، اكرم = ماضى ، يكرم = مضارع ، اكرام =  
كرامة مصدر ، مكرم = اسم فاعل ، مكرم = اسم مفعول اسم  
ظرفى مصدر ميمى آرا لارنده مشترك ، لن يكرم = مضارع  
منصوب ، لم يكرم = جمحد ، لا يكرم = نفى ، اكرم = امر

بی لام ، لیکرم = امر بالام ، لا تکرّم = نهی حاضر \*  
 مضاعف ، احب = ماضی ، يحب = مضارع ، احباب = مصدر ،  
 محب = اسم فاعل ، مُحَبٌّ = مشترک ، لن يحبَّ = منصوب ،  
 لم يحب = جمید ، لا يحب = نفی ، احب = امر بی لام ، ليجب =  
 امر بالام ، لا تحب = نهی حاضر \*

هر قایولارند باً اولی حرکتنی ماقبلینه ویروب ادغام ایدلمشدر  
 فَرَّ یَفِرُّ ماده سنده ادغام وفك ادغام موضع لاری مونده ده  
 شول روشلی دور \*

قاعده مجرد مضاعفنده کی کبی مزید فیه مضاعفنده ده کاها  
 متجانس ثانی نی ابدال قیلنور املیت کبی اصلده املت  
 اولوب ادغام متمنع اولوب تلفظغه ثقیل اولدقندان لام  
 ثانیه نی یاغه ابدال قیلنمش دور أَحَسَّیتُ بالخیر دیرلار ،  
 أَحَسَّستُ دَن ابدال ایدولمشدر حرف تضعیفی ابدال ایتمك  
 باشقه باب لارده ده کلور . تَقَضَّى البازی = تَقَضَّضْ نَنك ضاد  
 ثانیه سنی ابدال برلان ، تَلَعَّیتُ = تَلَعَّتُ بدلنده رباعیده ،  
 دَهَدَّیتُ = دَهَدَّهتُ بدلنده ، صَهَّصَّیتُ = صَهَّصَّهتُ بدلنده \*

( وکاه احد متجانسین نی حذف ایدلور ابو زبیده )  
 خَلَا إِنَّ الْعِثَاقَ مِنَ الْمَطَايَا أَحْسَنَ بِهِ فَهِنَّ إِلَيْهِ شَوْسُ  
 احسن اصلده احسن اولوب سین اولی حرکتنی ماقبلینه  
 ویردکن صونکره بر سین نی حذف ایدلمش دور \*

\* ( عِثَاق ) پاکیزه  
 توه معناسنه اولان  
 عِثَاقُ جمعیدر  
 شَوْسُ کوز اوچی  
 برله قار اوچی  
 معناسنه اولان شَوْسُ  
 جمعیدر ( به الیه )  
 ضمیر لری بیت  
 سابقده اولان اسدکا  
 راجع در مآل بیت  
 بخشی توه لر  
 آرسلاننی کورکاج  
 قورقمای آنکار کوز  
 چیتی برله کنه  
 قارایلار دیمکدر ۵

مثال واوی ، اَوْجِبَ ، يُوجِبُ ، اِجَابَ ، مُوجِبٌ ، مُوجِبٌ ،  
لَمْ يُوجِبْ ، لَا يُوجِبُ ، اَوْجِبْ ، لِيُوجِبْ ، لَا تُوجِبْ ،  
اِجَاب اصلده اوجاب واوساکن ماقبلی مکسور اولدقندنان  
یاغه قلب ایدلمش دور

مثال یائی ، اِیْسِرْ ، یُوسِرْ ، اِیْسَارًا ، مُوسِرٌ ، مُوسِرٌ ،  
لَمْ یُوسِرْ ، لَا یُوسِرْ ، اَیْسِرُ ، لَیْوَسِرُ ، لَا تَوسِرُ \*  
یُوسِرُ اصلده ییسِرُ اولوب یاء ساکن ماقبلی مضموم  
اولدقندنان یاغه قلب ایدلمش دور . باشقه ماده لارده  
اوشبوروشچه دور \*

اجوفی واوی ، اقام ، یقیم ، اقامه ، مقیم ، مقام ، لم یقم ،  
لا یقیم ، اقم ، لیقم ، لا تقم \*

اقام ، اقاما ، اقاموا ، اقامت ، اقامتا ، اقمین ، اقامت الخ \*  
اقام اصلده اقوم حرکت واونی ماقبل کا ویروب واواصلده  
حرکتلی بولماقله الف کا قلب ایدلور یخاف اعلالی کبی \*  
یقیم اصلده یقوم حرکت واونی ماقبلنه ویرلوب واوساکن  
ما قبلی مکسور اولدقندنان یاغه قلب ایدلور \*

اقامه اصلده اقوام حرکت واونی ماقبلنه ویروب واونی الف کا  
قلب ایدلکاچ اجتماع ساکنین بولور امام خلیل وامام سیبویه  
مصدر الفنی حذف ایدوب اخیرنه عوض اوچون تاء  
کلتور لر افعلة وزننده قالور امام اخفش عین الفعل اولغان

الفی حذف اینار تا عوض ایله افاله وزننده اولور  
لم یقم مضارع حالنده یقیم اولوب جازمه سبیلی لام الفعل ساکن  
اولغاچ اجتماع ساکنین اولوب عین الفعل محذوف اولور  
امرلرده نهی لرده اوشبو قیاس اوزره دور. اجوف یائی

آرَبَ ، یُرِیْبُ ، اِرَابَةً ، مُرِیْبٌ ، مُرَابٌ ، لَمْ یُرِیْبْ ، لَا  
یُرِیْبُ ، اَرَبٌ ، لَیْرِیْبُ ، لَا تُرِیْبُ \*

(فائده) ثلاثی مزید نیک افعال اَفْعَالُ انفعال استفعال  
باب لارنده معتل العین صیغه لارنده عین اعلال ایدلور ،  
اقام یقیم ، اکتال یکتال ، انقاد ینقاد ، استقام یستقیم کیی  
باشقه باب لارده اعلال ایدلمس ه

افعال بابندان اعلال ایدلمکان شاذ اولغان ماده لارده واردور ،  
اخیلت ، اغیلت ، اغیمت ، اطیبت ، احوشت ، اطولت ،  
احولت کیی بونلر اعلال برله ده اعلال سزده مسموع اولملردر  
( امرؤ القیس )

فَمِثْلِكَ مَبْلًی قَدْ طَرَقْتُ وَمَرَضِعُ فَالْهَيْتُهَا عَنْ ذِي تَمَائِمٍ مَحُولٌ  
محول بدلنه امام اصمعی محیل روایت ایتمشدور \*

افعال استفعال دان اعلال سز صیغه لار علی الشذوذ مسموع دور  
(ناقص) اهدی، یهدی، اهدا، مهدی، مهدی، لم یهد،  
لا یهدی، آهد، لیهد، لا تهی \* ماضی مجهولی اهدی،  
أهدیا، اهدو، الخ \* مضارع مجهولی یهدی، یهدیان،

\* سنک کیی کوب حامل  
ومرضع خاتونلرغه  
یولقوب بر یا شلیک  
بتی لر تاغولغان  
بالا لرنندن غافل  
ایتدوم دیمک در ۵



يَهْدُونَ، الخ \* اهدأ اصلده اهدای دور یانی الف زائد  
 صوتکننده اولدقتدن همزه که قلب ایدلش \* مهدي اصلده  
 مهدي اولوب یاغه ثقیل اولان ضمهنی حذف بعدنده اجتماع  
 ساکنین سبیلی یای حذف ایدلش دور \* مهدي، مهديان،  
 مهديون، مهديه، مهدينان، مهديات \* مفعي، مفعلان،  
 مفعون الخ \* مهديون اصلده مهديون دور یا ضمه سنی ماقبلنه  
 ويروب التقاء ساکنین سبیلی یانی حذف ایدلش دور \*  
 امر بي لام اهد، اهديا، اهدوا، اهدي، اهديا، اهدين،  
 اهد اصلده اهدي دور اخير کلمه اولان حرف علتی  
 امر قاعده سچه اسقاط ایدلش دور \*

اهدي اصلده اهدی یاننک کسره سنی اسقاط ایله اجتماع  
 ساکنین اولغاچ لام الفعل اولغان یاء مذکورهنی حذف ایدلش \*  
 (لغيف مقرون) اروي، يروي، اروا، مروى، مروى، لم يرو،  
 لا يروي، ارو، ليرو، لا ترو \*

أحيى، يحيى، أحيأ، يحي، أحيأ، لم يحي، لا يحيى، أحي،  
 ليحي، لا يحيى ماده لری ده لغيف مقرون اوچون امثله دور \*

(لغيف مفروق) أوصى، يوصى، أوصأ، موصى، موصى، لم يوص،  
 لا يوصى، أوص، ليوص، لا توص \*

أيدى، يودى، أيدأ، مودى، مودى، لم يود، لا يودى، أيد،

لُیوْد، لاتود ماده لاری دخی لفیف مفروق امثله سندن دور\*  
 بودی اصلده ییدی اولوب یاء ساکنه ننگ ما قبلی مضموم  
 اولدقندن واوغه قلب ایدلش دور\* باشقه تصرفلرده  
 دخی اوشبو قیاس ایله دور امر بی لام لر یاسی واوغه قلب ایدلکان  
 مضارع لردن مأخوذ اولسه لرده آنلرده یاء حالچه قالش دور  
 سبب قلب اولما دقندن\* اوشبو ماده لرننگ هر قایسی  
 تصرف لرینی واعلال لرینی اهدی یهدی وفقچه و مجردده  
 ذکر ایدلکان قواعد مقتضاسچه متعلم استخراج واجراً  
 اینکای \*

### ❁ الباب الثانی باب التفعیل ❁

بو باب ننگ جمیع مشتقاتنده تضعیف طریقیله عین برابرنگ  
 بر حرف آرتدرلش دور اسم فاعل مفعِل، مشترک اوچون  
 مفعِل، ماضی فعل، مضارع یفعل، امر فَعِل، امر بالام لیفعل،  
 وزنلرنک اولور \*

### ❁ فصل ❁

حرف زائد اولان عین اولی می یا که عین ثانیه می صرفیون  
 آراسنده اختلاف اولمشدور بعض صرفیین عین اولی زائد  
 دیمشدر ثلاثی فعل لارده اصل قاعده عین الفعل حرکت لی  
 اولمق بس حرکت لی اولان عین ثانیه می حرف اصلی، وساکن  
 اولان عین اولی می زائد دیمک اولی دور دیمشدر

وبعضلر سبب زیاده تکرار - تکرار عین ثانیه ایلان حاصل  
بس آننک زیاده سی اولی دیملر \*

### ❁ فصل فی معنی الباب ❁

اوشبو باب کاها مجرد تعدیه اوچون کلور فرحت زیدا  
شادلندر دم زیدنی مجردی فرح دور شادلندی معناسند غیر  
متعدی . وتکثیر فعل اوچون یعنی اصل فعلنی کوبایتناک  
اوچون کلور طوؤفت کبی کوب طواف قیلدم دیملک  
وتکثیر فاعل اوچون کلور مَوْنَتُ الْأَبْلِ کبی کوب نوه لار  
اولدی دیملک اوشبو تمویت تکثیر اصل فعل اوچوندک کلور

### ❁ شاعر ❁

فَعْرُوةٌ مَاتَ مَوْنًا مَسْتَرِيحًا \* وَهَآ أَنَا إِذَا أَمُوتُ كُلَّ يَوْمٍ \*

وتکثیر مفعول اوچون کلور غَلَقْتُ الْأَبْوَابَ کبی کوب  
ایشک لرنی باغلادوم دیملک بر ایشک باغلاسه غَلَقْتُ  
دیولماس بلکه غَلَقْتُ دیرلار \* ودخی مفعولنی اصل فعل که  
نسبت اوچون کلور فسقت زید ازیدنی فسق غه نسب ویردم  
کَفَرْتُهُ آنی کفر کا نسبت ویر دوم دیملک \*

وسلب اوچون کلور، جَلَدْتُ الْبَعِيرَ کبی = نوه ننک جلدنی  
ازاله قیلدم طونادم دیملک، قَرَدْتُهُ نوه ننک قَرَادِنِی قند اله سنی  
سلب ایندم \*

\* اوشبو مثال ده فاعل  
بر متکلم واحد دور  
اوزینه تکرار موتنی  
نسبت ویرکان دور  
عروء اولدی بتدی  
راحت امامن هرکون  
قات قات اولمکده  
من دیملک در ۵

فاعلننك مشتق منہ صاحبی اولوب اور لما کی اوچون کلور، ورقّت  
الشجرة آغاچ یغراق صاحبی اولدی \*

فاعلننك مشتق منہ کا اوخشامقی اوچون کلور، قوس الرجل  
ایر قوس کبی بولدی بوکر ایدی دیمک \*

فاعلننك مشتق منہ اولان موضع طرفنه یورما کی اوچون کلور،  
کوف کوفه کا کندی، فوز مغازه کا یوردی دیمک

واصل فعل معناسنه کلور، زیلت الشیء کبی زلته معناسنه  
اول نرسه فی تارتقاتدم دیمک

ویاشقه معنالر اوچون ده مسموع اولمش دور

### ❁ فصل فی الامثله ❁

( سالم ) صرح ، یصرح ، تصریحاً ، مصرح ، مصرح ، لم

یصرح ، لا یصرح ، صرح ، لیصرح ، لا تصرح

مضاعف جدد ، مجدد ، تجدیداً باشقه ماده لارینی تصریح

ماده سنه قیاس ایله استخراج ایدلور

( مثال واوی ) وحد ، یوحد ، توحیداً \*

( مثال یائی ) یسر ، ییسر ، تیسیراً \*

( اجوف واوی ) صوب ، یصوب ، تصویباً \*

( اجوف یائی ) طیب ، یطیب ، تطیباً \*

( ناقص ) ربی ، یربی ، تربیه ، مربی ، مربی ، لم یرب

لَا يَرْبِي ، رَبِّ ، لِيَرْبِ ، لَا تَرْبِ \*

ناقص لردن مصدر تفعله وزننده کلور لفیف لر دخی ناقص

کبی در ، لفیف مقرون سوی ، یسوی ، تسویة ، مسوی

مسوی ، لم یسوی ، لا یسوی ، سو ، لیسو ، لانسو \*

ودخی حی ، یحیی ، تحیه ، می ، میا ، لم یحیی ، لایحیی ،

حی ، لیحیی ، لائحی ، مصدر تحیه اصل ده تحیه اولوب یا اولی

کسره سنی حاغه ویرلوب یانی یاغه ادغام ایدلکان دور \*

لفیف مفروق وفی ، یوفی ، توفیه ، موفی ، موفی ، لم یوفی

لایوفی ، وفی ، لیوفی ، لاتوفی \*

### ❁ الباب الثالث فی المفاعلة ❁

بو بابتده حرف زائد فاء الفعل صوکننده بولغان الف دور فاعل

ماضی ، یفاعل مضارع ، مصدر مفاعلة ، فعلا لایعلا ، اسم فاعل

مفاعل ، مشترك مفاعل ، جحد لم یفاعل ، نفی لا یفاعل ، امر

بی لام فاعل ، امر بالام لیفاعل ، نهی حاضر لاتفاعل وزنلرنن

اولور هر امثله نی اوشبو اوزان کا تطبیق ایدلکلی \*

### ❁ فصل فی معنی الباب ❁

مفاعله بابی اکثرده فاعل برله مفعول ننگ اصل فعلده

اشراک لاری اوچون بولور ظاهرده برسی فاعل آخری

مفعول بولوب ضمنا فاعلی ده مفعول مفعولی ده فاعل بولور  
ضارب زید عمرا کبی صوغشدی زید عمروکا، فی الحقیقه  
زید عمرونی عمرو زیدنی صوقغان بولادور بعض اوقاتده  
فعل مجرد برطرفدن صادر بولوب مستعمل بولور، قاتله الله  
کبی الله آنی قتل ایتسون دیمک \* قتل الله طرفندن بولور \*  
عافاک الله ده اوشبو قبیل دن دور \* وکاهها فعل معناسنده تکثیر  
اوچون کلور ضاعف الله اجره کبی \* ضعیف معناسنده الله  
تعالی آننک اجرنی ننک اضعافنی کوب قیلسون دیمک \*  
وکاهها فعل معناسنده کلور، سافر کبی سفر معناسنده سفر  
ایتدی \*

### ❁ فصل فی الامثله ❁

( سالم ) سافر ، یسافر ، مسافرة ، لم یسافر ، لا یسافر ،  
سافر ، لیسافر ، لا تسافر = سافرننک مجهولی سوفر کلور  
ما قبل اخیرنی کسرلی اؤل کلمهنی ضمهلی ایدوب الفنی  
واوغه قلب ایتمک برله \* مضاعف حاب

يُحَابُّ مُحَابَّةً مُحَابٌّ لَمْ يُحَابَّ لَا يُحَابُّ حَابٌّ لِيُحَابَّ لَا تُحَابُّ .  
ماضی وامر بی لام بر صورتده دور . ماضی ننک اصلی حاب  
بأ اولی حرکتنی طرح ایدوب ادغام ایدلش دور . ماضی ده  
بش صیغه ده ادغام اولوب اوشبوروشلی تخریج ایدلور . مجهولی  
حُوبٌ اصل ده حُوبٌ معلوم روشلی ادغام ایدلور . بوباب

مضاعف لرنده اجتماع ساکنین متحقق دور لکن هر ماده ده  
 ساکن اول حرف مد ساکن ثانی مدغم در جائز بولغان  
 اجتماع ساکنین در میباشند ذکر ایدلدی . مضارعده معلوم  
 و مجهولی بر صورتده در مکرفک ادغام بولغان ایکی جمع  
 مؤنث لرده آیرلورلر مُحَابَّ معلوم بولسه اصلده یحَابُّ .  
 مجهول بولسه یحَابُّ ماضی روشنچه ادغام ایدلور . اسم  
 فاعل اسم مفعول اسم ظرف مصدر میمی دخی بر صورتده  
 اولورلر مُحَابَّ اسم فاعل بولسه اصلده مُحَابِّب مشترک بولسه  
 مُحَابِّب در حَابَّ امر بولسه اصلی حَابِّب دور . اهل حجاز  
 مفرد مذکر نی اوشبو روشلی ادغام سز استعمال ایدرلر ،  
 جحد امر بالام نهی حاضر مفرد لری کبی بتوتیمیم بآئانیه کا  
 اخف حرکات بولغان فتحه ویروب ادغام ایدوب حَابَّ دیرلر  
 یا که ساکن نی تحریک قلغانده اکثرده کسره بیرلک عادت  
 بولغاندن کسره برله ادغام ایدوب حَابَّ دیورلر عین مضارع  
 مضموم بولغانده عین کا ایارتوب ضمه برله ادغام ایتمک ده  
 وارد ثلاثی مجرد نیک باب اولنده تفصیلی اوندی جمع مؤنث  
 مخاطبات ده بالاتفاق فک ادغام برله حَابِّین دیورلر

( مثال واوی ) وَاطَّبَ یُوَاطِّبُ مَوَاطِبُهُ مَوَاطِبُ مَوَاطِبُ لَمْ  
 یَوَاطِّبْ لَیَوَاطِّبْ وَاطَّبَ لَیَوَاطِّبْ لَا تَوَاطِّبْ . وَاطَّبَ مَجْهُولِ  
 وَوَاطَّبَ در یَوَاطِّبُ مَجْهُولِ یَوَاطِّبُ در ( مثال یای ) یَاسَرَ

يُبَاسِرُ مِبَاسَرَةً مِبَاسِرٌ الخ ( اجوف واوی ) جَاوَبَ يُجَابِبُ  
 مُجَابِبَةٌ الخ ( اجوف یا ی ) طَايِبٌ يَطَايِبُ مَطَايِبَةٌ الخ ( ناقص )  
 حَابِيٌ يُحَابِيُ مُحَابَاةٌ مُحَابِيٌ مُحَابِيٌّ لَمْ يُحَابِ لِأَيُّحَابِيٍّ حَابٍ لِيُحَابِ لِاتِّحَابِ  
 حَابِيٍّ اَصْلُهُ حَابُودَرٌ وَاوَدُورَتَجِي حَرْفٌ بُولُوبٌ اخِيرُ كَلِمَتِهِ  
 بُولُغَانٌ اوچُونِ يَاغِهْ قَلْبٌ ايدَلُورِ صُونُكِرِهْ يَانِي الْفِ كِهْ قَلْبِ  
 ايدَلُورِ . باشقه تصرفلرده ده اوشبو قياس اوزره در

( لَفِيفٌ مَقْرُونٌ ) دَاوِيٌّ يَدَاوِيٌّ مَدَاوَاةٌ مَدَاوِيٌّ مَدَاوِيٌّ  
 لَمْ يَدَاوِ لَيَدَاوِيٍّ دَاوٍ لَيَدَاوِ لِأَنْدَاوِ ( لَفِيفٌ مَقْرُونٌ ) وَالِيٌّ  
 يُوَالِيٌّ مَوَالَاةٌ مَوَالِيٌّ مَوَالِيٌّ الخ ❁ الْقِسْمُ الثَّانِي ❁ اِيكِي حَرْفٌ  
 زَائِدٌ اُولُغَانٌ ثَلَاثِيٌّ لَرِ ثَلَاثِيٌّ مَزِيدٌ فِيهِ نَنْكَ اُونِ اِيكِي بَابِي  
 صَانَاوَدَه سَهْلٌ اُولُفٌ اوچُونِ قِسْمٌ ثَانِيٌّ وَثَالِثٌ بَابِلَرِنِيْدَه قِسْمٌ  
 اَوَّلٌ بَابِلَرِنِيْهْ قَوْشُوبٌ صَانَايِمَزْ

(الباب الرابع باب الافتعال فصل) بوبابده حرف زائد لر  
 همزهء وصليه ايله فادن صونكره اولغان تادر . لكن همزهء  
 زائده وصليه اولدقندن مابعد همزهءى ماقبلنه وصل اينكاندن  
 ساقط اولور . اِحْتَسَبَنِي اَوْلَدَه بُولُغَانِ كَلِمَهْ كَا يَاكِهْ حَرْفِ كِهْ  
 وصل ايدلسه همزه ايتولماس الرجل اِحْتَسَبَنِي وَاِحْتَسَبَنِي كِي .  
 بِحْتَسَبِ دَهْدَه ماضى كِي حَرْفِ مُضَارَعَتِ عَقِيْبِنْدَه همزهء زائده  
 وار حكمنده در مابعد همزه اولان حانى ماقبلى اولان ياغه  
 وصل قلوب تلفظ ايتوبرله لفظه ساقط اولشدر حائِنَكَ حَرْفِ



مضارعت کا اتصالی هروقت بولوب همزه اصلا تلفظ ایدلمان  
 اوچون کتابتدهده اسقاط ایدلکاندر . ماضی بعض اوقاتده  
 اول کلامده بولوب همزه تلفظ ایدلادر شول سببدان کتابتده  
 اسقاط ایدلادی . اوز نکنه ایتک ممکن اولوردای بولوب  
 تورسون اوچون . اسم فاعل اسم مفعول وباشقه مشتق لر  
 مضارع قیاسیچهدر

### ( فصل فی معنی الباب )

افتهال بابی غالبامطاوعت اوچون بولور ( مطاوعت ) اطاعت  
 ایدشماک بو اورنده فعل متعدی دن مفعولده حاصل بولغان  
 اثرنی بیان ایتک مراددر زید برنرسه نی جمع قلمق برله  
 اول نرسه جیولسه زید جمع الشیء فاجتمع دیرلر زید مطاوع  
 شیء مطاوع بولور اجتماع صیغه سی شیء ننگ مطاوع ایرکانینی  
 بیان ایدادر . غمته فاغتم قایغورتدم آنی بس اول قایغوردی  
 . فاسی ( ولم نر ) حروفندن برسی بولغان فعل ننگ مطاوعی  
 اکرده افتهال بابندن کلور انفعال دن کلماس وصلته فاصل  
 توتاشدردم آنی بس توتاشدی لآمت الجرح فالنام جراحت نی  
 اونکالدردم بس اونکالدی محوت الباطل فامتجی باطل نی یوغالتندم  
 بس یوغالدی مونده انعمی ده کلمشدر نفیته فانفی  
 یوغالتندم آنی بس یوغالدی رمیت به فارتمی آتدم آنی بس  
 آتدی

افتعال کاھا اِتَّخَذَ اوچون کلور . یعنی مصدرنی  
 اصلندن اخذ اوچون کلور ، اِشْتَوَيْتَ اللَّحْمَ = ایتنی  
 شواتوندیم یعنی کباب ایتیم ، اِخْتَبَرْتُ الدَّقِيقَ = اوننی  
 اِکْمَکَ ایتیم وکاھا تصرف و مبالغه اوچون کلور اکتسب  
 کبی ، اِجْتِهَادَ و مشقت ایلله کسب ایتدی دیمک ، وکاھا  
 تَفَاعَلَ معناسنده فعلننک طرفین دان صدوری اوچون کلور ،  
 اِعْتَوَرَ اُجْتَوَرَ کبی تعاور نوبتلاشدی تجاور کورشی بولوشدی  
 اِخْتَصَمَ تَخَاصَمَ مخاصمه قیلشدی دیمک . باشقه معنی لراوچونده  
 وارد اولور

## ❁ فصل ❁

افتعلننک فاسی برابرنده (ص) یا (ض) یا (ط) یا (ظ) توشسه  
 ناءٌ افتعلنی ( ط ) غه قلب ایدلور مذکور دورت حرف کا  
 حروف اطباق دیرلر صالح مادهسی ننک افتعالنده اصطلاح  
 بصطلاح اصطلاح الخ دیرلر اصلده اصباح یصباح اصطلاحا  
 کاھا طاً مهملهنی صاد مهمله کا قلب بعدنده ادغام ایدوب  
 اصباحده کلمشدر ضرب مادهسنده اضطرِب الخ وکاھا طانی  
 ضادقه قلب و صونکره ادغام ایدوب اَضْرَبَ کلمشدر طرد  
 مادهسنده اَطْرَدَ الخ اطترد اولوب تانی طاغه قلب ایتکاج  
 طاده ادغام ایدلکان ظلم مادهسنده اظلم الخ ظاً معجمهنی  
 طاغه ادغام برله اَطْلَمَ الخ ودخی طانی ظاً معجمه کا قلب

وادغام ایله اظلم ده کلمشدر

زهیر شعرنده اوچ تورلی روایت کلکان

(هوالجوادُ الذی یُعْطِیْکَ نَائِلَهُ \* عَفْوًا وَیُظْلِمُ أَحِبَّائًا

فَیُظْلِمُ) فِیْظَلِّمُ فِیْظَلِّمُ

ودخی فابرا برندن دیا ذیا ز واقع بولسه تاء افتعلنی

دالغه قلب ایدلور درء مادسنده تانی دالغه قلب صونکره

دالنی دالغه ادغام ایدوب ادرء دیورلر شاعر

تَحْجِیْ عَلَی الشُّوْکِ جُرَّازًا مِقْضَبًا وَالْهَرَمُ نَذْرِیْهِ اِدْرَاءً اَعْجَبًا

ذکر ماده سنده اذکر دیورلر اصلده اذکر . تانی دال قلوب اذدکر

کلور دال مهملهنی ذال معجمه کا قلب برله اذکر کلور ذال

معجمهنی دال مهمله کا ادغام ایدوب اذکر کلور وبوغالب در

قول شریف واذکر بَعْدَ اَمَّةٍ

زجر ماده سنده ازجر دیورلر اصلده ازجر

تانی دال مهمله که قلب صونکره زاء معجمه که قلب برله ادغام

ایدلشدر کاها دال حالنچه ده وارد اولور قول شریف وَقَالُوا

مَجْنُونٌ وَاَزْدِجِرْ \*

وعلی سبیل الشنود فا برابرنده جیم بولغانده تانی دالغه

قلب کلمشدر شاعر

قُلْتُ لِصَاحِبِی لَا تَحْسَبَنِی بَنَزِعَ اُصُولُهُ وَاجْدَزْ شِجَا

دابقانینی بیروچی  
اگر ظلم ایدلسه

تحمّل ایدوچی مآلندن

مدح در ۵

( جَرَّازٌ مِقْضَبٌ ) \*

کسکین قانچ مونده

توه ننگ نشی اراده

قیلنمشدر هر م

کبکان آچی اولن

اوتکون تشینی

تیکاناکا یونالته

هرمنی بخشی سلکوته

دیو قوه اکل برله

توهنی مدح در ۵

( لَا تَحْسَبَنِی ) \*

رفیقنی تعظیما ایکی

حکمنده قیلوب خطا

بدر شیخ یاوشان

دیگان اولان در

صاحبی تامیری برله

آلوب شغل لنگانن

شیخ ننگ اوزین

کیس سنک کفایه

امیرلرینی

سووروب منی

کوتدورمه دیمک در

۵

(ودخی) مثال واوی و بیای لرده حرف علت تاغه قلب ایدلوب

ادغام ایدلور وعد ماده سنده اتعد یسر ماده سنده اتسر دیورلر

اصلده اوتعد ایتسر در بعض لغاتده ادغام ایتمایچه

ایتعد ایتسر حالنده استعمال واردر شعر

فَامَتْ بِهَا تُنْشِدُ كُلَّ الْمُنْشِدِ وَأَيَّتَصَلَتْ بِمِثْلِ ضَوْءِ الْفَرْقَدِ

(ودخی) عین برابرنده تابولسه تا افتعال نی ادغام جائز

بولور یقتتلده حالچه قالد رمق و فتحه تانی ماقبلنه ویروب

ادغام ایدوب یقتل وهم ادغام اوچون تا اولی فتحه سنی

اسقاط بعدنده ساکن اولان قانی قه کسره ویروب ادغام

ایدوب یقتل دیمک جائزدر عین برابرنده صاد یا که دال

بولغانده دخی اوچ صورت جائزدر یختصم یهتدی یختصم

یهتدی یختصم یهتدی • عین برابرنده ث د ز س ش

ص ض ط ظ بولغانده دخی اوشبو قیاس اوزره ادغام

جائز اولور ماضی ده بعض لر دخی ادغام نی تجوین ایتمیشلر

اقتتل اختصمده قتتل خصم کسر فَا الفعل ایلله واما فتحه

ایلله تفعیل ماضی سیله التباس بولدقدان جائز توکلدر

ادغام ذکر همزه ایلله فتح فَا وکسر ایلله بعضلر فاشنده جائزدر

اقتتل اخصم اقتتل اخصم کیی مصدر دخی خصاما اخصاما

کلمشدر باشقه تصرفلر مضارع قیاسچه در \*

\* محب-وبه بقعه

مذکوره ده انشاء شعر

ایدوب توردی

فرقدین اتصالی کیی

عاشقینه ملاقات

ایتدی مضموننادر



ادغام قلنور اتقی یای متحرک بولوب ماقبلای مفتوح اولدقندن  
 الف کا قلب ایدلور . يتقی اصلده یوتقی واونی تا قلوب  
 ادغام بعدنده یاغه ضمه ثقیل اولدقندن اسقاط ایدلور  
 يتقی ایدلش در \*

### ❁ الباب الخامس باب الانفعال ❁ فصل

اوشبو بابده حرفی زائد لر همزه و صلیه ایله نون در همزه  
 افتعالده کی کیبی ماضی ده ابتدا کلام بولغانده تلفظ ایدلور  
 آلدنده بولغان کلمه کا یا حرف کا وصل حالنده تلفظ قلنهای  
 مجرد کتابتده قالور ماضی دن باشقه تصرفلرده تلفظده  
 و کتابتده ساقطدر

### ❁ فصل ❁

انفعال بابی فعل کا مطاوعت اوچون کلور قطعته فانقطع  
 کیسدم آتی بس کسلدی کسرتنه فانکسر صندردم آتی بس  
 صندی وعلی سبیل الندره افعل کا مطاوع بولور اسفقت  
 الباب فانسفق ایشوکنی قایتاردم یابدوم بس قایتندی  
 از عجنه فانزعج قوباردم آتی بس قوبودی ( ودخی ) علاج  
 بولغان یعنی حصولنده اعضانک دخلی بولغان فعل که مطاوع  
 بولور . بس علمته فانعلم عدمته فانعدم دیبک جائز بولماس  
 علم عدم ننگ بر اعضا ظاهره کا توقفی بولماغان اوچون

### ❁ فصل فی الامثله سالم ❁

انسحب، ینسحب، انسحاباً، منسحب، منسحب، لم ینسحب

لَا يَنْسَحِبُ ، انْسَحَبَ ، لِيَنْسَحِبَ ، لَا تَنْسَحِبُ

( مضاعف ) انْقَضَ ، يَنْقُضُ ، انْقِضَا ، مَنَقُضَ ، لَمْ يَنْقُضْ

لَا يَنْقُضُ ، انْقَضَ ، لِيَنْقُضَ ، لَا تَنْقُضُ

( اجوف واوی ) انْقَادَ ، يَنْقَادُ ، انْقِيَادًا ، مَنْقَادَ ، لَمْ يَنْقُدْ ، انْخَ

( اجوف یائی ) انْقَاسَ ، يَنْقَاسُ ، انْقِيَاسًا ، مَنْقَاسَ ، انْخَ

( ناقص ) انْجَلَى ، يَنْجَلَى ، انْجَلَاءً ، مَنْجَلَى ، لَمْ يَنْجَلْ ، انْخَ

انْجَلَى ، يَنْجَلَى اَصْلُهُ انْجَلُوْ ، يَنْجَلُوْدِر . وَاوْ طَرَفْ کَلِمَهُدِه

بُولُوْبْ مَاقَبَلِیْ غَیْرِ مَضْمُوْمْ بُولُوْدَقْدَنْ یَاغِهْ قَلْبْ اَیْدِلُوْبْ

صَوْنُکْرَهْ مَاضِیْدِهْ یَایْ اَلْفْ کَا قَلْبْ اَیْدِلُوْرْ مُضَارَعِدِهْ یَانَنْکْ

ضَمَمَهْ سَنْ طَرَحْ اَیْدِلُوْرْ ( لَفِیْفْ ) اَنْزَوِیْ ، یَنْزَوِیْ ، اَنْزَوَاءً

مَنْزَوِیْ ، مَنْزَوِیْ ، انْخَ لَفِیْفْ مَفْرُوْقْ اَوْلَمَاغَانْدُوْرْ

### ❁ الباب السادس باب الافعال ❁ فصل ❁

افعال بابنده حرف زائد لرهمزه وصلیه ایله برلام درتفعیل

بابی نَنکْ عَیْنِنْدِهْ اَوْلْغَانْ اَخْتِلَافْ کَبِیْ مَوْنِدِهْدِهْ بَعْضَلِرْ لَامْ

اولی ساکنه بَعْضَلِرْ لَامْ ثانیه زائد دیدیلر \*

### ❁ فصل ❁

اوشبو باب مبالغه اوچون بولور ودخی الوان وعیوب دان

اولور و غیر متعدی اولور \*

### ❁ فصل امثله ❁

اَحْمَرْ ، یَحْمَرْ ، اَحْمَرَارًا ، مَحْمَرْ ، لَمْ یَحْمَرْ ، لَیْحَمَرْ ، اَحْمَرْ ، لَیْحَمَرْ

لا تَحْمَرُ، هر قایولرنده لام الفعل برابرنده اولان راء شده لی دور  
( اجوف واوی ) اسود، یسود، اسوداً، مسود، لم یسود  
لا یسود، اسود، لیسود، لاتسود،

( اجوف یائی ) ابيض، یبيض، ابيضاضا، مبيض، الخ

### ❁ ناقص ❁

ارعوی، یرعوی، ارعوا، مرعوی، لم یرعو، لیرعوی  
ارعو، لیرعو، لاترعو. ارعوی، اصلده ارعو اولوب  
واو طرف کلمهده بولدقندن یاغه قلب ایدلوب صونکره  
بای الفکا قلب ایدلمش در \*

سرف ارعوی، ارعویا، ارعووا، ارعوت، ارعوتا، الخ  
یرعوی اصلده یرعوودرواویاغه قلب صونکره ضمه سی طرح  
ایدلمش در . اصل وزن باب کبی ادغام ایدلکان ارعو  
یرعو<sup>۵-۵</sup> دیو اجتماع واوین سبیلی ثقل کلمه لازم کلدکنندن  
خصوصا مضارعده ضمه لی واولر بولماقی زیاده ثقلنی موجب  
بس ادغام سز افعِلل یفعِلل وزنارنده قالور \*

### ❁ الباب السابع باب التفعّل ❁ فصل

بو بابده حرف زائد تاو برعین در اوشبو تفعّل بابنده و تفاعل  
بابنده و تفعّل بابنده حرف مضارعتی تا<sup>۵</sup> بولغان وقتده  
بر تانی حذف جاز بولور ( فانت له تصدی ) ( تنزل  
الملائكة ) کبی اصلده تنصدی تنزل در اوشبو سبیدن



مذکور اوج باب ننگ امر لری تالی و تاسز ایکی روشلی کلور  
 تفصح قَصَح کبی . باب ننگ اوزان مشتقاتی ماضی ( تفعّل )  
 مضارع ( یتفعّل ) اسم فاعل ( متفعّل ) اسم مفعول ( متفعّل )  
 جحد ( لم یتفعّل ) نفی ( لایتفعّل ) امر بی لام ( تفعّل ) یا که  
 ( فعل ) امر بالام ( لیتمفعّل ) نهی ( لانتفعّل )

### ❁ فصل ❁

فی معنی الباب اوشبو باب تعدیه اوچون بولغان فعل کا  
 مطاوعت اوچون کلور کسرتہ فتکسر علمتہ فتعلم کبی  
 ودخی نسبت اوچون بولغان فعل که مطاوعت اوچون بولور  
 قیسته فتقیس قیسر قبیلہ سنہ نسبت ویردم آنی بس قیسلندی  
 یعنی قیس کا نسبت لندی نزرته فتنز نزار لادم یعنی نزار  
 قبیلہ سنہ نسبت لادم آنی بس نزار لندی ودخی تکلف اوچون  
 کلور تشجع کبی باطر لاندی دیمک ودخی فاعل ننگ اصل  
 فعلنی اتخاذی اوچون کلور توسد بالتراب کبی تو فراقنی  
 وساده یا صدق توتندی ودخی اصل فعل دن بر جانب ده  
 بولمک اوچون بولور تهجد کبی هجوددن تون یوقوسندان  
 بر جانب بولدی . ودخی اصل فعل ننگ برم برم حاصل  
 بولماقنه دلالت اوچون بولور تجرع الماء صوفی جرعه جرعه  
 بولم بولم اچدی تفهم برم برم فہمندی  
 ودخی استعمل معناسنک اعتقاد اوچون کلور تکبر تعظم کبی

الوغ صایدی اوزنی السوغ اعتقاد ایتدی دیمک  
وکاها فعل معناسنده کلور تخلص کبی خلص معناسنده  
تخلصنی من غفلة الغی منعما \* وکنت زمانا فی ضمان اساره

❁ فصل فی الامثله سالم ❁

تفصح یتفصح تفصحا متفصح متفصح لم یتفصح لا یتفصح تفصح  
لا یتفصح لا یتفصح

مضاعف تجدد یتجدد تجددا متجدد متجدد الخ

مثال واوی توردد یتوردد توردا متوردد الخ

مثال یاءى تبسر یتبسر تبسرا متبسر الخ

اجوف واوی تصور یتصور تصورا متصور الخ

اجوف یاءى تحیر یتحیر تحیرا متحیر الخ

ناقص تقضى یتقضى تقضیا متقضى الخ

تقضى اصلده تقضى در ما قبل یاغه کسره ویرلوب یانناک

ضمه سنی اسقاط بعدنده اجتماع ساکنین بولوب یانی حذف

ابدلور تقضى قالور فتحه لی وقتنده یاثابت اولور تقضیا

دیولور

( لقیف مقرون ) تروی یتروی ترویا متروی الخ

( ودخی ) تزى یتزى تزیا متزى الخ

( لقیف مفروق ) توفى یتوفى توفیا متوفى متوفى الخ

## ❁ الباب الثامن ، باب التفاعل ، فصل ❁

بو باب ده حرف زائد تا والف در اوزان مشتقاتی ماضی  
( تَفَاعَلَ ) مضارع ( يَتَفَاعَلُ ) اسم فاعل ( متفاعل ) اسم  
مفعول ( متفاعل ) جمع ( لم يتفاعل ) نفی ( لا يتفاعل ) امر  
بی لام ( تَفَاعَلْ ) یا که ( فَاعَلْ ) امر بالام ( ليتفاعل ) نهی  
حاضر ( لا تتفاعل ) یا که ( لا تفاعل )

## ❁ فصل ❁

اوشبو تفاعل بابی فعل ننگ ایکی یا کوب کشی اراستنده  
اشتراکی اوچون بولور کوب کشی لار هر قایوسی صریحا  
فاعل بولور لر فاعل وقتنده بر مفعول کا اوتکان بولسه تفاعل  
وزننده بولغاچ اصلا اوتماس ضارب زید عمرا صورتنده  
تضارب زید و عمر و دیولور اکر فاعل ایکی مفعول کا  
اوتکان بولسه تفاعل بولغاچ بر مفعول کا اوتار  
نازعت زید الحدیث ده تنازعنا الحدیث دیولور

و کاها فاعل کا مطاوع بولور باعدت زید افتباعد کبی = یراق  
قَیْلِم زید ی ، بس یراق بولدی زید دیمک در \*

و کاها اوزنده بولماغان نرسه نی تکلف برله اظهار ایتمک  
اوچون بولور آورو بولماغان کشی آورو صورتنی کورساتسه  
تَمَارَض دیر لر = بلکان آدم بلماش کا صالونسه تجاهل دیر لر  
اما تفاعل ده بولغان تکلف بولماغاننی بولدر مق اوچون در  
مونده مجرد بار کورساتمک اوچوندر

## ❁ فصل ❁

( افعال ) ده عین  
برابرندہ تاءُناُ خاُ  
د ز س ش ص  
ض ط ظ بولسہ تاُ  
افعالنی حروف  
مذکورہ کا ادغام  
جائز اولور دیو  
ذکر ایدلش ایدی  
منہ ۵

افعال ده ذکر ایدلکان ادغام حرف لری ننگ برسی تفاعل ننگ  
فاسی برابرندہ واقع اولسہ تاُ تفاعلنی ساکن ایدوب حروف  
مذکورہ کا ادغام قلمی جائز بولور ماضی ده ابتداُ اوچون  
همزهٔ مکسورهٔ وصلیه گلتوررلر  
تدارک ده ادّارک یتدارک ده یدّارک تدارک ده ادّارک دیولور  
تثاقل یتثاقل ده اثاقل یتاقل دیولور = تفعل بابندہ دخی  
اوشبو حکم جاریدر

تدثر یتدثر ده ادّثر یدثر مدّثر مدّثر الخ دیولور

## ❁ فصل فی الامثله سالم ❁

تدارک یتدارک تدارک متدارک الخ  
( مضاعفی ) تصام یتصام تصاماً متصاماً الخ  
( مثال واوی ) توارث یتوارث توارثاً متوارث الخ  
( مثال یائی ) تیاسر یتیاسر تیاسراً متیاسر الخ  
( اجوف واوی ) تجاوب یتجاوب تجاوباً متجاوب الخ  
( اجوف یائی ) تزاید یتزاید تزایداً متزاید الخ  
( ناقص واوی ) تصابی یتصابی تصابیا متصابی الخ  
بو تصرفلر اصل واوی اولوب طرف کلمه ده اولدقندن واوی  
یاغه قلب ایدوب هریائی ماضی مضارع لرده الف کا قلب  
ایدلش در مجزوم لرده دخی جزم قاعده سنجه عمل ایدلش در

( لغیف مقرون ) تد اوی ، یتد اوی، تد اویا، متد اوی، الخ

( لغیف مفروق ) تواری، یتواری، تواریا، متواری الخ

( القسم الثالث ) اوچ حرف آرندرلغان قسم در

### ❁ الباب التاسع ، باب الافعال ، فصل ❁

بو بابده حرف زائد لر همزه و صلیه مکسوره عین دن صونکره

اولغان الف وبر لام \*

( اوزان مشتقات ) ماضی ( اُفْعَلَّ ) مضارع ( یَفْعَلُّ ) اسم

فاعل ( مُفْعَلُّ ) جحد ( لم یَفْعَلَّ ) نفی ( لا یَفْعَلُّ ) امر بی لام

( اِفْعَالٌ ) امر بالام ( لیَفْعَلْ ) نهی حاضر ( لا تَفْعَلْ ) هر

قایولرنده اصلده ایکی لام اولوب ادغام اولنمشدر \*

### ❁ فصل ❁

بو باب دخی افعلال بابی کبی، الوان و عیوب کا خاص در

معناسی مبالغه در افعلال بابندن مبالغه فی افاده ده اقوی در

❁ فصل فی الامثله سالم ❁ احمار، بحمار، احمیرارا، محمرا الخ

( اجوف واوی ) اسواد، یسواد، اسویداد، الخ

( اجوف یأی ) ابیاض، یبیاض، ابیضا، اصلده ابیضا،

در یاینک کسره سنی اسقاط بعدنده التقاء ساکنین سببی

اوزنی ده حذف ایدلش در \*

### ❁ الباب العاشر، باب الاستفعال، فصل ❁

بو بابده حرف زائد همزه و صلیه، سین (تا) در اکر عین

برابرند طاً واقع بولسه استفعال تاسنی حذف جائز بولور  
استطاعده استطاع کبی یستطیعده یسطیع کبی \*

( اوزان مشتقات ) ماضی ( استفعِل ) مضارع ( یستفعِل ) اسم  
فاعل ( مستفعِل در ) باشقه لار دخی اوشبو قیاس اوزره در

### ❁ فصل ❁

استفعال صیغه سی طلب فعل اوچون بولور طلب ممکن بولسه  
طلب ظاهر نجه بولور استکتبت زیداً زیددن کنابت  
استادم آنی کاتب قلدیم دیمک، طلب ممکن بولاسه تقدیری  
بولور استخراج الوند من الحائط کبی، قداق ننک  
دیواردن چقماقنی استادم چقارمق اوچون اجتہاد ایتماک  
سورامق حکمنده در \*

ودخی فاعل ننک اصل فعل کاتحوّلی اوچون بولور استبحر  
الطین کبی بالحق حجر = ناش بولوب اورلیدی و برشی ئی  
بر صفة اوزره تابعی یا که صفة اوزره اعتقاد ایتماک اوچون  
بولور استعظمتہ کبی الوغ تابدم آنی استکرمته کریم  
تابدم کریم اعتقاد ایتدم آنی دیمک و کاها فعل معناسنده  
کلور استقر کبی قر معاسند \*

### ❁ فصل فی الامثله سالم ❁

استنسخ، یستنسخ، استنساخا مستنسخ، الخ  
( مضاعفی ) استحب، یستحب، استحبابا، مستحب، مستحب الخ

مثال واوی ( استوجب ، يستوجب ، استجاباً ، مستوجب<sup>۰</sup> )

مستوجب الخ

مثال یائی ( استیسر ، يستیسر ، استیساراً ، مستیسر<sup>۰</sup> ، الخ

( اجوف واوی ) استجاب ، يستجب ، استجابة ، مستجب ، آه

استجابة اصله استجواب در اقامه اعلالی کبی اعلال ایدلور

( اجوف یائی ) استباع ، يستبع ، استباعه ، مستبع ، آه

( ناقص یائی ) استهدی ، يستهدی ، استهدأ مستهدی آه

( لغیف مقرون ) استهوی ، يستهوی ، استهواً ، مستهوی آه

( ودخی ) استحیی ، يستحیی ، استحیاً ، مستحی<sup>۰۰</sup> ، مستحیاً لم

یستحی آه استحیاً مشتقانی اهل حجاز یکی یا ایله استعمال

ایدر لر بنو تمیم یا اولی فی حذف ایدوب فقط بر یا ایله

تلفظ ایدر لر اهل حجاز چه صرف ماضی استحیی استحیاً

استحیوا استحیت استحینا استحیین استحییت آه مضارع یستحیی

یستحییان یستحیون آه قرآن اوشبوننک وفتحه کلمشدر

قول شریف ( إِنَّ اللَّهَ لَا يَسْتَحْيِي أَنْ يَضْرِبَ مَثَلًا ) بنو تمیم

لغتنجه صرف ماضی استحی استحیاً استحوا استحیت استحینا

استحین آه مضارع دخی شول مقایسه ایلدر \*

( لغیف مفروق ) استوفی یستوفی استیفأ<sup>۰۰</sup> مستوفی آه

❁ الباب الحادی عشر باب الأفعوال ، فصل ❁

بو باب ده حرف زائد همزه وبر عین واودر معناسی

مبالغه اوچوندر

### ❁ فصل في الامثلة ❁

(اوزان مشتقاتی) ماضی ( افعوعل ) مضارع ( یفعوعل ) اسم  
 فاعل ( مفعوعل ) اسم مفعول ( مفعوعل ) جحد ( لم یفعوعل )  
 نفی ( لا یفعوعل ) امر بی لام ( افعوعل ) امر بالام ( لیفعوعل )  
 نهی حاضر ( لا تفعوعل )

### ❁ فصل في الامثلة سالم ❁

احدودب یحدوب احد یدابا محدودب لم یحدوب آه  
 ( ناقص واوی ) اعروری ، یعروری ، اعریراً ، معروری  
 لم یعرور آه تصرف لر همه سی اصلده واوی اولوب یاغه  
 قلب ایدلش در \*

### ❁ الباب الثانی عشر ، باب الافعال ، فصل ❁

بو باده حرف زائد همزه وادغاملی اولان ایکی واودر  
 وضع سی مبالغه اوچون در \*

( اوزان مشتقاتی ) ماضی ( افعول ) مضارع ( یفعول ) اسم  
 فاعل ( مفعول ) جحد ( لم یفعول ) نفی ( لا یفعول ) امر  
 بی لام ( افعول ) امر بالام ( لیفعول ) نهی حاضر ( لا تفعل )  
 ( مثالی ) اِجلوڈ یجلوڈ اِجلواڈا مِجلوڈ لم یجلوڈ لا یجلوڈ  
 اِجلوڈ لیجلوڈ لا تِجلوڈ \*

(المرتبة الثالثة في الرباعي المجرد) رباعي مجرد فعل بابی در



﴿ مشتقات ﴾

ماضی ( فَعَّلَ ) مضارع ( یَفْعِلُ ) مصدر ( فَعْلَانَةٌ فَعْلَالًا ) اسم  
 فاعل ( مَفْعِلٌ ) اسم مفعول ( مَفْعِلٌ ) جحد ( لَمْ یَفْعِلْ ) نفی  
 ( لَا یَفْعِلُ ) امر بی لام ( فَعِلْ ) امر باللام ( لَیَفْعِلْ ) نهی  
 ( لَا تَفْعِلْ ) \*

(امثله سالم)

دَحْرَجَ ، یَدْحِرْجُ ، دَحْرَجَةٌ ، وَدَحْرَاجًا ، مَدْحِرْجٌ ، مَدْحِرْجٌ  
 لَمْ یَدْحِرْجْ ، لَا یَدْحِرْجُ ، دَحْرَجَ ، لَیَدْحِرْجُ ، لَا تَدْحِرْجُ  
 ( مضاعف ) صرصر ، یصرصر ، صرصره ، وصر صارا ، مصرصر ،

مصرصر ، لم یصرصر ، لا یصرصر ، صرصر ، لیصرصر ، لا تصرصر  
 ( مثال ) وسوس ، یوسوس ، وسوسة ، وسواسا ، موسوس

موسوس ، لم یوسوس ، لا یوسوس ، وسوس ، لبوسوس  
 لاتوسوس ، بوماده مضاعف ولفیف مفروق لرغه ده مثال بولور

( اجوف واوی ) جورب ، یجورب جوربة ، جیرابا مجورب  
 مجورب ، لم یجورب آه

( اجوف یائی ) شیطن ، یشیطن ، شیطنه ، مشیطن ، مشیطن آه

( ناقص واوی ) قلسی یقلسی قلساءة مقلسی مقلسی لم یقلسی آه

( لفیف مقرون ) ضوضی یضوضی ، ضوضاة ، مضوضی ، مضوضی آه

( تنبیه ) سهولت ضبط او چون حقیقه فعلل وزننک بولماغان

صیغه لر نی اوشبو فعلل بابنک ذکر ایدلدی فی الحقیقه

جورب شیطن قلسی صیغه لری دخرج ننگ ملحقانندندر \*  
 علما صرف آلتی نوع وزن لرنی دخرج کا ملحق دیو حکم ایتمش لر  
 (اَوَّل) باب (فعلل) شَمَّلَ - شَمَّلَتْ ، دخرج کا الحاق اوچون  
 اخیر ننگ بر لام آرند رلش در \*

(ثانی) باب فَوَعَلَ حَوَقَلَ کبی بعضلر جورب  
 جوربتهی اوشبو قبیل دان صایغانلر \*

(ثالث) باب فَبَعَلَ بَیَطَرَ ، بَیَطَرَة - بَیَقَر ، بَیَقَرَة ، شیطن شیطنه کبی  
 (رابع) باب فَعَوَلَ جَهور ، جَهورَة ، کبی \*

(خامس) باب فَعَنَلَ قَلَنَسَ قَلَنَسَة کبی \*

(سادس) باب فَعَلَى قَلَسَى قَلَسَاءَ کبی \* سهوله ضبط  
 اوچون بعضلر بونلرنی دخرج جمله سندان ذکر ایتمش لر  
 ❁ المرتبة الرابعة فی الرباعی المزید فیہ ❁ رباعی مزید  
 اوچ باب اوزره کلور \*

(باب اَوَّل) تَفَعَّلَ یَتَفَعَّلُ تَفَعَّلَا الخ حرف زائد نأدر  
 فعلل کا مطاوعت اوچون بولور دخرجته فتدخرج توکاراندم  
 من آنی بس توکارادی \*

(سالم) تدخرج یتدخرج تدخرجا یتدخرج لم یتدخرج  
 لایتدخرج یتدخرج لیتدخرج لا تتدخرج \*

(مضاعف) متصل ، یتصلصل ، تصلصلا ، متصلصل ، آه  
 (تنبیه) علما صرف بش باب فی تدخرج ملحقا نندن دیمش لر \*

(اول) باب تفعّل تجلّب تجلبّا کبی حرف زائد تاو بر لامدر  
 (ثانی) باب تفعّل تجورب تجوربا کبی تاواو زائددر \*  
 (ثالث) باب تفعّل تشیطن، تشیطنا کبی (تایا) زائد  
 (رابع) باب تفعّل ترهول، ترهولا کبی (تاواو) زائد  
 (خامس) باب تفعّل تمسکن، تمسکنا کبی تاومیم زائددر  
 مذکور حرف لری تدحرج کا الحاق اوچون زیاده قلنمشدر  
 وبعض صرفیین تسهیل ضبط اوچون بو بش بابنی تفعّل  
 بابندن عد ایتمشدر \*

(باب ثانی) افعلّل بابی در حروف زائد همزه و صلیه و نون در  
 (اوزان مشتقات) افعلّل یفعلّل مفعنلّل لم یفعلّل آه .  
 ابر نشق یبر نشق، مبر نشق، لم یبر نشق، لایبر نشق،  
 ابر نشق، لایبر نشق، لا تبر نشق،

(تنبیه) ابر نشق غه ایکی بابنی لاحق عد ایتکانار برنجیسی  
 اقعنسس یقعنسس اقعنسا آه . همزه و نون زائددر  
 ودخی الحاق اوچون بر سین زیاده ایدلمش در سین زائده لام  
 برابر نک کی سین جنسنندن اولدقندن افعلّل یفعلّل  
 وزننک اعتبار ایدلور \* ایکنجیسی اسلنقی یسلنقی اسلنقاء  
 افعللی یفعللی افعلّاء وزننک همزه و نون زائددر ودخی  
 الحاق اوچون اخیرده یاء آرتدرلشدر \*

(باب ثالث) افعلّل بابی همزه و بر لام زیاده ایدلمشدر

(اوزان مشتقاتی) اَفْعَلَّ یَفْعَلُّ مَفْعَلٌ لَمْ یَفْعَلَّ آه اصلده  
 اَفْعَلَّ آه لام ثانیه فتحه سنی ما قبله ویروب لام ثانیه نی  
 لام ثالثه کا ادغام ایدلش در باشقه لرده دخی اوشبو قیاس  
 اوزره در (مثالی) اَفْشَعَرٌ یَفْشَعِرُ اَفْشَعِرَارًا، وَفْشَعِرِیرَةً مَفْشَعِرٌ  
 لَمْ یَفْشَعِرْ لَا یَفْشَعِرُ اَفْشَعِرٌ لَیَفْشَعِرُ لَا تَفْشَعِرُ \*  
 (بو باب) اکثر سالم ومهموزده کلمشدر وعلی الندره  
 اجوف کلور اِکُوْهَدَ یِکُوْهَدُ اِکُوْهَدَا آه والله اعلم \* \*

قد استراح قلم العبد الضعیف عالم جان بن محمد جان بن  
 بنیامین بن علی بن قل محمد البارودی عن ترتیبه وتهذیبه  
 بعون الله تعالى وحسن توفیقه داخل العشر الثالث من  
 ذی الحجة من ۱۳۰۷ هـ سبع وثلاثمئة والفی والحمد لله  
 وسلام علی عباده الذین اصطفی

| صفحه | خطا | صواب                                                                             | صفحه | خطا | صواب       |
|------|-----|----------------------------------------------------------------------------------|------|-----|------------|
| ۱۷   | ۱   | حرمان                                                                            | ۴۳   | ۸   | حواجب      |
|      | ۱   | نزوان                                                                            | ۴۵   | ۳   | لثلاث عشرة |
| ۱۹   | ۶   | اقوال                                                                            | ۴۵   | ۴   | الربيع     |
| ۲۰   | ۱۹  | استمك                                                                            | ۴۶   | ۶   | آلتی       |
| ۲۳   | ۱۲  | مقوى                                                                             |      | ۷   | امر، نهی   |
| ۲۴   | ۱۷  | معرورى                                                                           | ۵۲   | ۲۰  | نَعْلَم    |
| ۲۹   | ۱۶  | منصر                                                                             | ۵۳   | ۴   | يَضْرِب    |
| ۳۰   | ۲   | ضمن                                                                              | ۵۶   | ۷   | شَرَف      |
| ۳۴   | ۱۲  | صغیره                                                                            | ۵۷   | ۱   | فاكهة      |
|      |     | اسم لردہ تانیث<br>ناسی کوچک<br>(۵) صورتندہ<br>یاز لغماندن<br>صغیره اسمی<br>اولور | ۵۹   | ۷   | ان* ترکع   |
|      |     |                                                                                  | ۶۱   | ۴   | فاعلان     |
| ۳۶   | ۶   | رجل                                                                              | ۶۲   | ۴   | فر         |
| ۳۸   | ۲۰  | برل                                                                              | ۶۴   | ۲۱  | افر افرأ   |
| ۴۱   | ۹   | اجوبه                                                                            | ۶۵   | ۱   | فر فرا     |
| ۴۲   | ۷   | قَضَوَة                                                                          | ۷۱   | ۱۷  | سبویه      |
| ۴۲   | ۷   | هَدَوَة                                                                          | ۷۸   | ۳   | الحديث     |
| ۴۲   | ۷   | نَجْوَة                                                                          | ۸۱   | ۱۴  | لا نَعْيَا |

| صواب           | خطا            | پا | صفحہ |
|----------------|----------------|----|------|
| اجتماع         | اجماع          | ۴  | ۸۴   |
| خافن           | خافن           | ۲  | ۸۸   |
| ایج            | ایج            | ۶  | ۹۲   |
| یا حرکتی       | دخی و جی کبی   | ۱۴ | ۹۲   |
| جیم کا ویروب   | اعلال لنوب و ج |    |      |
| اجتماع سا کنین |                |    |      |
| سبیلی یا حنف   |                |    |      |
| ایدلوب و ج     |                |    |      |
| رثہ            | رثہ            | ۱۲ | ۹۳   |
| ارائہ          | ارائہ          | ۲۰ | ۹۶   |
| ترہات          | ترہات          | ۲۰ | ۹۶   |
| عمرو           | عمرو           | ۶  | ۱۰۰  |
| تطیبا          | تطیبا          | ۱۸ | ۱۰۹  |
| انشاد          | انشاء          | ۲  | ۱۱۷  |

دارالفتویٰ محمدیہؒ اورنبورغیہ صوابدیدی  
واذن سدیدى اوزره طبع ایدلدى

معلم لره اخطار - درس باب افعال کا ایرشد کده  
متعلم لرها اوقیانوس واختری دن لغت تابعی اصولینی  
تعلیم وهر درس ده اولان الفاظ عربیه ترجمه لرینی  
تفهیم اینکایلر.